

TRACTATUS
DE
Vera Christi Deitate,
ADVERSUS
ARII & SOCINI
Hærefes.

AUTHORE
*DANIELE WHITBY, S.S.T.D. Ecclesiæ
Cathedralis Sarum Præcentore.*

Imprimatur,

*Apr. 25.
1691.*

JONATH. EDWARDS,
VICE-CAN. *Oxon.*

OXONIÆ,
Typis *L. Lichfield*, Sumptibus *Joh. Howel*, Bibliop.
MDCXCI.

STATUTES

NEW YORK

ADVERSUS

ARTS & SOCIETY

HOSPITAL

AMERICAN

THE NEW YORK HOSPITAL

THE NEW YORK HOSPITAL

JONATHAN H. HUNT

1870

THE NEW YORK HOSPITAL

Viro admodum Reverendo

D.D. RAD. BATHURST.

Ecclesiæ WELLENSIS Decano Meritissimo,

Collegii SS. & Individuæ Trinitatis Oxon,

PRÆSIDI DIGNISSIMO,

Summo Literarum Antistiti:

NEC NON

SOCIIS Omnigena Eruditione Clarissimis

Ejusdem Collegii Ornamentis,

TRACTATUM HUNC

DE VERA CHRISTI DEITATE

Adversus Arian & Socini Hæreses Compositum,

In grati Animi, summæque Observantiæ Testimonium

DAT, DEDICAT, CONSECRAT,

DANIEL WHITBY, SS. Th. Dr.

**Eccles. Cathedralis Sarum Præcentor, & ejusdem Collegii
olim Socius.**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

NOV 1964

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

AD
LECTOREM
PRÆFATIO.

CUM Dogmatum *Photinianorum Antiquorum* Pestilentia Medica manu feliciter olim Sanata, inquietorum quorundam Audacia, Grassari passim, contagionem suam mortiferam undique spargere, & ex ingenti animarum clade, invalescere, his nostris temporibus inceperit, excusatum facile habebit vere Christianus animus, & de Catholicæ religionis arce tuenda, & fundamento sarto tecto servando sollicitus; Si, Matrem Ecclesiam stricto Mucrone petitam cum viderit vel impediri linguæ filius, Zelo percitus, & πῦρ vere naturali agitatus, silentii frena, laxaverit, linguæque adhuc tacentis repagula perruperit,

Latiniore itaque dictionis, & Styli purioris inopiam, verba quandoque obsoleta, & *Theologia Scholastica* barbariem redolentia, condonabit *Amicus Lector*, præsertim cum noverit l. 4. Ep. 67. secundum *Isidorum Pelusiotam*, ipsos *Apostolos* loquutos esse *αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ ἡμῶν* *humili*, & *pedestri stylo*, Apud *Philosophos*, ipsam virtutem veste simplici & ascititii cultus experte, indutam esse, & veritatem nudam, non involucris opertam, nec pigmentis coloratam, magis placere.

Hac autem incomptioris Styli five confessione ingenua, five Apologia præmissa, de instituti operis ratione pauca Lectoris cum venia præfabor. Sciatur igitur velim.

Me in hoc libro adornando, eo consilio versatum esse, ut
ratio-

P R Æ F A T I O.

ratiociniis nostris, pro vera Christi Deitate, ex ipsis S. Scripturæ principiis ductis, robur, & ornamentum ex primævorum Patrum constanti suffragio, accederet.

Contendit equidem Socinus totius orbis consensum, nihil posse adversum id, quod divinis oraculis aperte est consignatum, eoque minus, adversus divina testimonia etiam si non adeo aperta essent, orbis vel universi consensum, quamvis perpetuus esset, valere, cum id in quo consensus iste consistit, ipsi etiam rationi, ac sensui communi evidenter repugnat, ut certe id repugnat, in quo Patres istos perpetuo adversus sententiam nostram, i. e. Socinianam consensisse Adversarii aiunt. In quibus verbis evidenter supponit, perpetuum totius Christiani orbis in summo fidei Articulo consensum; non tantum Divinis Oraculis, sed etiam rationi, & sensui communi evidenter repugnare posse, quod quidem perinde est ac si dixisset, universum hunc orbem a jactis Christianæ fidei fundamentis, non tantum rationi, sed communi sensui renuntiassse, sed etiam Divinis Oraculis, in fidei capite palmario, aperte semet opposuisse, quod quanquam portento simile, quibusvis rem animo accurate volventibus, haud dubio videbitur, est tamen obvium desperatam Socinianorum causam, audaciam, seu impudentiam, hanc plane flagitare, habemus siquidem Socinum ingenue fatentem, Patres omnes ab ipsis dissentire quatenus Christum, seu Dei filium, ante orbem conditum ex ipsius Patris substantia existisse volunt, & Patribus illis sub veteri Testamento sapius apparuisse, immo illum unum Deum ipsius Patrem, & ipsum Mundum, & alia omnia deinceps, per eum fecisse, & quacunq; eos scire voluit, per ipsum patefecisse. Hec, inquit, Auctoritatum, & testimoniorum ex Patribus & Conciliis congeries, nullas vires habet, præsertim vero adversus nos, qui ab istis Patribus, & Conciliis, quæ extant, nos dissentire non diffitemur. His ergo universis, ipso Socino fatente, habemus, adversus eorum sententiam, omnium Patrum consensum, atque adeo consensum errori minime obnoxium. Variasse enim debuerat error doctrinæ Ecclesiarum, quod autem apud omnes unum est, non est erratum, sed traditum

Quan-

To. 2. Resp.
ad 2. Cap.
Wickl.
Cliff. 7. c.
9. p. 617.

lb. p. 618.

Ib. d.

Tertul. de
Præscript.
c. 29.

PREFATIO.

Quantulacunque enim totius *Christiani* orbis Authoritas *Soci-*
cino esse videatur, in fidei tamen regula tradenda, in cultus
objecto assignando, firmam eam esse, fidemque extorquere,
ubi perpetua, nec unquam interrupta fuerit, mecum judi-
cabit quisquis hæc serio perpendet.

Primo, Quæ nos in veritatis subsidium hic adduximus, ea plerumque omnia ab ipsis *Ecclesia Christiana* incunabulis obtinuisse, ab iis plerumque qui cum *Apostolis* ipsi versati sunt, vel *Apostolici* dici meruerunt, ea ad nostra tempora derivata esse; ab *Ignatio* nimirum, & *Polycarpo* ipsorum *Apostolorum* Auditoribus, a *Iustino*, & *Irenæo Polycarpi* *αρχιεπισκοπος*, ut alios mittam, eodem in sæculo florentes.

Secundo, Quod hæc ab iis una, ut aiunt, voce prolata fuerint, non uno quidem cum Socini doctrina, vel interpretationis sine hæreseos nota, consentiente. Est enim ex Irenæo fati notum, *acceptam hanc prædicationem & fidem* (in qua Christus ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Dominus noster, & Deus celebratur) Ecclesiam per totum terrarum orbem sparsam, summo studio, & curâ, perinde atque unam domum incolens, conservasse, ac velut animam unam, atque unum, idemque cor habens, his æque fidem accommodasse, & miro consensu, & quasi uno ore prædita, hæc prædicasse, docuisse, ac tradidisse, quam enim dialecti per mundum diffimiles sunt, una tamen, atque eadem est traditionis vis, ac neque

ταύτην τὴν πίστιν ἡ ἐκκλησία χρίσθ
ἐν ἑλῳ τοῦ κόσμου διαπαράμειν ἐπιμε-
λῶς φυλάσσει ὥς ἕνα οἶκον οὐκ ἄνευ
καὶ ἑμῶντος πνεύματος τῆς πίστεως ἡμῶν ἰου-
λῶν καὶ τῶν ἁγίων ἔχουσιν κοινὴν καὶ συμ-
φώναν ταῦτα κηρύσσον καὶ διδάσκουσιν καὶ
παρορθύνουσιν ὥς ἐν σώματι κατὰ μέτρον καὶ
ὡς χεὶρ ἡ ἐκείνου διδάσκειται ἀδελφῶν
ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παρορθύνσεως μία καὶ
ἡ αὐτὴ &c. Iren. l. i. c. 3.

ba, quæ in Germania sita sunt, Ecclesia, aliter tradunt, nec quæ in Hispaniis, aut Galliis, aut in Oriente, aut in Aegypto, aut in Africa, aut in Mediterraneis orbis regionibus sedem habent, verum, ut Sol hic a Deo conditus in universo mundo unus atque idem est, ita etiam veritatis prædicatio passim lucet, omnesque homines qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illustrat &c. Jesus Christus, secundum Synodum Antiochenam; ab omnibus

PRÆFATIO.

Ibid. p. 844

De pr-
scripto 13.
30.

ἐκ τῶν
Προτμ.

in Ecclesia, qua sub celo est. creditus est Deus quidem, qui seipsum exinanivit, cum esset aequalis Deo. Hæc est, inquit, fides in ἡμῶν παλαιότατον quam a principio accepimus, & habemus traditam, & servatam in Catholica, & Sancta Ecclesia usque in hodiernum Diem a Beatis Apostolis. Tertullianus Regulam fidei a Christo institutam, de Apostolorum Traditione derivatam, ab Ecclesiis Apostolicis una traditione posteris communicatam, nullasque inter Christianos questiones habentem, nisi quas Hæreses inferunt, & quæ Hæreticos faciunt, his verbis exhibet. Regula est autem fidei illa scilicet, qua creditur unum omnino Deum esse, nec alium præter Mundi Conditorem, qui universa de nihilo produxerit per verbum suum, primo omnium demissum, id verbum filium ejus appellatum, in nomine Dei varie visum a Patriarchis, in Prophetis semper auditum, postremo delatum ex Spiritu Patris Dei & virtute, in Virginem Mariam, carnem factum in utero ejus, & ex ea natum, egisse Jesum Christum. Origenes Dogmata scitu & creditu necessaria, a non necessariis distinguens, eorumque certam lineam, & manifestam Regulam ponens, nempe Ecclesiasticam prædicationem, per successionis ordinem ab Apostolis traditam, & usque ad præsens in Ecclesiis permanentem, hæc habet. Species vero eorum, quæ per prædicationem Apostolicam manifeste traduntur, istæ sunt, primo quod unus Deus est qui omnia creavit, atque composuit, quique ex nullis fecit universa, ---tum deinde quod Jesus Christus ipse qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre est, qui cum in omni conditione, Patri ministrasset, per ipsum enim omnia facta sunt, novissimis temporibus seipsum exinaniens, homo factus est, incarnatus est, cum Deus esset, & homo mansit quod Deus erat.

ἐκ τῶν παλαιότατον ἐστὶν ἡμῶν ἐπισκόπων καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπὶ τὸ λαὸν ἱεραρχούντων, καὶ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ κυρίου γενομένων μαθητῶν, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἰδούμενοι. Apud Socr. H. Eccl. l. 1. c. 8. p. 14.

Eusebius Casariensis fidem quam ab Antecessoribus suis Episcopis tunc acceperat, cum primis fidei rudimentis instructus, & salutari luvacro tinctus fuit, quam ex divinis Scripturis didicerat, & quam tum in Presbyterio, tum in Episcopali

PRÆFATIO.

epopali gradu constitutus, docuerat in hunc modum exponit. Cre-
dimus in unum Deum Patrem Omnipotentem, & invisibilem om-
nium & invisibilem Creatorem, & in unum Dominum Jesum
Christum, Dei verbum, Deum de
Deo, lumen de lumine, vitam ex
vita, filium unigenitum, primo-
genitum omnis creaturæ, ante om-
nia secula ex Deo Patre genitum,
per quem omnia facta sunt,

ὁ θεὸς ἅνα κτίων Ἰησοῦ Χριστῷ, ὃν
 θεὸν λόγον, θεόν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός
 ζῶν ἐκ ζῶος, ὁὐκ ὡνοχῶν, ἀεὶ τῷ
 πατρὶ πατρὶ ἀποστοι, πρὶ πάντων ᾧ
 αἰώνων ἐκ τοῦ θεοῦ πατρὸς γεννημένος,
 δι' ὃν ἡ ἐκτίσις τοῦ παντός. Ibid.

In quibus omnibus id probe notandum est, quod verba fa-
 ciebant hi Religionis Christianæ *Antistites* de rebus obviis
 & usitatis, de iis puta, *qua continebantur in Regula fidei, pu-*
illis & magnis communi, de scripta in cordibus suis salute, de
fide qua una eademque, servaba-

Iren. l. 3.
 cap. 4.

tur per universum Christianum
orbem, de Regula indeclinabili,
quam in Baptismo receperunt Chri-
stiani, & per quam Ecclesia illu-
minabat omnem hominem ad agni-
tionem veritatis venientem, quam

ὁ ἐκκλησία πατρὶς μὴν ὁ ἀποστολὴ
 ἡμεῶν ἐχούσης διὰ πάντα τὰ ἔθνη.
 Iren. l. I. c. 4. τὸν κανόνα τὴν ἀλη-
 θείαν ἀκριβῶς ὡς αὐτῶν ἀποστόλων ὅτι διὰ
 τοῦ βαπτίσματος ἡλικίαι. Ibid. l. I.
 c. I. p. 40. Vide Tract. Nostrium
 de Trad. c. 7. §. 4, 5, 6. &c.

uno ore *predicabat Ecclesia, de fide denique quam in Presby-*
terio, & in Episcopali gradu constituti docuerunt, & Catechu-
meni omnes discabant, atque adeo de fide, quæ neque per Sa-
cerdotum incuriam, aut negligentiam, nec per eorum con-
juncta consilia, conspiratione veluti facta, mutari potuit.

Quis enim negligentia locus esse possit, præsertim inter
 primæ Ecclesiæ *Antistites*, summo Christianæ fidei propa-
 ganda zelo, & traditionis Apostolicæ conservandæ studio
 flagrantibus, in baptismi communi formula tradenda, in do-
 ctrina una eademque, per omnes Ecclesias obtinente, asseren-
 da, in fundamento fidei tradendo, *unoque apud omnes edito*
Dei assignando?

Tertul. de
 Reur. car-
 nis c. 18.

Quæve Ecclesiarum omnium per tot maria disjunctarum,
 per omnes totius orbis regiones disperfarum, in re tam per-
 niciofa, atque ad fidem, quam amplectabantur, & quam Mar-

PRÆFATIO.

tyrio signabant, evertendam manifesto tendente, conspiratio, suspicionis hic locum obtinere valeat? Incredibile sane est, tot viros Sanctos, & probatos, tot *Martyres*, & *Confessores*, tot integras *Ecclesias* in eo conspirare voluisse, ut receptam Ecclesiæ fidem de primario *Christianismi* Articulo convellerent, nec minus credibile est, orbe *Christiano* connivente, & neque palam refragante, nec tacite, quod scimus, stomachante, id unquam contingere potuisse.

Tertio, In certis, & indubitatis *veterum* scriptis, multi occurrunt tractatus, eo consilio editi, ut fidei *Christiana* rationem, circa hunc ipsum Articulum, redderent, eum adversus *Judaorum*, & *Gentium* scrupulos defenderent, ut de fide per universas *Christiani* orbis Ecclesias obtinente, & per traditionem ab *Apostolis* accepta, certiores nos facerent, eaque tanquam Regula certissima uterentur *Christiani*, ad novas *Hæreses* refellendas, fidemque *Catholicam* ab innovationibus *Hæreticorum* illibatam conservandam. Sunt alia eorundem *Antistitum*, non pauca ex professo scripta, contra *Hæreticos* Christi Deitatem negantes, Duos Deos, duoque principia constituentes, Patrisque & filii *veritatis* confundentes, ex quibus luce clarius elucescat, dogmata *Sociniana*, per integrum sæculorum horum curriculum, ab Ecclesia *Christiana* explosa penitus fuisse, immo *Hæreseos* nota infamata, *Catholica* autem tanquam fidei Regulam ubique obtinuisse.

Socinum legimus contra *Christi in terris regnum* sic disputantem, *Ea sententia si vera esset, aut certe si publicanda foret, Christus, & Apostoli eam aperte docuissent, hoc autem eos non fecisse id satis ostendit, quod alioqui nullo modo fieri potuisset, ut totus orbis Christianus, per compluria sæcula, eam pro falsa, & ridicula habuisset, siquidem orbis Christiani universi error aliquis, potest fortasse etiam per longum tempus, esse in re aliqua credenda, & affirmanda, quæ Christi, & Apostolorum dictis minus sit consentanea, sed in ea penitus rejicienda, & neganda, quam aperte vel Christus, vel Apostoli docuerint, nullo prorsus pacto, nec ejusmodi erroris exemplum, sed ne levissimam quidem umbram*
quis-

PRÆFATIO.

quisquam inveniet unquam, defendam hominis in rebus Ecclesiasticis, quam hac instantia prodit, ignorantiam, hic missam facio, ejusdem commenta a fide *Christiana* aliena esse, hinc certo comprobo. Cum enim ex supra dictis constiterit clarissime, *Christianum* orbem *Socini* placita negasse, rejecisse, & tanquam *Hereticorum* deliria, penitus explosisse, compertum etiam est, ipso *Socino* Judice, ea nec vera, nec ab *Apostolis publicata*, nec in *divinis oraculis* aperte consignata esse posse.

Quarto, His omnibus Robur accedit, non tantum ex *Judeorum*, & *Gentium*, a fide Christiana, propter hunc ipsum Articulum, alieno animo, sed etiam ex *Tryphonis*, *Plinii*, *Luciani*, *Celsique* testimoniis traditionem Ecclesiasticam ea in parte firmantibus, quæ enim ratio assignari potest, cur Hi Christianæ fidei hostes jurati, qui sub *Hadriano* fere omnes floruerunt, doctrinam hanc iis adscriberent, si ea tunc temporis in Ecclesia nondum obtinuisset? Immo cum hanc ipsissimam doctrinam tanquam rem absurdissimam, justamque Christianæ fidei exhibilandæ rationem, continuo sugillaverint, eamque pro ridiculo habuerint, cur hunc iis scrupulum nunquam eximerent, hoc fidei opprobrium nunquam tollere conarentur Religionis Nostræ Antistites? Sed eam animosius defenderent, & tanquam præcipuum Christianæ fidei characterem agnoscerent? Certum equidem & exploratum esse debet, doctrinam, quam oblati hisce veritatem aperiendi causis, nec negabant unquam, neque dissimulabant, nec distinctionum strophis aliquibus eludebant, sed potius pro ea, tanquam pro Aris & focis, contendebant, vere *Christianam* habitam fuisse, & *Apostolica traditioni* acceptam referendam.

Denique qui post hæc omnia, de traditione *Apostolica* hujus doctrinæ, dubii adhuc, & incerti manent, eos necesse est existimare Ecclesiam *Christianam*, rationem fidei suæ tunc reddere minime potuisse, in fidei Regula tradenda, & fundamento assignando, cum summo periculo cespitasse, de cul-

PRÆFATIO.

tus ab ipsis adhibiti objecto, & ratione, nihil certi habuisse, quam ab *Apostolis* fidem, quam cultus rationem acceperint, non cognovisse, quo semel concesso labefactatam esse eorundem fidem in Scriptis *Canonicis* assignandis, in Die *Dominico* observando, aliisque id genus haud paucis, vel cæcus videat.

INDEX

I N D E X

EORUM QUÆ

In CAPITE I. Continentur.

Argumentum Primum pro Christi Deitate ex eo quod invocabatur, & invocari debeat ab omnibus Christianis, ubi quatuor ad invocationem requisita proponuntur. viz. Primo, Fiducia impetrandi id quod petitur. Secundo, Cordis & animi motuum cognitio. Tertio, Certum iudicium de precibus oblatis utrum approbandæ sint, necne. Quarto, Ea potentia, eaque nobiscum præsentia, quæ necessaria est, ut is, quem invocamus, desideris nostris satisfaciat, quæ omnia Christo competere Sociniani nobiscum agnoscunt §. 1. Confirmatur Argumenti propositio ex vera cultus ratione, ex natura creaturæ, & ex mandato de uno Deo adorando §. 2. Secundo, Ex eo quod cordis Scrutinium sit Soli Deo proprium §. 3. Tertio, Ex Constanti Ecclesiæ universalis iudicio, quod Deus solus religiose adorandus invocandusque fuerit, solusque corda omnium hominum noverit §. 4. Christum religiose invocandum esse probatur. Primo, Quia dives est in omnes qui eum invocant §. 5. Secundo, Quod is fuerit sub Novo fœdere Christianorum Character, quod nomen Domini invocarint §. 6. Tertio, Quod D. Paulus in Epistolarum suarum exordiis, gratiam, misericordiam, & pacem à Deo Patre, & Christo Domino nostro, conjunctim expetat §. 7. Quarto, Ab exemplis hujus invocationis, à viris doctis in N. Testamento exhibitis v.g. Stephani & D. Pauli §. 8. Quinto, Ex perpetua Christianorum ab ipsis Ecclesiæ primordiis praxi §. 9. Argumenta quibus Sociniani probant Christum esse invocandum, ejus divinitatem stabiliunt §. 10. Argumentum secundum Palmarium. Primo, Ex mundi per Christum creatione ductum, quo contra Arianos probatur creationem creaturæ competere non posse §. 11. Contra Socinianos pariter. Primo, Ex 1 Joh. 1, 2, 3. in principio erat verbum &c. §. 12. Socinianorum Commentum de Christo in Cælos corpore sublato, ut de munere suo prophetico edoceretur, digressionem quædam resu-

INDEX.

refutatur §. 13. Secundo, *Ex Col. 1. 16. in ipso, & per ipsum condita sunt universa visibilia & invisibilia &c.* §. 14. Tertio, *Ex Heb. 1, 2, 3. 10. per quem fecit & secula, & tu Domine in Principio terram fundasti* §. 15. Argumentum confirmatur. Secundo, *Ex eo quod omnia per Christum consistunt* §. 16. Et quod per ipsum Prophetæ locuti sunt §. 17. Tertio, *Ex eo quod Christus omne imperium in cælo & terris exercet* §. 18. Quarto, *Quod seipsum ex mortuis suscitavit* §. 19. Quinto, *Quod omnes homines judicabit* §. 20. Sexto, *Ex mundi dissolutione per Christum facienda* §. 21. Argumentum Tertium principale ex iis Scripturæ paragraphis, in quibus Christus verbis conceptis Deus appellatur, viz. 1. *Joh. 1. §. 22. Joh. 20. 28. §. 23. Rom. 9. 5. §. 24. Ex tota plenitudine divinitatis in Christo habitante* §. 25. Quod Christus sit a & o. primus & novissimus §. 26. Quia Christus est omnipotens §. 27. Est etiam omnipræsens §. 28. Omnia Sciens §. 29. Argumenta decem contra Hypothesin Socinianam in Persona Judæi proposita §. 30. Nostram hypothesin cum Judæorum placitis conspirare §. 31.

SECTIONIS II. Syllabus.

Confirmatur Christi Divinitas Testimoniis S. Barnabæ, & Ignatii, §. 1. Polycarpi, Justinii M. Athenagoræ, Theophili, Taciani, Irenæi, Clementis Alexandrini, §. 2. Tertulliani, Minucii, Hippolyti, Cæli, Cypriani, Novatiani, Synodi Antiochenæ, & Victorini §. 3. Ex hymnorum usu, qui ab ipsis Christiani cultus incunabulis, apud ipsos obtinuit §. 4. Ex Ethnicorum, & Judæorum contra Christianam fidem, eo quod Christi Deitatem asserebant, præjudiciis, Patrumque ad eam firmandam, atque ab eorum præjudiciis liberandam, industria §. 5. Ex eo quod Ebionem, Theodotum Coriarium, Artemam, Paulum Samosatenum, aliosque abjectius de Christo sentientes, Novatores, Apiniani, Hereticos, Apostatas, Orthodoxæ Ecclesiæ Patres uno ore pronuntiant §. 6.

SECTIONIS III. Syllabus.

Qui unitariorum nomen sibi vendicant, Dei unitatem violant. Primo, Dicendo Christum natura esse nihil aliud quam hominem, & tamen esse Deum verum, Christianorum Deum, Deum cæli & terræ, Deum in sæcula benedictum §. 1. Secundo, Deitatis indicia æternitatem & attributa

INDEX.

tributa propria creaturæ tribuendo §. 2. Tertio, Cultum Divinum, & Dei O. M. cultui æqualem, Creaturæ exhibendo §. 3. Præcepto Decalogi primo adversantur Sociniani, cultum Divinum Angelorum sub V. Testamento, Creaturarum sub novo, stabiliendo §. 4. Idololatriæ rationem, & definitionem antea receptam mutando, & cum Pontificiorum placitis conspirando §. 5. Convenire belle eorum Theologiam cum Gentilium de Diis medioximis sententia ostenditur §. 6. Præceptum primum juxta eorum sententiam non esse morale, & perpetuum, nec in Natura Dei fundatum §. 7. Socinianorum hæc nova commenta Christianæ fidei Analogiæ à primævis scriptoribus ad nos derivatæ in multis adversari. Nam primo juxta Patrum sententiam Christiana Religio eo potissimum consilio inducta est, ut plurimum Deorum cultum aboleret, nostrumque obsequium uni in solidum numini restringeret §. 8. Quod probant primo ex verbis Christi, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies §. 9. Secundo ex primo Decalogi præcepto §. 10. Idololatriæ rationem sub N. fadere mutatam non esse, probatur ex Scripturis §. 11. Ex Idololatriæ definitione à Patribus tradita §. 12. Tertio quia Patres, Arianos, Macedonianos, Nestorianos, Idololatriæ reos ob cultum Creaturarum, peragunt, §. 13. Atque id probant ex Christi ad Satanam Responso, Matth. 4. 10. Ex Petro & Angelo cultum respuentibus; Tertio, Quod hoc esset creaturæ servire potius quam Creatori. Quarto, Natura non Diis servire §. 14. Denique Patres mandatum primum esse morale & perpetuum pronuntiant §. 15.

Index eorum quæ in IV. SECT. Continentur.

Sectio Quarta instantias exhibet Scripturarum, quas Sociniani Glossæ matris novis & antea inauditis à mente Spiritus Sancti ad sensum alienum violenter pertrahunt, v. g. ingrediens in mundum dicit, hostias & oblationes noluit, corpus autem aptasti mihi Heb. 1. 5. §. 1. Secundo, Verbum caro factum est 1 Joh. 14. §. 2. Tertio, Antequam Abraham fieret ego sum, Joh. 8. 58. §. 3. Quarto, Hæc dixit Esaias, quando vidit Gloriam ejus, & locutus est de eo Joh. 12. 41. §. 4. Quinto, Et nunc Pater clarifica me tu, apud teipsum claritate, quam apud te habui priusquam mundus esset, Joh. 17. 5. §. 5. Sexto, Deus manifestatus est in Carne 1 Tim. 3. 16. §. 6. Sectio ultima respondet objectioni Socinianorum ex his Matthæi verbis desumptæ, de die illa, & hora nemo scit, nisi Solus Pater, Matth. 24. 2. 6.

*Antequam hunc Librum legat, orandus est Lector ut majoris
Momenti Errata sic Corrigan reliquis veniam concedat,
procul à Prælo absente Autore.*

PAg. 7. lin. 8. & 12. leg. Απολαρηται. p. 11. l. 18. del. est. p. 13. l. 34. ei.
p. 14. l. 26. destinandæ. p. 19. l. 36. invocavit. p. 23. l. 13. in-
nuere. p. 25. l. 27. habendus sit. p. 32. l. 17. quadraginta. p. 36.
obtineat. p. 39. l. 35. Patres. p. 43. l. 23. suscitavit. p. 57. l. 24.
Regius. p. 61. l. 3. simus. p. 62. l. 32. affecuti. p. 64. l. 22. homi-
numque. p. 66. l. 21. profero. p. 77. l. 22. Deo. p. 82. l. 40. voca-
vimus. p. 90. l. 17. enim. p. 93. l. 39. Deum. p. 101. l. 14. per-
cipiunt.

D E V E R A
CHRISTI DEITATE.

Adversus

ARII & SOCINI Hæreses.

S E C T. I.

IN Chartis, five Libellis nuper editis, quæ ad manus nostras pervenerunt, *Socini* vel *Arii* hæresin (sic enim post Ecclesiæ Christianæ, per omnia sæcula, iudicium, loqui fas est) infelicitè renovatam, & obnixè propagatam, sollicitudine haud modica conspexi. Sperassem etenim perniciofa illa dogmata alto silentio involuta feliciter jacuisse, nunquam ab orco denuo revocanda, ut novam Ecclesiæ, heu nimis alias vexatæ, molestiam exhiberent, cum vero per intempestivam aliorum operam, nobis non liceat esse tam beatis, reliquum est ut id sedulo agere conemur, quod os eorum obstruat, nempe ut labia eorum veritatis vi, & pondere compressa, filere discant.

Estque id nobis imprimis gratulandum, in hisce chartis confidentiæ & ignorantie plus satis conspicuum esse, Argumentorum vero est mira parsimonia, Rationis acumen exiguum, Ecclesiasticæ Historiæ dessecta incertitia, Antiquitatis primæ ignorantia crassa, aut saltem in ea contemnenda, & quasi exhibenda, perniciofa protervia, quæ quidem ne à me vel temere profusa, vel præter rationem dicta videantur, tria hæc conabor, ea qua par est evidèntia, nec minori compendio, præstare.

1. Veram Christi Deitatem certis, clarisque Argumentis ex Sacræ Scripturæ repositorio desumptis, atque perpetuo *patrum Antenicenorum* suffragio stabilitis, confirmabo.

2. Ostendam *Unitariorum* nomen quod sibi vendicarunt *Socini* Affeclæ, ab eorum Sententia quam maxime abhorrere. Præcepti primi violationem, quam nobis immerito impingunt, ipsis tam certo competere, ut nisi præjudiciis suis nuntium remittant, eam evitare non valeant.

3. Exemplis perspicuis monstrabo Sententiam *Socinianam*, (quæ tam audacter objicit S. Scripturis vim à nobis fieri, coactaque interpretatione eas depravari, atque obtorto collo ad sensum nostrum detorqueri,) eo præcipue vitio laborare, nobisque, eo potissimum nomine insensam reddi. Et

Primo ad Christi Deitatem confirmandam accedimus, eum esse personam vera Deitate, sive essentia vere Divina præditam bono cum Deo probaturi; Ne autem Sectio hæc ob nimiam Argumentorum Copiam ultra modum excrescat, dabo operam ut pauca ex multis seligam, eaque præcipue quibus ex nostro penu aliquid Roboris adjicere nos posse confidimus: totum igitur quod in hoc opere dicturus sum ad tria capita revocabo. Nempe Argumenta pro Christi vera Deitate

1. Ex Cultu Divino Christo exhibito, & exhibendo.

2. Ex Operibus Soli Deo propriis nec aliter quam per essentia, divinæ cum ea unionem, & *trouenon*, Creaturæ tribuendis.

3. Ex locis Scripturæ, in quibus verbis disertis agnoscitur Christum esse Deum, Deum verum, & super omnia benedictum. Sit ergo Argumentum primum hujusmodi

§. I. Is quem invocarunt, & invocare debent omnes Christiani, est Deus verus. Christum invocarunt, & invocare debent omnes Christiani. Christus igitur est Deus. Majorem probo, eo quod Deum solum invocandum & Religiosa prece venerandum esse, ex scripturis, ratione, & *Antiquorum* suffragiis exploratum est, constabit hoc.

1. Ex iis quæ oratio postulat, atque in eo, quem invocamus, necessario supponit. Sunt autem ea

1. Fiducia impetrandi illud quod petitur, quemcunque enim invocamus confidimus, eum tum posse, tum velle ea nobis largiri bona quæ flagitamus, atque ab iis nos malis liberare, à quibus nos erui, & servari impense petimus: hæc enim duo maxima sunt nostræ in precibus *supplicat* sive fiduciæ Incitamenta, quod is quem invocamus sit benignus, & ad auxilium valde promptus, quodque ad opem nobis ferendam idoneis viribus instructus fuerit. *Quomodo enim invocabant eum in quem, hoc modo, non crediderint?*

2. Supponit hic precandi mos eum quem pura mente invocamus

esse, atque internos supplicantium motus eundem percipere, cum nullum à prece non audita, aut non percepta, fructum sperare possimus.

3. Supponit eum probare, & gratam habere petitionem nostram, vel saltem ea de re utrum approbanda sit, necne, certum iudicium ferre posse, cum ergo illa invocatio tantum Deo accepta esse queat, quæ ex contrito, atque humili corde procedit, veraque erga Deum fide cum charitate erga proximum conjuncta, hæc omnia certe ab eo dignoscenda sunt, ad quem preces dirigimus, ut dubio, hypocritico, atque insincero corde precantis votum, ratum non faciat.

4. Supponit ubique a Christianis invocandum, omni in loco præsentem esse, vel saltem eum, utcumque absens fuerit, desideriiis nostris abunde satisfacere posse; pro omnibus invocandum, omnia præstare posse; quæ quidem omnia tantum abest ut Christo detrahant Socinianorum doctissimi, ut vel eo nomine Christum invocandum esse nobiscum contendant quod satis Christianis constat tum de tantæ ejus sapientia ut præces nostras intelligere, tum de potentia ut ea quæ petimus præstare queat, tum de bonitate ut etiam velit, siquidem corda & renes scrutatur, & omnia non tantum facta, sed & cogitata nostra videt, omnique præterea in cælo ac terra potestate præditus sit. Speciatim

Agnoscut creatorum suam cum eo potestatem, & qui potestati debetur, honorem communicasse. Eum imperio, ac suprema in omnia potestate Deo similem, immo æqualem esse effectum. Patrem communicasse Christo suam potentiam, & suam sapientiam divinam; eum Christum divina potestate, robore, sapientia sibi similem fecisse, inque manibus ejus totum salutis nostræ negotium posuisse, Christumque idcirco similiter honorandum ac adorandum esse. Quam late enim se divina potestas à Deo creaturæ concessa extendit, tam late etiam cultus adorationis porrigitur.

Agnoscut Christo cordis notitiam, atque omnimodam scientiam competere, ad hæc enim Divi Pauli verba [manifestabit consilia cordium] hæc habet Schlichtingius: Ostendit hic locus Christum omnia nobis conscire, proinde divinam plane scientiam ei inesse, quam etiam nisi haberet quo pacto iudicium illud perfectum & universale de omnibus posset agere? atque hinc colligunt Christum plane Divino, & æquali cum Deo patre, honore, & obsequio colendum esse. Sic enim Crellius ad hæc D. Pauli verba [qui est Deus super omnia benedictus in secula] ostendit quantus Deus sit Christus, per benedictionem autem intelligit laudem, honorem, gloriam, eamque divinam Christo exhibendam, quemadmodum legimus Apoc. 5. 13. ubi non solum sedenti

Volkel. de vera K. l. 1. 5. c. 29.

615.

Crell. in

Rom. 1. 25

Catech.

Racov. c. 1.

sect. 4. p.

47.

Stegman.

in Joh. 10.

32.

Wo 7. og.

in M. t. 4.

10. v. 19.

1 Cor. 4. 5.

Rom. 9. 5.

super thronum, id est summo illi Deo, sed una cum eo Agno tribuuntur divini honores; Ad ea autem D. Johannis [ut omnes honorent filium sicut honorant patrem] hæc notat Wolzogenius, assertur hic causa finalis ob quam pater filio omne iudicium dederit, ut nimirum homines hanc ejus ordinam dignitatem, & potestatem per quam DEO æqualis est, agnoscentes, ei obedientiam, cultum ac honorem talem deferant, qui ipsi tanquam Divino, ac caelesti Regi, competit. Nam honorem, qui Christo debetur, honorem, ac cultum divinum esse exinde patet, quod debeat esse talis qualis patri defertur, cui sane omnium confessione, divinus cultus debetur, in eo autem consistit summus honor, & cultus quem patri exhibemus quod non tantum simpliciter genua coram eo nostra slectamus, & humili corporis gestu reverentiam nostram erga eum testemur, sed precipue quod eum pro summo Domino, & monarcha omnium rerum agnoscamus, in cujus manu, & potestate sita sit salus nostra, & extremum exitium; quodque adeo eum simpliciter implorando bonorum largitionem, & malorum aversionem ab eo obtinere studeamus. Quæ hæc eadem etiam in christo agnoscit & eum sic colit, is honorat eum, ac colit sicut patrem, hæc, & hujusmodi sexcenta cum apud Authores istos crebro occurrant, admirari satis non possum, cur alias tam operose contendant Christum esse hominem, cur Deum de Deo rem tam absurdam, & monstrosam esse existiment, cum divinam potentiam, sapientiam creaturæ communicari tam facile concedant, cur Divinam essentiam eidem communicari impossibile ducunt; sed quicquid illi hac in re delirent, his jactis fundamentis creaturæ hunc cultum tribui jure non posse probamus.

§. II. 1. Ex vera cultus ratione, est enim *cultus honor alicui sive personæ, sive rei præstitus ob dignitatem quandam, sive imæxandam ei inesse concipimus.* Tres autem actus complectitur: Primo conceptum intellectus de præcellentia rei cui nos cultum præstandum ducimus. Secundo voluntatis actum ita nos inclinantem, & componentem, ut de virtute, ac dignitate hujus objecti testari, & animi nostri conceptus signis idoneis proderere parati simus. Tercio exteriorem actum quo, imperante voluntate, internum hunc animi nostri conceptum, declaramus, ad gloriam, atque æstimationem ejus, quem cultu prosequimur, promovendam, ex duobus prioribus actibus cultus interior exurgit, ex tertio hoc cultus exterior, qui ergo honorem, & cultum divinum creaturæ tribuendum, talem esse dicit *qualis patri defertur*, is creaturæ excellentiam Deo patri debitam intellectu tribuere, is voluntate, actuque exteriori hujusmodi conceptum declarare paratus esse debet, hoc est is debet intellectu

lectu, voluntate, signisque externis creaturam in Deum evehere, quod omnium consensu Idololatricum pronuntiatur; Est enim certum actus significantes honorem deo proprium, significare etiam excellentiam Deo propriam, & consequenter eo honoris actu quo cunque creaturam colere, est excellentiam Deo propriam creaturæ colendo tribuere, excellentia autem Deo propria ei adscripta, creaturam in Deum evehit, nec forte hoc latuit *Schlictingium* dicentem *si Deus homini hanc largiatur Divinitatem, ut religioso afficiatur cultu, is homo ratione divini & Religiosi cultus non diversus, & alius ab ipso Deo, sed unus idemque cum Deo reputandus est.* Quæro igitur an vere, vel falso sit talis reputandus, si vere, tum homo vere potest esse Deus, & consequenter Christus vere potest esse Deus, contra *Socinianorum* hypothesin, sin falso talis reputandus sit, mendacium, & error debet esse fundamentum totius cultus Christo exhibiti, nec potest cultus verus internus à falso distingui, cum falsus ideo tantum hoc nomen obtineat ob falsum conceptum eum exhibentis vel de ratione objecti, vel actus eidem exhibiti.

In Rom. 1.
v. 25.

2. Cultus, & obsequium, quæ soli Deo Israelis, Deo vero vel unico tribuenda sunt, non possunt creaturæ jure tribui, sed cultus Religiosus, & obsequium vere divinum soli Deo Israelis tribuenda sunt, hæc enim Deus Israelis tanquam sibi propria vendicat dicendo, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli servies*: atque hoc telo Christus ipse, impudens Satanæ de adoratione Religiosa postulatum retundit, nempe fieri id minime potuisse, nisi id ipsi tribuendo, quod soli Deo debebatur.

Deiut. 6.
13.

Vanissimum est, quod hic respondet *Socinus*, & post eum *Volkelius*, *mandatum de solo Deo adorando ad veteris testamenti tempora spectare*, id enim primo cum eorum sententiis consistere non potest, contendunt enim fere omnes alibi, & hoc ipso in loco eorum aliqui, Angelum proprie dictum fuisse illum, qui *Patriarchis*, & *Mosi* apparuit, & legem promulgavit, & nomen Dei, & *Jehovæ* sibi tribuit, & adorari se passus est, quo posito, sequitur necessario, ne veteris quidem Testamenti temporibus solum illum unum Deum, qui essentia divina præditus est, adorandum fuisse; secundo, adhuc obtinuisse præceptum hoc sub N. Testamento vim suam, satis ostendit *Petrus*, qui se à *Cornelio* adorari non passus est, quia homo esset, & non Deus; ostendit Angelus, vehementer hunc cultum à *Johanne* oblatum rejiciens, & Deum ipsi adorandum proponens, utpote cui soli is, quem *Johannes* incaute obtulisset cultus, deberetur. Nec mirum, si qua enim sunt sub V. Testamento præcepta moralia, perpetua, ad tempora Evangelii pertinentia, in eo numero esse debeat

De vera
Relig. l. 5.
c. 29.

Act. 10. 20.
Apoc. 19.
10.

debeat præceptum de cultu divino, adeoque Deo debito, ei soli tribuendo, quæ enim ratio concipi potest, cur hoc præceptum minus *Christianos* obligaret quam *Judeos*, minorve de cultu primo Deo in solidum tribuendo, ratio habenda esset sub *Evangelio*, quam sub *lege*? certe cum *Christus* noster exclusivam particulam huic præcepto addiderit, major illius ratio apud *Christianos* haberi debet quam apud *Judeos*. Tertio quid est in hoc præcepto *typicum*? quid a *Messia* implendum in eo excogitari poterit? quid ergo in eo per Christum solvendum esset, qui non venit *legem solvere sed implere*, nec unicum *iota legis præterire voluit donec omnia impleveretur*, à quo denique præcepta *Decalogi*, inter quæ primum, hoc, locum obtinet, non erant soluta, sed in æternum stabilita. Nec minus ineptum est quod dicunt nos *Christum adorando, ipsum patrem, a quo tanta potestate, & Gloria donatus est, adorare*. Num enim propterea vel solus deus adoratur, vel ei soli cultus adhibetur, uti præceptum hoc postulat? nonne adoratur homo diversus natura à patre? nonne cum Galatis nondum credentibus, servimus *id quod dicitur ei qui natura non est Deus*? porro cum dicunt *Christo deberi honorem & adorationem eam qua pater adoratur, nec aliud esse inter adorationem Christi & Dei discrimen, quam quod Dei adoratio non in alium ullum tendat, sed in eo tanquam ultimo fine suo quiescat, Christi autem honor & adoratio spectet ad Gloriam Dei patris*. Nonne constat, secundum eorum sententiam, Deum *Gloriam suam alteri dedisse*, quod tamen se nunquam facturum solenniter testatur, quod enim alterum esse Christum negat *Socius*, quoniam ex Deo dependet, eique subordinatus est, persatuum videtur; quid enim? an *Gloria divina Angelis à pontificiis data*, alteri non datur quoniam *Dei ministri* fuerint, & nuntii? si *Christus* honorem suum *Apostolis* Evangelium prædicantibus, concessisset, nonne honorem hunc aliis dedisset? hæc certe primo intuitu adeo absurda sunt, ut refutatione operosa non indigeant.

Tandem igitur respondent, cultum, juxta eorum placita, Christo præstandum, licet divinus fuerit, idemque cum eo quem patri exhibent, præcepto hoc minime prohiberi, quoniam *Deus*, secundum ipsos, *adorandus est tanquam prima, ac suprema causa omnium rerum, primusque salutis nostræ Auctor*, *Christus autem adorandus est tanquam causa media, per quam Deus constituit salutem nostram ad finem perducere*. Verum nec ipse *Diabolus* adorari voluit, tanquam suprema omnium rerum causa, agnoscit enim potestatem, quam super mundi regna vendicabât, sibi à *Deo* traditam fuisse, & tamen ad ejus tentationem repellendam non respondet *Christus* cum *Soci-*
nianis

Math. 5.
18.

Gal. 4. 8.
Wolzog.
in Math.
4. 10.

Eccl. 4. 3.
48. 11.

Ibid.

Luc. 4. 6.

nianis, Satanam nullam à Deo accepisse potestatem, eumque impudentissime mentitum esse, sed ei consultius visum est mandatum hoc opponere, *Domini tuum adorabis, & illi soli servies.* Porro Angeli sub veteri testamento ministrabant salutis *Judeorum*, ordinata enim erat lex per Angelos, ii etiam omnes sunt *administratores Spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis*; An ergo ij cultu divino honorandi sint, modo id fiat in Gloriam Dei, quo quidem prætextu eorum *Ἀρχαλοκρατρίαν* nobis obtrudunt *Pontificii*. Erant Apostoli in salutis nostræ negotio *θεοὶ συνεργοί*. *Dei cooperatores, cum Christo συνεργῶντες* sive *Administri*, odor vitæ in vitam, immo iisdem tanquam causis mediis salus hominum adscribitur, An ergo *Ἀρχαλοκρατρία Pontificiorum* debet obtinere, quod eam ad Dei, Christi que Gloriam, tanquam ad scopum ultimum referant? haud dubie honor quem *Petro Cornelius* deferbat, ei ab ipso deferrebat, quoniam Deus eum mediam salutis *Cornelii* causam constituerat, hunc tamen sibi deferri *Petrus* non patitur, quia homo erat, non Deus, nec unquam antea auditum, ministro, aut personæ subordinatæ in aliquo negotio eundem honorem tribuendum esse qui Domino debetur, præsertim ubi absentis Domini personam minime representat, quod hic locum habere non potest.

Argumentum secundum ex ratione creaturæ fluit ad hunc modum, qui non est potestate, & scientia divina præditus, non est divino cultu adorandus, hoc enim tanquam fundamentum cultus Christo debiti ponunt *Sociniani*, quod is sit divina potestate, robore, sapientia ornatus. Sed creatura non est divina potestate, & scientia prædita; hoc enim fieri non potest, nisi etiam divina essentia ei competat, (hoc est essentia per quam Deus ipse Deus est, quæque adeo creaturæ competere non potest, nisi & ipsa Deus fuerit,) ut enim intellectu Angelico præditus esse non potest qui non est Angelus, nec humana ratione, & voluntate, qui non est homo, ita potestate Divina, & sapientia divina præditus esse nequit, qui non est Deus, cum enim virtutes divinæ sint Deo propriæ, atque ab essentia divina non sint realiter distinctæ, neque ab ea separabiles, cum Deo potentia, aut sapientia divina non magis abesse possit, quam essentia divina, virtutum divinarum communicatio, absque communicatione divinæ essentia, plane implicat; quod quidem ex eo liquet, quod *Apostolus* Deum idcirco *Gentibus* cognitum fuisse docet, quod *semper æterna ejus potestas* iis ex operibus suis innotuit, nec aliter deum esse scimus, nisi ab effectibus divinæ potestatis, & sapientia in mundi structura conspicuis, quæ si creaturæ communi-

Wolzegeb.
ibid.

Gal. 3. 19.

Heb. 1. 14.

Ἀρχαλοκρατρία

1 Cor. 3. 9.

2 Cor. 6. 1.

2. 4. 15. *Ἀρχαλοκρατρία*

Ro. 1. 20.

cari

cari potuerint, quo tandem indicio constabit mundum à Deo creatum esse, aut Dei providentia adhuc regi, & conservari? Hæc ergo Christo tribuere, eique interim divinam essentiam detrahere, quid aliud est quam, ut *Græcorum* proverbio utar, *αἰσθητὸν μυστικόν*.

§. III. Argumentum tertium nobis suppeditant ea scripturæ loca, quæ attributa hæc, quæ Christo *Sociniani* adscribunt, Deo propria esse asserunt, verbi gratia *Solomonis* illud *omnem orationem quæ facta fuerit à quovis homine plagam cordis sui cognoscente, audi de tuo cælesti habitaculo, & tribue unicuique secundum vias suas sicut videris cor ejus, tu enim solus nosti corda omnium hominum*: Respondent *Sociniani* solum Deum omnium hominum corda scire à *semper ipso*, Christum vero, scientia à Deo per revelationem accepta, ea cognoscere: Replico autem, nihil hoc aliud esse quam virtutem infinitam finitæ menti, hoc est potestatem infinitam subiecto finito tribuere, intellectui humano vim à deo insitam asserere non tantum omnium hominum corda scrutandi, sed omnium coram tribunali Christo sistendorum, cogitationes omnes cognoscendi, & occulta tenebrarum omni in loco, omni tempore, ab omnibus præstita percipiendi, quod etiam ejus officium postulare videtur, qui *tunc illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*, quod quidem à puro homine fieri posse captu difficilior est, quam Deum in carne nostra tentorium suum fixisse, sibi que in perpetuum naturam nostram univisse, in qua sese nobis præsentem exhiberet: Hoc enim nihil habet quod rationi repugnet, quodque non sit maxime & generi humano honorificum, & S. Scripturæ consentaneum, illud vero divina & humana omnia confundere videtur, attributa valde pauca, opera vix ulla Deo propria, necessaria, perpetua, eique in solidum tribuenda relinquere, quid enim impedit quo minus eodem modo, juxta *Lutheranorum* placita, Christo ubiquitas adscribatur? & quomodo negare possunt *Sociniani* Divinam potentiam, bonitatem, justitiam, sanctitatem, veritatem, misericordiam, eidem vel actu communicari, utpote sacerdotali, & Regio Christi officio æque necessaria, vel saltem Christo, hoc est creaturæ posse competere? quam autem hæc sint cum sana ratione pugnantia, de Dei O. M. gloria detrahentia, scripturis passim contraria, nemo est qui non videat, Quis enim legens ista Dei verba, *præsum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes ad dandum unicuique juxta viam suam, & juxta fructum studiorum suorum*, non intelligat, Deum sibi tribuere scrutationem cordium, tanquam attributum proprium, quo ab omnibus creaturis distinguitur, cum ergo videa-

mus

ἔτι οὐ
μυστικόν
τὸ ἴδιον
αὐτοῦ
1 Reg. 8.
39.

1 Cor. 4. 5.

Jer. 17. 9.

mus Christum hoc sibi tribuere, quod hic *Jehova* adscribitur, verbis haud minus emphaticis, cum hoc inquit *Omnibus Ecclesiis innotescat* volo *in ipso enim est ipse vultus, et sapientia, et domus, et iuxta regem* *et in ipso vultus*, quod ego ille ipse sum, qui scrutor corda, & renes, & qui dabo unicuique vestram juxta opera vestra, cur non inde concludamus eum esse *Jehovam* essentia divina præditum, præsertim cum fateri necesse sit eum, qui cordis eum in finem Scrutator est, ut det unicuique juxta fructum operum suorum, estq; omnium quotquot unquam fuerunt hominum supremus Judex, habere pariter deberi perspecta, & explorata corda omnium, etiam eorum, qui adventum ejus antecesserunt, ubicunque, & quandocunque vixerint.

Porro si propositio hæc, tu *solus nosti corda omnium hominum*, intelligenda esset cum tacita illa limitatione, à *semetipso*. Caderet vis exclusivæ particulæ *solus* non super id, quod exprimitur, sed quod à *Socinianis* adjicitur, excludetque omnes alios non à communione prædicatæ, sive à cordis omnium hominum notitia, quod hic tantum exprimitur, sed à communione causæ prædicatæ tantum, quæ hic non exprimitur, quod num sit verisimile, æquis rerum æstimatoribus judicandum relinquo. Tertio, Si verba *Solomonis* ita limitare par sit, nihil est tam commune, quod soli Deo tribui non possit; solus enim Deus, hoc sensu, est, agit, loquitur, solus Deus novit Christum in Carne venturum, moriturum, à mortuis suscitandum, hæc enim soli Deo competunt à *semetipso* esse, agere, & scire; quid quod admissa hac restrictione, quam vera erit ista propositio, tu *solus nosti corda omnium hominum*, tam veræ, quæ sequuntur, erunt, Christus non est Dominus vivorum, & mortuorum, Christus non resurrexit à mortuis, non est ad dextram Dei exaltatus, non habet potestatem vitam æternam nobis tribuendi, non est adorandus, non est invocandus, non habet potestatem audiendi preces nostras, eaque quæ petimus præstandi, nec enim juxta *Socini* Theologiam, horum aliquid Christo competit à *semetipso*, sed Deo Patri hæc omnia accepta referenda sunt, nec Christi sive infinitæ virtuti, sive potestati, sive demum, dignitati sunt adscribenda. Denique cum dixerit Scriptura *tu es Dominus solus, tu solus es Altissimus super omnem terram, tu solus es Deus Regnorum omnium terræ; tu fecisti Calum & Terram*, in his propositionibus non dicunt *Sociniani*, limitationem hanc intelligendam esse: Nolunt enim Duos esse Altissimos, duos mundi Creatores, Duos simul Dominos; cur igitur dicente pariter scriptura, *tu solus nosti corda omnium hominum* duos esse volunt, qui omnium hominum

Neh. 6. 9.

Eccl. 5. 10.

Ps. 83. 17.

Eccl. 37. 16.

Crell. de
hno Deo
Patre. c. 1.
§. 1.

corda scrutentur, cur inquam hoc volunt illi ipsi, qui cum *se solum verum Deum* apud *Johannem* inveniunt, hanc nobis Scripturas interpretandi Regulam tradunt, *eam nempe esse vocis solius vim, ut omnes alios excludat à communione prædicati præter eum, cui adponitur.*

Hæc autem, quæ jam disputavimus, firma & solida si fuerint, varia divinitatis Christi Argumenta exhibent, quibus nihil habent *Sociniani*, quod respondeant, nisi ex fundamentis, & principiis sufficienter, uti spero, refutatis V. G.

Primo, Qui est Religiose Adorandus, qui est æquali cum Deo Patre, Deoque *Israelis* honore, & obsequio colendus, ille est idem essentia Deus cum Deo Patre seu Deo *Israelis*.

Christus est Religiose adorandus, & æquali cum Deo Patre seu Deo *Israelis* honore, & obsequio colendus, ergo est idem essentia cum Deo Patre, seu Deo *Israelis*.

Major nititur loco antea laudato, atque à *Socinianorum* strophis pro modulo nostro vindicato, qui soli Deo *Israelis* i.e. Secundum ipsos soli Patri, Religiosam adorationem, & obsequium exhibendum docet; Minor ipsissima *Socinianorum* verba exhibet, conclusio ergo necessaria est.

Secundo, Christum nimirum eundem essentia Deum esse cum Deo Patre, seu Deo *Israelis*, sic probó, is cui gloriam suam Pater dedit, idem essentia cum Patre Deus est, sed Gloriam suam Christo Pater Dedit, Christus igitur est idem essentia cum Patre Deus. Major iterum nititur loco *Prophete*, quo protestatur Deus Pater *se Gloriam suam alteri minime daturum*. Minoris veritatem agnoscunt ipsi *Sociniani*. Est ergo conclusio necessaria ex legibus Syllogismorum.

Tertio, Qui novit corda omnium hominum is idem essentia Deus est cum Deo Patre, seu Deo *Israelis*.

Christus autem novit corda omnium hominum,

Christus igitur est idem essentia Deus cum Deo Patre seu Deo *Israelis*. Major probatur testimonio *Solomonis* antea vindicato. Minorem agnoscunt *Sociniani*; Conclusionem ergo negare non poterint.

Seçt. IV. Atque ita propositionem nostram ex ipsis Scripturis, & rationis principiis stabilitam dedimus, restat ut eam Antiquorum Patrum præcipue *Antemicanorum* sententiis corroboremus; quibus perspicuum erit *Socinianos* constanti Ecclesiæ universalis judicio in hoc Articulo semet opponere, quod enim Deus solus Religiose adorandus, solusque invocandus fuerit, solusque corda omnium

ho-

hominum novit, omnes Ecclesiæ Antiquæ *Antistites* uno veluti ore pronuntiant. Et,

Primo, juxta Constantem & perpetuam Antiquæ Ecclesiæ universalis sententiam solus Deus Religiose adorandus, cultusque obsequio prosequendus est. Nos Christi-

iani inquit *Iustinus*, *Solum Deum adoramus*, id enim suavit *Præceptor noster* dicens, *maximum mandatum* est, *Dominum tuum adorabis* atque illum solum coles, & reddite, quæ sunt Dei, Deo.

Theophilus ad Autolyicum sic loquitur. *Cæsarem Regem honorabo*, non tamen eum adorabo, sed verum Deum vere existentem; Adorandi enim Cultus nemini nisi Deo soli deferendus: *Lex divina*, inquit, prohibet cultum *Idolorum*, *Solis, Lune &c.* Sed dicit soli vero *DEO Mundi creatori* servendum esse corde sancto

Clemens Alexandrinus hunc unius Dei Religiosum cultum inter ea doctrinæ Cœlestis elementa recenset, quæ sunt ab *Ethnicis* ad Pietatem & Salutem cognoscenda; Oportet enim inquit, *Grecos* per legem, & prophetas, ediscere colere unum solum Deum, qui est vere omnipotens,

Tertullianus Christianorum praxin sic exhibet, *Nos unum Deum* Ad Scap. colimus, quem omnes naturaliter nostis; quod colimus Deus unus c. 2. est; nec mirum cum juxta eundem id lex divina flagitabat, præscribitur, inquit, *mibi ne quem alium Deum dicam, ne vel dicendo non* Apol. c. 17. minus lingua, quam manu Deum fingam, ne quem alium adorem, Scorp c. 4. aut quoquo modo venerer præter unicum illum, qui ita mandat. *Cyprianus* *Demetrio* significat mala *Ethnicis* divinitus irrogari, Ep. ad De- quoniam superstitionibus suis relictis verum Deum non agnoscunt, met. Fd. ut qui Deus unus est omnibus, unus colatur ab omnibus, & rogetur, O. p. 187. audienim, inquit ipsum loquentem, ipsum voce divina instrumentem nos pariter & monentem, dominum Deum tuum adorabis, inquit,

Ἀπόδοτε τὰ τῷ θεῷ τῷ δεῷ, δεῖς δεῖς
μὴ μόνον προσκυνεῖσθε. Apol. 2. p. 64. αὐτὸς δὲ
ὁ τὸν θεὸν μόνον δεῖς προσκυνεῖν ὅπως ἐ-
πεισιν ἐπὶ τῷ μεγάλῳ ἐν ὁλῇ τῇ κτίσει τὸν
θεὸν οὐ προσκυνήσεις, καὶ αὐτὸς μόνον λα-
τρεύσεις p. 63.

τιμώμετο ὁ βασιλεὺς ὁ προσκυνεῖν αὐ-
τῷ, θεῷ δὲ τῷ ὄντι θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυ-
νῶ, ὃς ἐξείδε προσκυνεῖσθαι, ἀλλ' ἢ μόνον
θεῷ lib. 1. p. 76, 77.

Ἄλλ' ἢ μόνον τῷ ὄντι θεῷ καὶ ποιῆσθαι τῶν
ἐλθόντων καὶ λατρεύειν ἐν ὁσιότητι κατὰ εἰς l. 2.
p. 110. D.

Τίς ἐλλογῶν καὶ διὰ νόμον, καὶ προ-
φητῶν ἐκμαρτυρεῖν ὅτι μόνον εἷς θεὸς δεῖς
τὸν ὄντως καὶ τὸν ἀπέρα Strom. 64.
p. 695.

Recegn.
l. 10. § 47.

l. 5. Sect.
13. v. d. l.
Sect. 44.

& illi soli servies, & iterum non erunt tibi Dii alii absque me. *Lex Christi*, inquit, *Pseudo Clemens*, decernit honorandum esse Deum, dominum omnium, & in ipso solo omnem collocandam spem, *Ethnicos* sic alloquitur, *evigilate*, & Dominum Deum nostrum vobis adscribeite -- hunc imitamini, & hunc timete sicut mandatum datur hominibus, Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli servies; expedit enim vobis huic uni Domino servire, *Origenes* centies fere Religiosum hunc cultum uni Deo vindicat, hoc Christum nostrum

Τὸ ἐν αὐτῷ θεῷ μὴ εἶναι δὲ αὐτῷ
Cels. l. 1. p. 10. ἡ δὲ αὐτοῦ οἰκονομία
οὐκ ἔστιν ἡ ἐν αὐτῷ θεῷ. l. 5. p. 234.
nos nullam creaturam, sed Patrem Filium, & Spiritum sanctum colimus, & adoramus, idem in *Rom.* 1. E. 138. C.

docuisse monet; nempe solum colendum esse universi Deum, hoc *Judeorum* placita examinantibus & *Christianorum* ad illa conferentibus perspicuum esse dicit, quod *Judei* legi obtemperantes, dicenti, non habebis Deos alios præter me, nihil aliud colunt quam Deum universorum

Dominum, *Christianos* etiam alium non colere multoties indicat, partim quod Deum adorare, illique soli servire, lex jubeat, partim quod *Duobus Dominis* serviendum non fuerit huic idcirco *Gregorius*. Nos *Christiani*, inquit *Dionysius Alexandrinus* nullum alium colimus præter eum, qui fecit Cælum & Terram; hæc Christi Confessor egregius coram *Amylio præfecto* libere profutetur, additque se nunquam sententiam suam mutare velle, neque desitutum aliquando, esse Christianum; *Quæstioni Gentilium*, cur alios nobiscum neque Deos colitis, neque adoratis. Respondet *Arnobius* ad *Cultum Divinitatis* obeundum satis est nobis Deus primus Pater rerum ac Dominus, Constitutor, Moderatorque cunctorum, in hoc omne, quod colendum est, colimus, quod adorari convenit, adoramus, quod obsequium venerationis exposcit, venerationibus promeremur. Religio, & veneratio nulla alia nisi unius Dei tenenda est, inquit *Lactantius*, Docuit enim Christus, quod unus Deus sit, eumque solum coli oportere. *Eusebius* plurimis locis id tanquam Christianæ fidei peculiare assignat, quod mundum docuit, aliis Diis relictis, solum summum Deum colere, solique ei

Euseb.
Eccl. H. II.
l. 7. c. 11.
l. 3. p. 100.
101.

l. 1. c. 20.
p. 103.
l. 4. c. 1.
vid. c. 4. l. 5.
c. 18. 6.
c. 9.

Μὴ εἶναι τὸ ἀποκρίναι θεῷ οἰκονομία
præp. Evang. l. 1. c. 4. p. 12. ὅ
μὴ εἶναι τὸ ἀποκρίναι ἀποκρίναι οἰκονομία. l. 4.
c. 21. p. 170. l. 5. c. 1. p. 180. C.

Secundo, Idem Patres orationem esse cultum soli Deo debitum pronuntiant, Christoque tantummodo Intercessoris vices obeunte, Deo deferendum. Cum enim monuisset *Celsus* orandos

Cum enim monuisset *Celsus* orandos

orandos . esse *Dæmonas* ; seu bonos Genios ut velint esse propitii.

Apaga , inquit *Origenes* , hoc *Cel-*

si consilium iubentis adorari *Dæ-*

monas , soli etenim super omnia

Deo offerendæ sunt preces , *Chri-*

stianorum officium esse vult ,

ad illum dirigere , *Christiani* , in-

quit *Eusebius* , non multis *Do-*

minis preces fundunt , sed uni

soli *Domino* , secundum sacrum

Oraculum , quod ne ab iis , teme-

re , & ne sine ratione factum putaremus , causas , quibus moti

pronuntiant , multiplices adducunt , Deo etenim soli orandum

dicunt .

Primo , Quia is solus bonus est ; Cum unus sit bonus Deus inquit ,

Clemens Alexandrinus , merito

tum nos , tum *Angeli* bonorum

quædam nobis concedi , quædam

continuari oramus abs eo solo .

Secundo , Quia Deus solus ubi-

que præsens , atque ad audi-

endum præsto est , absurdum au-

tem est docente *Origene* , cum is , qui Cælum & Terram implet , no-

bis præsto est , & in proximo , que-

rere , cui vota facias , non sem-

per ubique præsentem .

Tertio , Quoniam ubique aud-

dit , ubique videt . Consideremus ,

inquit *Tertullianus* , benedicti

Cælestem *Christi* *Sophiam* impri-

mis de præcepto secrete adorandi , quo & fidem hominis exigebat ut

Dei omnipotentis , & conspectum , & auditum sub tectis , & in abdi-

tis etiam adeste consideret , & modestum fidei desiderabat , ut , quem

ubique audire & videre fideret , & Soli Religionem suam offerret .

Quarto , Quia is Solus præstat , quæ petimus , atque ab eo solo

consequi possumus , quod optamus , *Precantes sumus* (inquit præ-

dictus *Afer* .) pro omnibus *Imperatoribus* vitam illis prolixiā , im-

perium securum , Domum tutam , populum probum , orbem quietum ,

quæcunque hominis & *Cæsaris* vota sunt , hæc , ab alio orare non possum ,

quam à quo me scio consequiturum , quoniam & ipse est qui solus præ-

Μόνον ὁ ἀριστουργίας τῷ θεῷ πῦσι

ἀφ' l. 8. p. 395.

πᾶσιν θυχλὴν ἀναρίστην ἰκαίνοι· vota omnia

l. 7. p. 36.

ἑὺ κοίται ὃ ἐκπὶ πλεόσι· κρείσσι,

ὅτι ὃ τῷ μόνῳ κυρίῳ πατὴρ τὸ ἴδιον λό-

γιον demonstr. Ev. l. 1. c. 3.

Ἐκείνους παρ' αὐτῷ μόνῳ , ἢ ἀφα-

θῶν τὰ μὴ ὁδῶνται , τὸ ὃ παραμύθια

ἐν χυδαῖς ἡμῶν τε καὶ ἡ ἀγγέλους

Strom. l. 7. p. 721.

τῷ παρῶντι & ἴδιον , καὶ τῷ

γῆν ὄντι· μὴδ' ἡμῶν καὶ πλεόντων ἡμῶν

πληθόντος ἑκτῆς ἑνὸς καὶ μὴ

οδῶντος ἐπὶ πασίμπασιτα . cont. Cels.

l. 5. p. 239.

De Orat.

c. 1. p. 130.

ei

Apol. c. 30.

solum

solum obferuo. Origenes has duas rationes coniungens docet *Christi-*
anos transscensu omnibus que mundus habet appetibilia, ad condito-

Ὁ μὲν διαρκῶν ἀναμῆνο ἐστὶ πᾶν
τὸ ὄντα, καὶ ἐφορεῖν τὸν πᾶντα λογισ-
μὸς καὶ ἀκούειν τῆς πάντων βουλῆς adv.
Cels. l. 4. p. 177.

bus sollicitare est, juxta *Patrum* sententiam, creaturam, tan-
quam Deum Colere. *Extrema*, inquit *Clemens* inscitia est ab iis,

Ἐξέτη ἡ ἀμαθία παρὰ τοῦ μὴ διδόν,
ὡς διδόν ἀντιπῶσαι ἔστιν ἕν ὁμολία. φησὶ
τὸν θεὸν ἐν χαλκῷ Strom. l. 7. p. 721,
722.

tum cum Deo colloquium, ex quibus constat, juxta *Clementis* sen-
tentiam, idem esse quenquam precari, atque cum eo, tanquam
cum Deo colloqui, non Deum orare, esse id agere, quod soli Deo
præstandum est. *Angelos invenimus* inquit *Origenes*, ἀλλὰ τὸ θεῶν ὃν
interdum Deos à *S. Scriptura* vocari, sed non sic, ut jubeamur illos
ministrantes, & dona Dei ferentes nobis, adorare, aut divinis ho-

* Ἀλλ' ἵνα ὅτε προσκυνῶμεν ἡμῶν τὸν
διακονῆσαι οἰκῶν καὶ προσκυνῶν ἀντὶ
τοῦ θεοῦ, πᾶσαν ἰδίαν καὶ δι' ἡμῶν καὶ πρὸς
συγχωρῶν καὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνα-
πεμπῶν τὸν θεὸν πᾶσι θεῶν διὰ τοῦ θεοῦ
πᾶντα ἀγγέλων ἀρχιερέων ἐμψύχων
λόγων, καὶ θεῶν adv. *Cels.* l. 5. p. 233.

προσχωρῶν ὡς θεῶν τὸ ἰσοῦ λέ-
γουσι Κύριε βοήθησόν μοι Hom. in
Math. p. 259.

rat, *Origenes* monstrat mulierem *Canaaniticam* Christum pro Deo
coluisse, dicendo *Domine opitulare mihi. Si homo tantummodo*
Christus, inquit *Nevatianus*, quomodo adest ubique invocatus, cum
hæc hominis natura non sit, sed Dei, ut adesse omni loco possit, Si ho-
mo tantummodo *Christus*, cur homo in orationibus *Mediator* invocatur,
cum invocatio hominis ad præstandam salutem inefficax judicetur.

Idem

rem ascendere omnium, utpote
qui solus sufficere potest omnibus,
omniumque cogitationes introspi-
cere, & exaudire preces ad se
missas omnium. Denique Crea-
turam, five non Deum preci-
bus sollicitare est, juxta *Patrum* sententiam, creaturam, tan-
quam Deum Colere. *Extrema*, inquit *Clemens* inscitia est ab iis,
qui non sunt *Dij*, tanquam à
Diis petere. Hujus Effati duo
in medium profert Argumenta.
Primo, quod *Deus solus cum sit*
bonus, est etiam solus invocandus.

Secundo, quod oratio est institu-
tum cum Deo colloquium, ex quibus constat, juxta *Clementis* sen-
tentiam, idem esse quenquam precari, atque cum eo, tanquam
cum Deo colloqui, non Deum orare, esse id agere, quod soli Deo
præstandum est. *Angelos invenimus* inquit *Origenes*, ἀλλὰ τὸ θεῶν ὃν
interdum Deos à *S. Scriptura* vocari, sed non sic, ut jubeamur illos
ministrantes, & dona Dei ferentes nobis, adorare, aut divinis ho-

noribus Colere. Omnia enim vo-
ta, omnes interpellationes, i. e.
precationes, & *Gratiarum actio-*
nes de finanda sunt ad Deum re-
rum omnium Dominum per ma-
jorem omnibus *Angelis summum*
pontificem, vivum verbum, &
Deum. Porro *Patres* etiam

Antenicæni non tantum Deum
solum invocandum esse docent,
sed Christum ideo Deum esse
contendunt, quia à *Christianis*
invocabatur, & invocandus e-

destinanda

De Trin.
c. 14.

Idem de voto Jacobi verba faciens, hæc habet, *nemo igitur Christum sicut Angelum non dubitat dicere, ita etiam Deum basitet pronuntiare, cum hunc eundem & Deum, & Angelum intelligat invocatum fuisse.*

Tertio, In eo consentiunt omnes Antiquæ Ecclesiæ Antistites Deum solum omnium hominum corda scire, cordis enim scrutatorem esse juxta *Clementem Alexandrinum* est Deitatis indicium, Hom. 7. Deo enim soli est cognitum mentis propositum, inquit *Origenes*. Et in Gen. Tertullianus ait se Deum *Marcionis* provocaturum ad eam sui faciendam fidem, ut & futura prenuntiet, & secreta cordis revelet; atque hoc Argumento contendunt Patres Deum esse Christum, *Pseudo Clementes* de Christo propheta loquens, hæc habet, *cogitationes hominum pervidebat, quod nulli est possibile nisi soli Deo: Non humanum erat, inquit Origenes, quod Christus hominum cogitationes novit, solus enim, secundum*

Recogn.
l. 1. Sect.

Solomonem Deus novit corda hominum, & rursus, soli Domino conceditur scrutari corda, & renes. Idem Argumentum *No vatianus* exhibet his verbis. Quod si cum nullius sit nisi Dei cordis nosse secreta, Christus se- creta conspiciat cordis, merito De- us est Christus. Atque ita vi-

Γινῶναι τῶν διαλογισμῶν τῶν ἰησοῦν ἐκ ἀνθρώπων ἢ μονότατος ὃς μόνος ἐστις τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, ὡς δὲ Σολομὼν ἐν τῇ τετάρτῃ βασιλικῇ ἐφα- σιν ὁ κύριος &c. Com. in Math. p. 271. καὶ μόνος τῶν κυρίων ὁρῶν τὰ ἐκείνων καρδίας καὶ νεφροί. in Jer. Hom. 19. p. 198.

dimus Patres etiam *Ante Nicænos* non solum nobiscum asserentes Deum solum adorandum, solum invocandum esse, Deo soli conspecta esse cordis secreta, sed hisce omnibus argumentis adversus *Socinianos* contententes Christum esse Deum.

Sect. V. Progredimur jam ad minorem propositionem syllogismi primarii confirmandam, viz. Christum Religiosa Prece invocatum, & invocandum esse, quam hisce Argumentis adstruimus.

Is qui est dominus *dives in omnes qui eum invocant*, & cujus in- vocationi salus adnectitur, is certo certius invocandus est. Chri- stus est talis Dominus, Christus igitur est invocandus. Major est per se evidens, minorem hæc divi Pauli verba exhibent. *Idem est Dominus omnium, Dives in omnes, qui invocant illum, omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit.* Quæ verba ad Dei filium, non autem ad Patrem ejus referenda esse, patet, cum ex universa illa disputatione, quam de fidei Christo adhibita justitia *Paulus* instituerat, tum ex *Esaiæ* testimonio, de non confundendo illo, qui in Dominum *Jesum* crediderit, quod *Paulus* dispu-

Argum. 1.

Rom. 10.
12, 13.

disputationis suæ confirmandæ causa paulò superius capite nono, & hic in eadem orationis serie adducit, is enim, qui in *Zion ponebatur lapis offensionis & petra Scandali*, is quem ore confitendum proponit *Apostolus* idem est cum eo, cui credebatur in *iustitiam*, & in quem si quis crediderit non confundetur, is autem proculdubio est *Dominus Jesus*, cum ergo apud *Apostolum* sequitur, idque per connexivam particulam *ὅς* αὐτὸς Κύριος. Idem enim Dominus est *Dives* &c. restat *Dominum* *Jesum* eum ipsum esse, quem invocandum proponit, cumque hoc iterum illatione confirmat ex his *Joelis* verbis, *καὶ ὅς ἐστιν ὁ κενὸς καλεῖται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθῆναι αὐτοὺς*, omnis qui invocatur nomen Domini servabitur, cumque *יהוה* *יהוה* nomen *Jehovæ* apud *Joel*em proculdubio verum Deum significat, sequitur Christum, ut verum Deum invocandum, nec enim alias ex eo, quod *Jehovæ* nomen invocandum esset, recte colligeretur Christi nomen eadem ratione invocandum esse.

Joel. 2. 32.

Argum. 2.

Ad. 9. 14.

v. 21.

Secl. VI. Argumentum secundum tribuit communis illa Christianorum *μετῴησις*, qua per hunc characterem designantur, quod nomen Domini invocabant. Sic enim Christum alloquitur *Ananias*: *is Paulus* quem me adire jubes, potestatem, accepit, à Summo Sacerdote ligandi omnes *τὸς ἀποστόλους* τὸ ὄνομα σου, qui invocant nomen tuum; ipsi increduli Judæi de eodem Paulo affirmant eundem ipsum fuisse, qui modo expugnabat in *Jerusalem* eos, qui invocabant nomen illud Christi, quod libere prædicabat, *Paulus* Epistolam primam ad *Corinthios* mittit omnibus qui invocant nomen Domini nostri *Jesu Christi*, secundam omnibus sanctis qui sunt in *Achaia*, Sancti ergo omnes tunc invocabant nomen Domini nostri *Jesu Christi*. Denique idem *Paulus* hortatur *Timotheum* fidem, charitatem, & pacem sectari cum iis, qui invocant Dominum de puro corde.

Sunt fateor quidam, qui hac loquendi ratione, non precum fusionem Christo habitam, sed tantum nominis Christi professionem designari contendunt, sed frustra; Nec enim verbum illud deponens *ἐπικαλεῖται* in istis Scripturæ locis utilibet repertum aliud quippiam præter implorationem denotat, nec phrasid illa invocare nomen alicujus, sine additione prolata, usquam in *N. Testamento* occurrit absque cultus atque fiduciæ erga invocatum significatione, nec constans *Sept. Interpret.* versio interpretationem hanc patitur, ubicunque enim *ἐπικαλεῖται* τὸ ὄνομα κυρίου occurrit in illa versione, ibi planum est invocationem Dei intelligendam esse, & responderé hanc phrasin *Hebraicæ activæ* *קרא יי* & vocabit in nomen Domini: Ubicunque autem nomen Domini dicitur invocari super templum, aut populum suum, phrasid mutatur ad hunc modum *תקראו את דם ה' אתכם* & dicit, *תקראו את דם ה' אתכם*. Et respondet verbo *Hebraico*

braico passivo נקראך *nomine tuum invocatum est super hanc urbem, aut populum*; e. g. In historia certaminis inter Sacerdotes *Baalis & Elizam* phrasis hæc ter occurrit ἐπεκάλεισται ἐπ' ὀνόματι κυρίου μου. ἡ ἐπιχαλίσσεται ἐπ' ὀνόματι θεοῦ ὑμῶν. Ubi non est opus ut ostendam verba active sumenda esse, id enim res ipsa postulat. Cum *Naaman* eundem *Prophetam* adibat, ut lepra sibi adimeretur, *expectabam*, inquit, 1 Reg. 5. ut egrederetur *ὁ βασις* נקראך ἡ ἐπιχαλίσσεται ἐν ὀνόματι θεοῦ αὐτοῦ, & *invocaret* in nomine domini dei sui. *Psalmista* bis dicit in eodem *Psalmo*, *Calicem Salutis accipiam* נקראך ויהי *ὁ βασις* ἡ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπιχαλίσσεται. *Psalm. 116.* *omni*, ἡ ἐν ὀνόματι θεοῦ ἐπιχαλίσσεται. & *nomen Jehovæ invocabo, conver-* 13. 17. *tam ad populum labium unum* inquit *Deus* apud *Zephaniam* *ὁ βασις* Zeph. 3. 9. *ὁ κύριος* ἡ ἐπιχαλίσσεται πᾶσι τὸ ὄνομα κυρίου. Et in loco *Joelis* à *Paulo* citato, *omnis, qui* *ὁ βασις* נקראך ἐπιχαλίσσεται τὸ ὄνομα κυρίου *Salvus* erit. Vide Gen. 4. 25. 12. 8. 13. 4. 21. 33. 26. 25. *Psalm. 79.* 19. 98. 6. 116. 4. *El. 64.* 7. *Lam. 3.* 54. *Amos 9.* 12. *Zach. 13.* 9.

Cum autem passively occurrit phrasis, Hebraice sonat נקראך *super hanc domum, seu hanc populum.* 1 Reg. 8. 43. *El. 4.* 1. *El. 63.* 19. *Jer. 14.* 9. נקראך *super hanc domum* τὸ ὄνομα σου ἐπιχαλίσσεται ἐπ' ὀνόματι σου. *Jer. 15.* 16. *Dan. 9.* 18, 19. נקראך *super civitatem tuam* τὸ ὄνομα σου ἐπὶ πόλιν σου, ἡ τὴν λαὸν σου *nomen tuum invocatur super civitatem tuam, & populum tuum.* Vide Gen. 48. 16. *Deut. 28.* 10. *Paral. 2.* 7. 14. *Jer. 9.* 13. 15, 16. 34. 15. His accedit, quod ipse *Paulus*, qui bis hac phrasi *Christianos* denotat, locumque *Joelis*, active haud dubio intelligendum, in hanc rem citat, non tantum alias *Christum* invocandum esse innuit, non tantum multoties eundem cum directe, tum indirecte interpellat, ut postea videbimus, & fere in omnibus suis *Epistolis* *Christianos* ad id faciendum exemplo suo provocat, sed immediate post hanc *Ecclesiæ Corinthiacæ* *Salutationem* sub nomine eorum, qui ubique; *Christum* invocabant, iisdem *Gratiam & misericordiam à Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo* continuo, & quasi eodem *Spiritu* exposcit.

Seçt. VII. Tertium igitur Argumentum suppeditat illa orandi *Argum. 3.* formula, qua *D. Paulus* continuo utitur in *Epistolarum* suarum exordiis *Gratiam, misericordiam, & pacem à Deo Patre & Christo Domino nostro* conjunctim expetens nempe 1 *Rom. 7.* 1 *Cor. 1.* 3. 2 *Cor. 1.* 2. *Gal. 1.* 3. *Eph. 1.* 2. *Philip. 1.* 2. *Col. 1.* 2. 2 *Theff. 1.* 1. 2 *Theff. 1.* 2. 1 *Tim. 1.* 2. 2 *Tim. 1.* 2. *Tit. 1.* 4. *Philem. 1.* 3. Respondent aliqui loca hæc votum potius continere, quam orationem, ἐὼς ὅτι magis, quam *προσευχὴ*. Sed primo interrogo quid per hoc votum intelligant, & quo sensu id explicant, nec enim alium voti hujus sensum

nem adorantem, quem hic invenerat Angelis supplicantem?

Secl. VIII. Argumentum quartum exhibent exempla hujus invocationis à viris θεοπρόνοοις in *N. Testamento* data; Hoc enim Stephanum virum divino spiritu impletum fecisse, hæc verba edocent, & lapidabant Stephanum ἰταλῶν, invocantem & dicentem (ei nempe quem invocabat) Κύριε Ἰησοῦ (sive secundum alios codices Κύριε ἔσθι) Domine Jesu suspice spiritum meum, positis autem Genibus Clamavit vi magna, dicens Domine, ne statuas illis hoc peccatum, quem autem in cœlis existentem vir Spiritu Sancto plenus religiose invocavit, eundem nos etiam invocare jure possumus, & cum res exigit, debemus.

Clarissimum hoc opis à Christo imploratæ exemplum frustra eludere conantur aliqui, dicendo τὸ Ἰησοῦ esse hic casus genitriui, non autem vocativi; sensumque adeo esse, tu qui es Dominus Jesu Christi suspice spiritum meum vel servatorem & Dominum hic appellari Deum Patrem.

Ut enim mittam primo τὸν ἰταλῶνα ἰννοκέντην invocantem, plane respondere phrasi consimili capite nono, ubi *Christianos*, idem *Evangelista* appellat, eos qui nomen Christi invocant. Ut mittam secundo phrasin huic plane genuinam apud *Johannem*, καὶ ἔρχῃ Κύριε Ἰησοῦ. Amen veni Domine Jesu, quæ talem elusionem minime patitur, ut mittam tertio codices quosdam habere ἔσθι, & versiones Antiquas cum recepta constructione convenire, hæc inquam ut missa faciam, commenti hujus futilitas ex eo liquet; quod nusquam in S. Scriptura *Deus-pater* ita describitur, ut *Dominus Jesu* vocetur, & si is sensus esset non Κύριε Ἰησοῦ, sed, ambiguitatis vitandæ Gratia, Κύριε ὁ Ἰησοῦ *Lucas* scripsisset, & quamvis nomen *Jesu* à salute deducatur, nusquam tamen pro appellativo nomine, sed semper pro proprio ponitur. Porro cum, positis Genibus, eundem dominum, sic interpellat, ne statuas eis hoc peccatum, Christum eum invocare necesse est, is enim erat cui *Deus Pater* omne judicium commisit, & qui peccatoribus & incredulis poenam infliget.

Alii igitur respondent hoc *Stephani* factum in exemplum trahendum non esse propter conditionis disparitatem, *Stephanus* enim tunc tantum Christum *invocabat*, cum eum a dextris Dei stantem videt; sed frustra:

Quanquam etenim eum oculis Corporis ad Patris sui dextram sedentem non videamus, de eo tamen fide certiores facti sumus, & tanquam Articulum fidei Christianæ hoc ipsum amplectimur, cumque Deum O. M. licet oculis nostris non videamus, ejus tamen

men opem quotidie imploratus, constat non ideo quempiam invocandum esse, quia appareat, sed quia, sive præsens, absensve, apparens vel non apparens preces nostras audire, & percipere queat, & potestatem habeat id, quod petimus, præstandi.

Secundo, *Pauli* terna illa invocatio, qua Dominum Jesum, ut *Satanas* ab ipso discederet, rogavit, clarissimum hujus invocationis documentum est; sic enim verba se habent, *datus est mihi Stimulus carnis, Angelus Satane, qui me colophizet, propter quod ter rogavi Dominum ut discederet à me, & dixit mihi, sufficit tibi Gratia mea* ^{2 Cor. 12. 8. 9. 10.} *id est virtus mea in infirmitate perficitur; libenter igitur Gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*: Ubi notandum Domini nomen absolute, & subjective positum ex perpetuo *D. Pauli* usu Christum designare, ad quem has *Pauli* preces directas esse ipse orationis contextus indicat, eum enim hic *Paulus* invocatur, qui invocanti eisdem sic respondet, *potentia mea in infirmitate perficitur*, potentia autem ista disertis verbis appellatur potentia Christi, Christus ergo invocanti eum *Paulo* respondebat. Quod sane minime mirum videri potest, cum, præter exempla jam allata, videamus eundem *Paulum* sæpius alibi Christum invocantem, eademque ab ipso, & à Deo *Patre* juncta oratione impetrantem, id enim hæc verba monstrant, *Ipse autem Deus, & Pater noster, & Dominus noster J. Christus, dirigat viam nostram ad vos*; Et rursum, *Ipse Dominus noster J. Christus, & Deus Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in Gratia, consoletur corda vestra, & confirmet vos in omni opere, & Sermone bono*: Ubi, ab ipso *Cresslio*, in locum priorem, notatum invenio; insigne, ut curæ & providentiæ circa nos Domini Jesu, Argumentum, ita invocati ipsius exemplum hic exhiberi; votum enim ejusmodi, quod cum, à quo aliquid rogo, audire sum persuasus, precatationis vim habet, utque adeo ipsa, licet indirecta, precatio est. In loco posteriori Deus *Pater* iterum cum *Christo* conjungitur, idque numero singulari, dedit, dilexit, consoletur, & stabilizat, quod probat utrumque æque invocari, Christumque præponi tanquam nobis propinquorem, & mediatorem per quem omnia spiritalia bona à Deo *Patre* in nos conferuntur. Notandum insuper ea quæ hic ab utroque conjunctim, alibi speciatim in iisdem epistolis à Christo solo peti, *Dominus, inquit, vos multiplicet, & abundare faciat Charitatem vestram invicem, & in omnes, amen* ^{2 Thes. 3. 16.} *idem autem Dominus* (quem obsecrabat v. 12, & cujus Gratiam cum omnibus *Thessalonicensibus* esse voluit v. 18,) *det vobis pacem sempiternam in omnibus.*

Sunt

Sunt tamen, qui *Jacobi* votum pro cultus hujus creaturæ exhibiti Or-
 exemplo proferunt, is enim ab Angelo, quocum luctatus fuerat,
 petit, ut *sibi benedicat*, immo *absentem* sic compellat. *Angelus*,
qui eruit me à cunctis malis, benedicat pueris istis.

Resp. Verum enimvero de finito creatoque *Angelo*, illic non a^{Resp.}
 gitur quod probatur. Primo ex nomine ejus vocatur enim *ἄγγελος* sive *Refp.*
Deus fortis, vocatur *Jacobi* Redemptor, qui titulus est Dei. Se- *Ps. 119. 13.*
 cundo, ex cultu eidem adhibito, *Jacobus* enim ab eo petit libe- *Es. 43. 14.*
 rationem ab omni malo, quod soli Deo adscribit *Syraci filius*, di-
 cendo *ὁ ἰσχυρὸς ἐκ παντὸς κακῶν, tu is es, qui liberas ab omni* *c. 16. 8.*
malo, quodque à Deo solo petendum docet oratio *Dominica*. Ita lo-
 cum hunc intellexerunt, omnes *Patres*, idque hac inter cæteras rati-
 one moti quod quæ hic petit *Jacobus* à Deo Patre, atque ab *Angelo*,
 conjunctim flagitat, nemo enim, inquit illi, *sustinebit audire ali-*
quam dicentem utinam Deus Pater, & Angelus dirigat viam tuam.

Seçt. IX. His accedit continua omnium *Christianorum* ab ipsis
Ecclesiæ primordiis praxis. *Romanos* sic, alloquitur *Ignatius M.*
deprecemini Christum pro me ut

per hæc organa (i. e. *bestias*) *Dei*
efficiat hostia. Ephesios sic, *si me*
dignatus fuerit J. Christus per
orationem vestram, cum *Judei*
 hoc Argumento *Proconsulem* sua-
 dere conati essent corpus *Poly-*
carpi *Christianis* non tradendum, *ne crucifixo relicto* *ἵνα αἱ ἐξ ὧν τὰ σῶ-
 τῆς* *illum colere inciperent*, hoc inquit, *Ecclesia Smyrnenfis*, ex
 ignorantia ab iis factum, quod *nec Christum unquam delinquere*
poterimus, pro salute totius mundi patientem, *ἵνα εἰς τὴν τιμὴν σῶ-
 τῆς* *nec alteri cuiquam orationis precem impendere*, *ὡς ἂν ὁ υἱὸς τοῦ
 τοῦ* *προσωνεύει illum siquidem, utpote filium Dei adoramus. Deum*
Patrem inquit, *Iustinas*, & qui
 ab eo venit *filium*, *docentem nos*
 (& aliorum obsequentium & æ-
 qualium honorum Angelorum ex-
 ercitum), *ista & Spiritum propheti-*
cum colimus, & adoramus, verbo,
 & *veritate eos honorantes.*

Seculo tertio vidimus *Patres*
 ex eo probantes *Christum* esse
 Deum, quod à *Christianis* invocatus sit, adeo ut *supervacuum*
 fuerit seculi hujus testimoniis chartas nostras onerare.

*Ἀποστόλων τὸ χεῖρ ἐν ὑμῶν, ἵνα
 διὰ τῶν ὀργάνων τούτων τοῦ τοῦ
 πατρὸς Ep. ad Rom. §. 4. ἵνα μὴ κα-
 ταξιδεύσῃ ἡμεῖς χεῖρ ἐν τῷ πνεύματι
 τοῦ υἱοῦ Ep. ad Ephes. §. 20. ἵ*

*Ἐκείνους τὴν ἐν τῷ πατρὶ αὐτῶν ἰλ-
 λότητα ἣν ἐν δόξῃ αὐτῶν ἡμεῖς παύται
 (ἢ τὴν ἑαυτῶν ἐπιμύνην) ἐξ ὧν αὐ-
 τῶν ἀγαθῶν ἀγαθῶν, ἐξ ὧν
 πνεῦμα τὸ τὸ πνεῦμα, σῶματα,
 ἐν πνεύματι τοῦ υἱοῦ ἐν ἀληθείᾳ τῇ
 μόνῃ Apol. 2. p. 36. C.*

Ag. Polyp.
in App. Ig-
nat. uffer.
2. 27. Euf.
H. H. Eccl.
l. 4. c. 15.

Seçt.

Secl. X. Nec minoris momenti sunt indicia de Christi Religiosa adoratione, quæ, dum *Sociniani* studiose colligunt, suo semet Gladio confodiunt; illa enim quam agnoscunt, & propugnant Christi adoratio, vel eum verum esse Deum probat, vel omnia illa testimonia Scripturæ, & Antiquitatis Catholicæ supra laudata, quæ solum Deum verum adorandum esse conceptis verbis testantur, una litura delenda sunt; & certe quisquis Argumentis *Volkeli* quibus contendit Religiose adorandum esse Christum, accuratius attende-rit; videbit ea ad Christi Deitatem stabiliendam æq; valere, V. G.

De vera
Rel. l. 4.
c. 10.

Quis eum inquit, Volkelius, quem Deus solio sua dignatus est, cuique omnia, præter seipsum, subjecit, ut Angelos, hominesque, & omnia alia summo imperio complectatur, intimosque animi nostri sensus teneat, quique ut Ecclesiæ caput, oviumque suarum pastor, salutis nostræ diligentissimam procuracionem habet, & ut dum vivimus hic, omnibus spiritualibus donis nos locupletat, ita tandem æterna felicitate donaturus sit, sibi vero patrique suo inobedientes sempiterno supplicio Ulturus sit quis inquam hunc divino honore dignissimum non existimet ideoque sanctissimo cultu non afficiat? Quis inquam ego, Christum ad Dei istius, qui Gloriam suam alteri non dabit, solium evectum; Quis eum summo patris imperio gaudentem? Quis intimos animi sensus, quos solus Deus novit, tenentem? Quis largitorem omnium donorum, quæ à Patre luminum descendunt? Quis vitam in seipso habentem, uti in se Pater habet, omnesque à morte ad vitam voce sua evocantem, quod Deo suscitanti mortuos, est proprium, & potestatis omnimodo divinæ certum indicium, quis inquam hunc Christum divina essentia præditum, verumque adeo Deum non esse existimet?

Joh. 5. 26,
28.

Secundo, Christum adorandum esse probat *Volkelius* quoniam *Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne Genu flectatur caelestium, & inferorum. & omnis lingua confiteatur, quod Dominus Jesus Christus est in Gloriam Dei Patris.* Qui autem sic loquitur, & jurat, *Respicite ad me & salvi eritis omnes fines terræ, quia Ego Deus & non est alius, per memetipsum juravi, quod mihi curvabitur omne Genu, & jurabit omnis lingua, eum esse Deum verum, divina essentia præditum nemo ambigere potest.* Nec minus certum est eum, qui dicit, *mibi curvabitur omne Genu*, per pronomen *mibi* seipsum significare, non alium à se tota essentia, totoque genere diversum, nondumque existentem. *

2 Phil 9.
10, 11.

* Vid. hoc Arg. apud Justin. M. Apol. 2. p. 17. lxxv. l. c. 2. neque enim si non & Deus esset Christus, omne le in nomine ejus Genu flectere. Novat.

Quis

Quis autem eundem esse Christum negaverit, cum audit *Apostolum* probantem, quod omnes stabimus ante tribunal Christi, quia scriptum est vivo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne Genu &c. Nisi qui Apostoli rationem infirmam judicaverit? Nec enim sequitur curvabitur Deo omne Genu, ergo stabimus omnes ante tribunal Christi, nisi Christus, sit Deus.

Nec obstat quod *judicabit Deus mundum per hominem, quem i mortuis suscitavit*; aut quod in nomine Jesu omne Genu flectatur in *Gloriam Dei Patris*, cum in Christo homine Deus præsens futurus sit, Christus tunc veniet in Gloria sua, & Patris, atque adeo in Majestate Christi elucebit Majestas Patris, & quicquid ibi Christus egerit, per essentiam Patris in homine Christo habitantem. ager, quod quidem minuire videtur *Apostolus* verbis sequentibus, ergo unusquisque nostrum rationem pro se reddet Deo; certum enim est nos omnes immediate rationem reddituros esse Christo, ei nimirum ante cujus tribunal oportet nos omnes manifestari, ei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, ei, qui tunc sedebit super sedem Majestatis sue, justos ob charitatis opera laudans, injustos ob malefacta corripiens, ei denique, per quem Deus judicabit occulta hominum: Unde ejusmodi Argumentum se offert, ille, cui unusquisque nostram rationem pro se reddet, est Deus, rationem enim reddet Deo, Christus est ille cui unusquisque nostrum rationem pro se reddet. Christus igitur est Deus.

Tertio, Christum adorandum esse probat *Volkelius*, quia scriptum est adorent eum omnes Angeli. Christum esse Deum ex iisdem verbis probamus ad hunc modum. *Is, quem jubentur adorare omnes Angeli, est Deus*: Appellatur enim à *Psalmista*, cujus hæc sunt verba, Dominus universæ terræ, Altissimus super omnem terram, quibus elogiis passim ornatur Deus Israelis.

Christus est is, quem jubentur omnes Angeli adorare; quæro enim quem significat pronomen eum, quem jubentur adorare Angeli, An alium à *Psalmista*, alium ab *Apostolo* intelligi velint? vel eundem utrobique? eundem si dixeris, Christum esse dominum universæ terræ Altissimumque super omnem terram fateare necesse est, alium si agnoveris, *Apostolum* Arguis hæc applicantem Dei primogenito, maleque arguentem inducis, cum, quod de uno dictum fuerit, Alteri applicat, sive de eo, de quo non dictum erat, exponit. Nonne *Apostolus* citat hunc locum, ut probet Christum ab omnibus Angelis Adorandum esse? ad quod probandum nihil prorsus valet, si in eo, de Christo non agitur, sed de Deo tota essentia diverso à Christo.

Deni-

Denique Christum Adorandum esse probat *Volkelius* ex his verbis, quod *omnis creatura, quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari sedenti in throno, & Agno benedictionem, honorem, Gloriam & potestatem in Secula Seculorum tribuebant*: Ubi observandum,

Primo, Agnum hunc extra creaturarum sortem positum esse, ei enim cultum tribuit omnis creatura in cælo.

Secundo, Notandum Agno speciatim adscribi versu 12mo quod *Agno, & sedenti in throno* conjunctim tribuitur versu 13mo, quod indicat Agnum ejusdem dignitatis cum eo esse, idem utriusque est thronus, idem cultores, & ministri, eadem Gloria, & potestas, idem honor, cur non & eadem utriusque essentia?

Apoc. 4.
11.

Tertio, Notandum rationem hujus Gloriæ, & honoris Domino Deo adscripti capite priore hanc esse, *quia tu creasti omnia*, cum ergo eadem Gloria, idem honor hic Agno tribuitur, ratio ejusdem compar esse debeat.

Diu in prima Argumentorum classe occupati sumus; ut eam igitur nondum exhaustam quidem, ne tædio lectori fuerim, missam faciam, secundam jam Aggredimur, quam syllogismo hoc exhibemus.

Qui opera Deo soli propria, nec aliter quam per essentia divina *volunt*, sive unionem peragenda præstitit, præstat, & præstabit, is est Divina essentia præditus, adeoque Deus;

Christus autem opera Deo soli propria, nec aliter, quam per essentia divina *volunt*, sive unionem peragenda, insita virtute præstitit, præstat, & præstabat.

Christus igitur est Divina essentia præditus,

Præstitit quidem mundum creando; Prophetas inspirando &c.

Præstat *portans omnia verbo virtutis suæ*, imperium omne in cælo & terris exercens,

Præstabit mundum judicando, homines è Sepulchris omnes suscitando, Orbis mundani interitum, & mutationem causando.

Vi inquam insita, sive per plenitudinem Divinitatis in homine Christo habitantis; mira quidem, & opera Deo propria peragebant *Apostoli*, hæc vero inquit illi, *non nostra virtute, aut potestate facta sunt*, non nos fecimus. Sed Deus per nos, Deus nobiscum, non in nobis non pro imperio nostro, sed pro ratione fidei, & orationum nostrarum.

Act. 1. 13.
Act. 15. 4.
32.

Secl. XI. A creatione mundi incipimus, utpote quæ invictum Deitatis Christi Argumentum exhibeat ipsissimis Scripturæ verbis conceptum, nempe *qui omnia fecit Deus est* Hebr. 3. 4.

Om.

Omnia per Christum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. 1. Joh. 3. Christus igitur est Deus.

Majorem agnoscunt *Sociniani* magnopere contententes creationem proprie sic dictam esse Dei solius opus, nec creaturæ communicari posse; idque Scripturis, ratione, ætatum omnium traditione suffragantibus. Hoc enim Deus *Israelis* tanquam peculiare sibi continuo vendicat, quod mundum, omniaque quæ in eo sunt ^a verbo, ^b potentia, ^c sapientia sua fecerit, quod omnia, quæ in cælis & terra fuerint, sint ^d opera manuum suarum; hoc ex *Scripturis* edocti sumus, quod Deus est mundi totius causa ^e efficiens, quod ^f unus sit Deus, qui omnia, quæ in eo sunt, fecit, & creavit, quod mundus suum ^g Solius opus fuerit, quod ab hoc opere Deus ^h denominatur, & ⁱ Dominus universæ terræ, qui ^k jus habet super omnia, quæ sunt in cælis, & in terra; quod per hoc opus à diis falsis, sive ^l Idolis distinguitur; à diis qui ^m peribunt de terra, quod in eum tanquam finem ultimum omnia ⁿ ordinantur, quod ei propterea in solidum ^o *omnis honor, gloria, cultus*, obsequium debetur ab omnibus creaturis. Est ergo unus idemque Deus, qui hæc omnia fecit; qui solus cælum, & terram fecit, & omnia, quæ in iis sunt, solus expandit cælos potentia non aliena, sed sua, manibus suis, sapientia sua, verbo suo, ^{is} nempe qui est Dominus universæ terræ, Altissimus super omnem terram; in quem sunt omnia, & in cujus voluntatem sunt creata, cuique soli eo nomine gloria, honor, virtus, timor, adoratio ab omnibus debetur. Cui hæc omnia non conveniunt, is non pro Deo vero, sed Idolo, non pro Deo in terris, & cælis summo honore, & divino obsequio prosequendo, sed pro falso, & commentitio Deo è terris, & de sub cælis perituro *habendus est.*

Fac jam cum *Arianis* Christum creaturam tantummodo esse, adeoque patris *ἀπαρτος* tantum, & instrumentum in mundo hoc creando, quis non vidit quam improprie, & *κατὰ χριστιανισμὸν*, nec sine in-

(a) Verbo Dei. Pl. 33. 6, 9. Pl. 148. 5. Heb. 11. 3. 1. Pet. 3. 5. (b) Potentia Dei. Jer. 10. 12. 2. 5. 51. 15. (c) Sapientia. Pl. 104. 24. 136. 5. Prov. 3. 19. Jer. 10. 12. 51. 15. (d) Opera manuum suarum. Pl. 8. 3, 6. 19. 1. 102. 25. El. 48. 15. Act. 7. 50. (e) Causa efficiens. Ex. 20. 11. 31. 17. 2. Chron. 2. 12. Pl. 100. 3. 115. 15. El. 45. 12. 66. 2. Zach. 12. 1. Mar. 13. 19. Act. 4. 24. (f) Vnus Deus hæc omnia fecit. Mal. 2. 10. 1. Cor. 8. 6. (g) Solus Deus. 2. Reg. 19. 15, 19. Nch. 9. 5, 6. Job. 9. 2. El. 37. 16. (h) Pl. 102. 26. El. 40. 26. 42. 5. Act. 14. 15. Act. 17. 24. Heb. 1. 10. Apoc. 12. 16. (i) Dominus universæ terræ. Pl. 83. 13. 9. 5, 9. (k) Jus in omnia. 1. Paralip. 19. 11, 15. Pl. 24. 1. 89. 11. 115. 16. (l) Ad Idolis. Plal. 96. 5. (m) A diis, qui perituri sunt de terra. Jer. 16. 11. (n) In finem ultimum. Rom. 11. 36. 1. Cor. 8. 6. Apoc. 4. 11. (o) Omnis honor &c. Plal. 57. 7. 100. 2, 3. Act. 14. 14. Apoc. 4. 11. Apoc. 14. 7.

- 1) *John. 1. 10.* genti erroris periculo de Christo dicatur, *Omnia per ipsum facta sunt, mundus per ipsum factus est, in ipso condita sunt universa in*
1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 13) 14) 15) 16) 17) 18) 19) 20) 21) 22) 23) 24) 25) 26) 27) 28) 29) 30) 31) 32) 33) 34) 35) 36) 37) 38) 39) 40) 41) 42) 43) 44) 45) 46) 47) 48) 49) 50) 51) 52) 53) 54) 55) 56) 57) 58) 59) 60) 61) 62) 63) 64) 65) 66) 67) 68) 69) 70) 71) 72) 73) 74) 75) 76) 77) 78) 79) 80) 81) 82) 83) 84) 85) 86) 87) 88) 89) 90) 91) 92) 93) 94) 95) 96) 97) 98) 99) 100)
Col. 1. 16. *caelis, & in terra, visibilia, sive invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum, & in ipsum creata sunt.* Et denique ipsissimis *Vet. testamenti* verbis, *& tu in*
Heb. 1. 10. *principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli;* Sin autem juxta *Scripturam* S. tenorem dixeris Christum esse
1) Cor. 1. 24. *Deum* *Νεμεν* & *Deum* *οπαρ*, verbum quod Deus est, & quo Deus mundum fecit, si cum Antiquissimis *Patribus* id fundamenti loco jeceris Christum esse *οπαρ*, *Νεμεν*, *αδον* *το* *απιστη* *Πατρι*, *viz.* *αδον* *ιν* *διαδοχη*, *viz.* Verbum internum, quo Deus Pater intelligens, sapientia, qua sapiens, potentia, qua potens fuerit; si per manus Dei cum iisdem intellexeris, *filium & spiritum sanctum*, i. e. Virtutem & sapientiam ejus, tunc videbis dextre, & accommodate hæc omnia dici, &
Iren. 1. 2. amice cum Scripturis omnia convenire. Tunc sane cum *Irenæo*
c. 55. dicas, *Solus hic Deus invenitur, qui omnia fecit, solus omnipotens, & solus pater, condens, & faciens omnia, & visibilia, & invisibilia, & sensibilia, & insensata, & caelestia, & terrena verbo virtutis suæ. Solus unus Deus Fabricator, hic est, qui super omnem principalitatem, & virtutem, & dominationem; hic pater, hic deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per semetipsum, hoc est per verbum, & sapientiam suam, calum, & terram, & Maria, & omnia, quæ in eis sunt.*
Ibid.

Secundo, Cum Christum creaturam *Ariani* mundi conditorem ita esse dicant, ut per eum tanquam *συνεργον, διακονον, δευτερον Θεον*, ministrum, & organum Dei Patris mundum creatum esse velint, quæro quo sensu hæc intelligunt, num Christum virtute creata hunc mundum produxisse existimant? At nulla virtus creata potest esse virtus Dei, & quod à virtute creata tantum produçitur, non magis à Deo produci dicendum est, quam si ab *Angelis* mundus creatus esset juxta *Basilidis, Marcionis, Valentini, & aliorum Gnosticorum* deliria, à Deo etiam creari esset dicendus. Certe illud *Cyrilli* cum obviis humani generis placitis conspirare videtur, quod *divina, & dominatrix natura eo nomine dignoscitur, quod facienti & creandi vim habet, serva autem & creata natura, eo quod facta sit.* Vel per hunc ministrum, hoc organon intelligunt personam virtute, potestate, sapientia vere Divina, totaque adeo divinitatis plenitudine præditam, & tunc nobiscum consentiant necesse est, agnoscendo divinam hanc virtutem, potestatem, sapientiam, verbo inesse, vel duas personas omnipotentia, omniscientia, totaque adeo, divinitate præditas agnoscere debent; sed quicquid ipsi statuerint, sciant

sciunt, nos Deum omnia per Christum creasse dicere, quatenus Deus Pater in filio est, & omnia patris sunt etiam Christi per plenitudinem divinitatis in eo habitantis.

Tertio, *Ariana* locorum, quæ omnia per Christum creati affuerunt, explicatio, cum eorum sensu, & circumstantiis non convenit. Nam apud *Evangelistam* is, qui fecit omnia Deus dicitur, quæ vox eum ex creaturarum numero eximit. Secundo, Omnia quæ facta sunt, per ipsum facta esse dicit, non ergo ipse *ὁ* inter facta numerandus est. Tertio, Per eum creata sunt omnia *τὰ ἐν τοῖς ἔσχατοις* *ὃ* *τὰ ἐπὶ τῶν*, hoc autem in utroque federe divinitatis proprium indicium est: Est enim Deus vivens, *ὁς ἔσχατοις* *τῶν* *ἔσχατοις* *τῶν* *ἐπὶ τῶν*, qui creavit cælum & quæ in eo sunt, & terram & ea quæ in ea sunt. Porro hæc omnia facta sunt non per ipsum tantummodo, sed *ἐν αὐτῷ* in ipsum, creature autem & instrumenti gratia non sunt facta, sed causæ principalis ergo; Immo ita abs eo omnia sunt facta, ut *opera manuum suarum* dicantur, ut *portet omnia, quæ fecit, verbo virtutis suæ*, & per eundem omnia consistant.

Denique hæc erat perpetua Ecclesiæ universalis fides, hic *Sym-
boli Christiani* primus Articulus, ab iis omnibus laudatus, *primum
omnium crede quod unus est Deus qui omnia creavit, & consummavit,
& ex nihilo omnia fecit*, hanc esse Ecclesiæ universalis fidem ab *A-
postolis* acceptam tradit *Irenæus*, nempe ἡ ἐν ἡμῶν πατρίᾳ πιστεύου-
σα ἡ παλαιὰ καὶ ἡ ἀγία καὶ ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολική, *fides in unum Deum Patrem omnipotentem qui fecit cælum, & ter-
ram, & mare, & omnia quæ in eis sunt*; & tamen in eodem capite
dicit eandem Ecclesiam Christum Jesum *non tantum dominum, sed
etiam Deum* prædicasse. Firma igitur maneat propositio. Nempe
eum qui omnia fecit Deum esse.

Señ. XII. Omnia per Christum facta & creata esse tam clarum est ex *Scripturis*, ut solis radio id scriptum videatur, id liquet

Primo, Ex his *Divi Johannis* verbis omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In mundo erat & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. Ubi notandum primo per verbum à quo omnia facta sunt intelligendum esse *Jesus Christum*, omnia enim facta esse dicit *Apostolus* per verbum quod erat in principio apud Deum, de verbo autem isto dicit quod caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi ingenti à Patre. Notandum secundo *Socinianorum* commentum hoc esse, omnia nempe à verbo hoc facta esse ad Evangelium, atque adeo ad novam creaturam

Col. 1. 16.
Rev. 10. 6.
Aq. 4. 24.
14, 15. 17.
24. Ex. 20.
11. Nch. 9.
6. Ef. 43. 5.
Pro. 16. 4.
Rom. 11. 36.
1 Cor. 8. 6.
Ap. 4. 11.
Heb. 3. 10.
Col. 1. 17.
Herm. l. 2.
Mand. 1.
Iren. l. 4. c.
37. Orig.
de Princip.
l. 1. c. 3.
l. 2. c. 1. Euseb.
Eccl. Hist. l. 5.
cap. 8.
Iren. l. 1.
c. 2.

1 Joh. 3. 10.

V. 1, 2, 3.

V. 14. •

per-

pertinentia, sed primo certum est commentum hoc esse plane novum, & ante *Socrum*, quod sciam, non auditum; etenim non tantum *Patres Orthodoxi*, ad unum omnes, sed etiam *Ariani* de vera & propria mundi totius creatione hunc locum continuo interpretabantur, cui autem verisimile censebitur Ecclesiam universam ἀπαρχῇ in re tam magni momenti continuo, nec sine grandi periculo errasse! Secundo, Ex Scriptis Antiquissimorum *Judeorum* abunde liquet eos de Christo λόγῳ, & sapientia idem sensisse, eumque λόγον θεοῦ mundique Creatorem pronuntiassse. In

Sap. 7. 22.

23.

πρωτοδύ-

ναμὸς οὗ

χρῆς C.

1. 17. C. 19.

15.

de officio

mundi p.

4. D.

P. 5. B.

Authore libri *Sapientie* invenimus σοφίαν sapientiam esse πρῶτον τῶν πάντων omnium Artificem, atque in ea esse πνεῦμα παντοδύναμον Spiritum omnipotentem, immo ibi non tantum legimus omnipotentem Dei manum creasse mundum, sed etiam παντοδύναμον θεῦ λόγον omnipotentem Dei verbum, à Caelis in terram profuisse, à Filio Sirachi discimus quod ἐν λόγῳ αὐτοῦ ὁσέως αὐτῶν verbo ejus composita sunt omnia Philo Judæus sepius inducit ὁ θεὸς λόγον ταῦτα δημιουργῶντα divinum verbum hæc omnia adornantem, mundumque visibilem nihil aliud esse dicit ἢ θεῦ λόγον ἡδὲ κοσμοποιῦν & quam verbum Dei jam mundum condentis. Videamus inquit Eusebius Hebræorum pla-

cita, post principio expertem ortuque carentem Dei totius universi naturam, ab omni permutatione sejunctam, & omni comprehensione majorem, naturam alteram vimque divinam constituunt que eorum omnium que gignuntur principium sit, ante ceteras omnes extiterit, ab eodemque primo principio genita sit, quam ipsi verbum, sapientiam, Deique virtutem appellare so-

μὴν τὸν ἀναρχὸν ὃ ἐγγίνυτο τῷ θεῷ ὃς ἔκλον ἐστὶν ἀμύκλος ὄντων, ὃ ἐκλήθη πατρὶς ἐκκλησίῃς, διότι ἐστὶν ὁσίω ὃ διστάει δύναμις ἀρχὴ ὃ γέννησις ἀπὸ τῶν ἀφ᾽ ὧν τὴ ὑποστάσει, καὶ τῷ ἀφ᾽ οὗ οὐκ ἐγεννήθησαν ἡσά γενησιν λόγον, ὃ σφίς, ὃ θεῦ λόγῳ αὐτῷ ἀποσχερῶντες. ὁ θεὸς ὃ ἡ ἐναγγελικὴ διδασκαλία τὸ προφητικὸν ὃ πατρὶον ἀπαρμύνην δίσμα ταῦτα πρὸ διασπαρῆ τῶν διολογίων ἐν ἀρχῇ ἢ ὁ λόγος. ὃ τὰ λόγια.

lent, cumque hoc multis ex veteri testamento probaverat, hæc addit, unde & Evangelica doctrina Prophetica illam instaurans, Patriamque sententiam idem Theologia Genus hunc in modum illustrat, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, quod quidem valde probabile apparebit consideranti quam exacte conveniunt eorum sententiæ cum iis quæ hic τῷ λόγῳ adscribit Evangelista in principio erat verbum, inquit Johannes. Dominus creavit me inquit Sapientia apud Solomonem, principium viarum suarum in opera ejus præ seculo fundavit me, ἐν ἀρχῇ in principio antequam terra facta

Rev. 8.

22. 23.

est

est πρὸ τοῦ αἰῶνος ἀπὸ ἀρχῆς ἡλίου ἢ ante secula ab initio creavit me,
inquit Filius, *Sirachi*, λόγος suum *Philo Judæus* τὸ ἄρχοντι παλαιότερον
ἢ τοῦ κόσμου, mundo & omnibus quæ facta sunt *Antiquiorem* pro-
nuntiat.

Ecclesi. 24.
9.

Erat verbum in principio apud Deum inquit, *Evangelista*, *eram cum ipso*, inquit sapientia, ἡνίκά ποτε τὸν ἱερατὴν συναγαγὼν αὐτὸς cum
cælum paravit ei præsens adfuit παρὰ σὺ tecum erat sapientia cognos-
cens opera tua, & παρὼν ἔτι ἰστέον τὸν κόσμον & præsens cum mun-
dum feceris, erat cum eo in secula inquit Filius *Sirachi*.

Alleg. 1. 2.
p. 93.
Pro. 8. 27.
30.
Sap. 9. 9.
1. Ecclesi.
c. 4. 5. 9.
Quest. &
Solut.
Com. in E-
z. k. 11. 24.

Et Deus erat verbum, dicente *Evangelista*, plane ad mentem
Philonis qui primo Patrem omnium recenlet, deinde *Νύκτος* θεὸς ὅς
ἐστὶν αὐτὸν λόγος & alterum Deum qui est ejus verbum, & teste *Hiera-
nymo* ἡν ἡρ interpretabuntur *Septuaginta* γὰρ τὸν τὴν λέξιν vocem
verbi.

Omnia per ipsum facta sunt juxta Evangelistam. eadem dicunt
ut vidimus, liber *Sapientie*, Filius *Sirachi*, *Philo*. *Manus mea*
fundavit terram inquit Deus apud *Esaïam* ἡν ἡρ, verbo meo fun-
davi terram inquit *Chaldaeus Paraphrasta*, quis hanc harmoniam,
hanc sensus, & verborum συναγωγὴν conspiciens, non existimet
Johannem cum *Judeis* suis colloquutum esse juxta eorum placita
& juxta conceptus qui inter eos obtinuerant, nec aliter loqui
potuisse, nisi errandi occasionem iis ministrare voluerit. Porro,
per hanc interpretationem faciunt *Evangelistam* ambiguitates au-
cupantem summamque obscuritatem affectantem, id quod *Histo-
ricum* minime decet. Deinde ambiguitates cogitant ubi ne ea-
rum quidem ulla umbra apparet, id quod interpretes non decet,
per mundum enim in quo erat Christus mundum terrenum in-
telligat necesse est, per mundum ab ipso factum homines tantum
renovatos, per mundum qui cum non cognovit homines tantum
irregentos cum tamen nullum homonymiæ hujus in textu indi-
cium occurrit, ubique enim est ὁ κόσμος & cum Articulo, & sine E-
pitheto: Denique quis credat Apostolum ludere voluisse ejusmodi
equivocationibus in ipso initio historiæ tam sacræ cum maximo
& certissimo lectorum suorum fere omnium periculo.

Es. 48. 13.

plac. T. 1.
d. 1. p. 27.
p. 305.

Sect. XIII. Quod adhuc clarius elucescet ex *Socinianorum* Stro-
phis refutatis, qui cum totis viribus contendere solent Christum
non prius extitisse quam in B. Virginis utero conciperetur, adeo-
que nec prius cum Deo esse potuisse, ne integra eorum hypothe-
sis rueret, & per hæc *D. Johannis* verba confunderetur, Egregi-
um hoc, & inauditum antea commentum nobis obtrudunt, nempe
Christum, quo munus suum *Propheticum* feliciter obiret in cælo
corpore

corpore sublatum esse, ut ibi divinitus instructus, ea audiret, disceretque quæ Dei nomine jussuque orbi esset expositurus: hunc Christi in cælos raptum, atque ab iis descensum anno ætatis suæ tricesimo peractum volunt, eo nempe quo *Propheticum* illud munus incæpit, & quo *Sacerdotis* officio fungi inter *Judeos* solenne erat; fateor rem esse primo aspectu adeo Ridiculum; & fabulæ similem, Scripturæ testimoniis adeo plane destitutum, ut supervacaneum, & & otio abutentis hominis esse videatur eam operosius refutare, cum vero exploso hoc commento, ne dicam delirio, ruat integra *Socini* structura necesse sit, dabo operam eam diligentius refutare.

Et Primo, Quis credat tanti momenti materiam ab *Evangelistarum* nullo scriptis expressius, si hæc res ita gesta esset, mandandam non fuisse? Christi jejunium, tentationem circa hæc tempora factam, Baptismum quo ad munus *Propheticum* inauguratus fuit, Descensum Spiritus Sancti sub specie columbæ, quo ad idem officium sanctificatus fuit, & consecratus, justis historiis prosequuntur, hoc ergo tanti momenti, & ponderis negotium, & *Propheticum* muneris Christi fundamentum, qui fit, ut vel silentio omnino presse- rint, vel saltem de eo obiter tantum, & adeo cryptice locuti sint, ut nihil de eo certi, vel lynceus oculus in scriptis suis conspiciat.

De vera Agnoscit *Volkellius* hunc Christi in cælos ascensum plurimum, ipsius Rel. l. 3. officio dignitatis adjunxisse, immo tanquam ad rem magnopere ni- c. 5. f. 45. randam exclamat, *Quantam tandem Dei in Christum charitatem tunc extitisse, & ideo quantam ad hujus Prophetæ dignitatem accessi- onem factam esse putabimus, cum illum in cælum assumeret & seip- sum ei videndum præberet, omniaque ad tantum munus exequendum necessaria coram ostenderet.* Huic ergo ascensioni debetur quod Christus ad plenam divinæ voluntatis notitiam pervenit, eaque omnia quæ docere debuit, à Patre audierit, adeo ut ad cælestem doctrinæ Christi originem, & autoritatem stabiliendam, à qua tota Religio, & salus nostra pender, vix aliquid scitu magis necessarium dici possit, ut si quid aliud hoc saltem præteriri & dissimulari, nec obscure tautummodo insinuari minime debuerit; qui ergo Christum à Diabolo in montem excelsum assumptum, & super pinnaculum Templi positum fuisse scriptis suis declararunt, cur nihil de ejusdem in cælos raptu dicendum habuerunt? Jesum à Spiritu Sancto ductum esse in desertum ut tentaretur à Diabolo, eum ibi cum bestiis fuisse, Angelos ei ministrasse disertim commemorant tres *Evangelistæ*, eodem tempore Christum in cælos ascendisse *Socinianorum* aliqui existimant, quemadmodum enim *Moses*, inquit, tot dies & noctes absque cibo etiam à Deo conservatus fu- erat

fuerat antequam legem per eum daret, sic credibile est Dominum Jesus illo cibo cœlesti qui est commercium, & conspectus Dei, ita fuisse recreatum, ut nullo naturali alimento per totum illud tempus opus haberet, qui fit igitur ut de Christo in desertum ducto, & cum bestiis agente qui hæc enarrant, de ejusdem in cœlos raptu, & cum Deo commercio nihil prorsus dixerint? Immo cur ea dixerunt quæ cum hoc novo figmento consistere non possunt, nempe quod erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quod diebus quadraginta tentabatur à Diabolo, quæ quidem cum Socinianorum hypothese consistere haud aliter queunt, quam cœlum in desertum commutando, & Diabolum in cœlos cum Christo evehendo. Porro quid factum cum Moyse fuerit antequam lex divina ipsius ministerio promulgaretur, Historia disertim, nec semel commemorat, docendo eum in summitate montis, Dei jussu, conscendisse, eoque vocatum à Deo fuisse, ut tabulas fœderis, legem, & mandata à Dei ipsius manibus acciperet, eumque ibi mansisse per quadraginta Dies, sciebantque omnes Judæi, cum Moyse locutum esse Deum; totumque hoc factum fuisse monet Spiritus Sanctus, ut populus audiret, Moysique continuo fidem adhiberet, cum ergo nihil horum in Christi confecta ascensione contigerit, cum nihil omnino in Evangelica Historia de Christo in cœlos per Deum accersito, de fœdere ibidem ei tradito, de ejusdem in cœlis mora, uspiam occurrerit, cum neq; Judæis, neque discipulis Christi innotuerit licet ad fidem ejus dictis faciendam haud minus necessarium, rem sane factam minime fuisse persuasum habere nos decet.

Porro Christi Nativitas, Circumcisio, oblatio in Templo, receptio per Simeonem, adoratio per Magos, Descensus in Egyptum, ejusdem colloquium cum muliere Samaritica, multisque aliis; itinera varia in terris, exigui res sane momenti, si cum hoc raptu comparentur, plenis Historiis, prout in istis fieri solet, exposita sunt, hæc ipsius oblatio in Templo Cœlesti, hoc iter in cœlos, hoc cum Deo commercium, ad fidem Christo faciendam, ad ejus Evangelium debito honore prosequendum tam efficax, & pæne necessarium, ne verbulo quidem memoratum esse, quis satis mirari valeat? Cum id eo magis necessarium fuisse videatur quo magis constaret, juxta eorum placita, Christum Deum non fuisse, ut, eo non obstante, certo constaret bene instructum in tradenda doctrina, & fidelem ejus fuisse interpretem, est enim ex Schlictingio probe notandum. Argumenta ex negato Scripturæ testimonio tunc duci posse cum agitur de rebus haud exigui momenti, quæque tam insignes sint, ut verisimile non sit eas Spiritum Sanctum prætermisurum fuisse, quippe

Smalcus
Lib. de Di-
vin. Chri-
sti. cap. 4.

Mar. 1. 13.
Luc. 4. 2.

Ex. 19. 20.
Ex. 24. per
torii. Deut.
9. 9.
Joh. 9. 29.

Ex. 19. 9.

In Epist.
ad Heb. c.
1. v. 5.

quippe quarum notitia multum lucis afferre, nosque in divina voluntate aut Majestate cognoscenda, haud parum juvare possit.

Denique Christi transfiguratio, licet à tribus Apostolis tantum extasin pœne patientibus visa esset, ejusdem resurrectionis, atque in cœlo ascensio, Christianorum licet testimoniis tantum firmata fuerint, non tantum in *Evangelica Historia* exstant, sed ea sunt quæ appellant *Apostoli* tanquam Christianæ fidei fulcra & fundamenta, *speculatores facti sumus*, inquit *Petrus* illius magnitudinis, i. e. Majestatis Christi in monte *Thabor* inspectores fuimus, *vocem de cœlo allatam audivimus*, *hic est filius meus dilectus in quo complacui*, cum tamen firmius haud dubie testimonium Domini Christi doctrinæ præbuisset ejusdem in cœlos ascensus, & cum Deo commercium; Resurrectionis veritatem testibus productis confirmat *Paulus*, ascensus Christi veritatem *Lucas*, cur nunquam objectam *Evangelio* novitatem, & stultitiam, confundunt, & Blasphemantium Os hoc Argumento opprimant, quod Christus in cœlum raptus, & cum Deo O. M. per *quartos* dies commercium habens doctrinam suam ibi didicerit, indeque in terras adduxerit, hoc *D. Paulus* in *Apostolatus* sui honorem sæpius inculcat, *neque ab hominibus, neque per hominem sed per Jesum Christum, & Deum patrem se edoctum fuisse*, in Christi ipsius, (Apostoli Circumcisionis) honorem, hoc minime dictum fuisse, se in cœlos raptum illinc reversum fuisse, ut Dei mandata mundo patefaceret, rem plane suspectam reddit. Hoc enim secretum norunt *Apostoli*, vel non intelligebant, non nosse dixeris, quorsum id quæso reticuisse Christus, quod tam vehementer ad personam suam Majestate decorandam, ad officium suum confirmandum faciebat; aut unde demum id norunt *Sociniani*, quod Christi *Apostolos* latebat, cognovisse *Apostolos* si dixeris, cur non & palam, & plena manu enarrabant? Cur in concionibus, *Apologiis*, & *Epistolis* id nusquam indicabant quod impetrandæ fidei, veritati confirmandæ, & salvatoris demum Gloriæ conspicuæ reddendæ, tam luculentam operam præstabat cum id in reliquis fidei nostræ articulis haud parca manu factitatum sit.

Christum à patre exivisse, de cœlo & desuper venisse, scriptura sæpius testatur, & nos ultro agnoscimus, verbum enim cum Deo erat in principio priusquam caro factum est, & habitavit in nobis, an vero natura humana, Christique corpus ex virgine natum locatiter postea in cœlos ascenderit ante Christi mortem, id est, de quo dubitamus, hoc autem probant *Sociniani*.

Ob. 1.

Primo, Quoniam de filio hominis affirmatur, quod *ἀναβήσκει* ascen-

ascendit (tempore preterito) in cælum, illuc igitur ascenderat, antequam hæc verba proferat.

Cum filius hominis, qui hic in cœlos ascendere & de cœlo descendere dicitur, sit etiam ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, in cœlo, cum hæc locutus fuerit *existens*, certum est eum hic de seipso loqui, non qua fuit filius hominis, sed qua verbum Dei cum Patre existens, vel quatenus unigenitus filius ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς τῆς πατρὸς in sinu Patris existens. Sic Dominus Gloriæ crucifixus erat, Sed non qua Dominus Gloriæ, Sic Deus Ecclesiam sanguine proprio acquisivit, sed non qua Deus, secundo, cum negat Apostolus Christum localiter in altum ascendisse, nisi post ejus descensum primum in partes inferiores terræ, Constat Christum in cœlos localiter, & corporaliter non ascendisse, antequam mortem pro nobis passus fuerit. Tertio genuinum horum verborum sensum exhibet ipse Wolzogenius, dicens, ascendere in cælum hoc loco significare arcana atque mysteria cœlestia scrutari, & nosse, juxta hæc Agaris verba, quis ascendit in cælum & descendit, 1. e. quis potest in cælum ascendere, ut ibi divinam ediscat sapientiam, & postea inde redire, & descendere, ut eam homines edoceat, & de rebus quæ nobis proxima, & comprehensu facilia sunt, dicitur ea non esse in cœlo, ut quis ascendat illuc indeque ea reportet. Ita ut sensus hujus versiculi sit, nemo scit atque intelligit cœlestia præter eum quem Deus dedit hominibus doctorem ac magistrum, ideoque eum perfectissima cognitione rerum cœlestium implevit.

Idem probant ex his Christi verbis, hoc vos scandalizat, si ergo videritis filium ascendentem ubi erat prius, ex quibus concludunt Christum hominem prius in cœlis fuisse.

Cum animam & corpus seorsum solemus vocare hominem, cumque una sit persona filii hominis, & filii Dei, Non mirum est, illud hic tribui Christo homini, quod proprie τῷ λόγῳ tantum conveniat, præsertim juxta nostram hypothesein, qui huic λόγῳ etiam ante mundi exordium hypostasim quandam, tribuimus, qua apparere Patriarchis solebat, & qua seipsum formam servi suscipiens exinanivit. Cum enim esset prius in cœlis cum Patre, apposite dici potuit ascendere ubi erat prius.

Porro quænam erat necessitas hujus ascensus? an Pater non potuit Christo in terris agenti revelare voluntatem suam? hoc certe implicat, quod enim in cœlo, id etiam extra cælum facere potuit, eum id noluisse, frustra prætenditur, Christus enim Spiritu Sancto unctus, & impletus fuit non in cœlo sed in terris, ibi Spi-

ritus Sanctus specie columbæ in eum descendit, quo plenus rever-
 sus est à *Jordane*, & virtute ejusdem spiritus docuit in *Synagogis Ju-*
 daicis, & magnificabatur ab omnibus, per hunc spiritum Sanctifi-
 catus est, & in mundum missus. Propter ejusdem spiritus unctio-
 nem Evangelizare pauperibus misit eum Pater, sanare contritos corde,
 prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos
 in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, ea de causa ver-
 ba dei loquebatur, quem enim misit Deus verba Dei loquitur, non
 enim ad mensuram dat Deus spiritum filio suo. Hoc spiritu ejecit
 dæmonia, & miracula præstabat, quoniam unxit eum Deus spiritu
 sancto & virtute. Erat itaque in terris ad integrum munus Prophe-
 ticum exercendum plene instructus.

Contra Christi Deitatem seu plenitudinem divinæ essentiae in
 Christo habitantem hoc Argumento pugnant Sociniani, quod, ea
 posita, ratio nulla assignari possit, cur Christus spiritu sancto un-
 geretur, est enim, inquit, divina natura ad omnia Christi munera
 obeunda per se sufficiens, nec spiritu sapientiae, intellectus, consilii,
 fortitudinis, aut scientiae Deus indigere potuit: liceat nobis ar-
 gumentum retorquere, si ante unctionem Christi contigisset hic
 raptus, nulla fuisset unctionis sequentis necessitas, nisi Pater opus
 suum imperfectum reliquisset, nec filium in cælis agentem, plene
 instruxisset, nec sane post unctionem hanc opus fuisset, ut, quo pro-
 phetico huic muneri obeundo instructior evaderet, in cælum ra-
 peretur, tunc enim spiritu sapientiae, consilii, intellectus, & vir-
 tutis, ultra mensuram, unctus fuisset, eaque præditus potentia qua
 desperatam alias valetudinem, obstinatos morbos, obstinatioresq;
 Dæmonum catervas vincere posset & coercere, quid ergo illi deesse
 potuisset ad munus propheticum obeundum, cui ad docendum om-
 nimoda sapientia, ad miracula edendum virtus à Deo summa tra-
 dita fuerant?

Quæ cum ita sint, constat verbum cum Patre fuisse, à Patre exi-
 visse antequam in mundum venerit, aut caro factum fuerit, atque
 adeo naturam quandam præexistentem Christo revera conjunctam,
 & unitam fuisse.

Secl. XIV. Argumentum secundum quo Christo mundi creatio
 asseritur, exhibent hæc D. Pauli ad Colossenses verba disertissima.
 In ipso, i. e. per ipsum, condita sunt universa in cælis, & in terra
 visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive potestates,
 omnia per ipsum & sic à deo unum in ipsum creata sunt, & ipse est
 ante omnes, & omnia in ipso consistunt.

Respondent Sociniani locum hunc de nova creatione, seu morum
 refor-

reformatione intelligendum esse, Christoque novi status Evangelici exordium hic adscribi.

Recipimus quod agnoscunt, atque inde demonstrative concluditur locum hunc de Christo intelligendum esse, nempe de eo *in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus v. 14. de eo qui est imago Dei invisibilis, & primogenitus omnis creaturæ v. 15.* hoc est de Christo.

Apostolum autem non loqui hic de nova mundi reformatione per Evangelium, sed de vera mundi totius creatione, Res ipsa loquitur, & ante *Socinum* nemo dubitavit.

Primo etenim loquitur de creatione *ἡ ὁρατὴν visibilium mundi*, per visibilia autem, inquit *Crellius* in locum, intelligit *terrestria*, intelligit, inquam ego, mundi partes visibiles, sive secundum *Paulum* alibi, *ea quæ facta sunt*, quæ *ex invisibilibus visibilia facta sunt*, quæ ante hanc *ἡ ἀόρατος*, erant *ἡ ἀόρατος*. terra *invisibilis*, quæque adeo Reconciliationis a Christo partæ subjecta capacia non sunt, quam enim absolum foret, cum *Socinianis* per visibilia intelligere id quod *Apostolus* appellat *Judeum in abscondito*, cordisque *circumcisionem*, & *ἡ ἰσὺ ἀποκρυφῶν* *internum hominem*, cui hæc Renovatio propria est, sive quod *D. Petrus* vocat *absconditum*, *cordis hominem* præsertim cum *ἡ ὁρατὴν* in sensu priori continuo, in sensu hoc novo nusquam, quod sciam, in *S. Scripturis* reperiatur.

Secundo, Loquitur de creatione omnium *quæ sunt in cælo & in terra*, nuspiam autem in *Scripturis* talis omnium creatio alicui tribuitur, nisi eidem qui cælum quoque & terram condiderit, facere autem omnia quæ sunt in iis, sæpe Deo tanquam proprium ascribitur, immo, quod maxime ad veram hujus loci interpretationem observandum est, in iis locis in quibus non solum loquitur de creatione, sed eo nomine alios omnes Deos excludit, & à seipso separat, verbum Dei pro *Jehovah* ponit, *Creavit Deus Hominem*, juxta textum Hebræum, *Creavit verbum Dei Hominem*, juxta Targum Hierosolymitanum. *Ego feci terram, & hominem, & bestias super faciem terræ; Ego per verbum meum feci terram*, Targum. *Ego feci terram, & creavi hominem super eam: Ego per verbum meum feci terram*, inquit *Chaldæus paraphrasta*. *Ego ipse, ego primus, etiam ego novissimus, & manus mea fundavit terram, etiam in verbo meo fundavi terram*. Ita paraphrasis Chaldaica. *Ego Jehovah faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum במסר בסיסא* *appendi cælos in verbo meo, fundavi terram in potentia mea* Chald. Par.

Tertio, Non restringit ullo modo *Apostolus* *ἡ ὁρατὴν* omnia, ad ea quæ

ratione prædita sunt, aut quæ post *Christi* tempora sint, sensu Metaphorico, creata, nec dicit à *Christo* creatos esse Angelos in cœlis, & homines in terris, sed *omnia quæ sunt in cælis, & in terris*; quæ distributione solet exprimi quicquid est in rerum natura, denique ne quid eximatur ex ulla universalitate, emphaticè per duplicem distributionem expressâ, eadem iterum repetit, dicendo, *Omnia per eum, & propter eum creata sunt*; hæc autem novæ creationi, sine multiplici restrictione applicari nequeant, nec enim, loquente tunc *Apostolo*, Omnes fidem habebant, nec mundi pars maxima fidem *Christianam* amplexa est, *Judeorum* certe vix pars centesima Christum agnoscebat, *Gentium* pars, comparatione ad incredulos habitâ, non magna: Porro creationis Metaphoricæ ante *Christiana* sæcula factæ frequens in Scripturis mentio fit, creationis nimirum *Judaicæ*, sic enim

Pf. 74. 18, pro populo *Judaico* orat *Psalmes*, *μνηστέ το γένος τῆς κληρονομίας σου, Memor esto hujus creationis tue.* Sic orat pro seipso, *Cor novum crea in me, Domine*; hujus autem creationis primogenitus *Christus* secundum Hypothesin *Socinianorum* esse non potuit, utpote qui tunc nondum existeret. Cui autem consonum videri potest ut hic sensus verborum *Apostolicorum* obtinere debeat, qui integram ejus orationem falsam potius, aut suspectam reddit, quam veritati consentaneam?

To. i. Disp.
29. 19.

‘Poterat, inquit *Placæus*, *Apostolus* Christum vocando primogenitum omnis creaturæ addere novæ, poterat voci τὰ πάλαι, omnia quæ quater usurpat, semel saltem addere καὶ νέα nova, poterat loco verborum ἐκ τῆς ἀρχῆς, creata sunt aliquò alio verbo uti διὰ καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς, &c. poterat saltem illis verbis adjungere πάλιν poterat denique aliquid aliud inferere quo mentem suam illam scilicet aperiret clarius, tamen horum nihil fecit, quod valde mirum est, siquidem *Christus* qui per eum loquebatur, & prævidebat fore, ut omnes propemodum Interpretes, universa Ecclesia tot sæculis verba illa acciperet de prima creatione, & nolebat tamen eam sibi à fidelibus tribui. Certe temerè factum non est, quod in hoc loco, & similibus constanter nihil distinctionis, nihil limitationis causâ adjectum est, ac perpetuo verba usitata sunt præteriti temporis.

Quarto, Constat *Apostolum*, postquam de opere creationis omnium per *Christum* qualicunque egerat, transiisse ad opus Redemptionis eidem vindicandum his verbis, *Estque caput corporis Ecclesie, ipse, qui est principium & primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum gerens, & per ipsum placuit Deo, ἐκκαταλλάξαι πάντα reconciliare omnia*: Sin autem antea de nostra creatione, sive de omnium vere *Christianorum* reformatione verba fecisset, cur eadem

dem hic idem *Apostolus* repeteret, & particula 2, prioribus annexeretur, verbaque nihil aliud continentia nisi quod prius, uberius, & clarius dictum fuerat, operosius ingeminarer? Adde his,

Quinto, Quod Reconciliatio, novaq; Creatio Angelis bonis hic adscribi nequeat, nec enim uspiam de nova Creatione, seu *recreatio* *angelorum* loquitur Scriptura, nisi respectu habito ad antiquam, cujus omnia transferint, sive ad veterem hominem exuendum ut induamus novum, creatum juxta Deum in justitia & vera sanctitate, aut demum ad opera bona producenda, quæ ante hanc Creationem in *Christo* *JESU* producere minimè potuimus, quæque adeo salutem nostram non operibus, sed gratiæ referendam esse liquido demonstrant: Quid autem horum Angelis bonis competere dicere queunt *Sociniani*? (ut de malis quos etiam hic intelligi vult *Socinus* taceam) quæ vetera ab iis transire debent? Quem veterem hominem ab iis deponendum assignare queunt? Quo sensu eos ad bona opera præstanda ante hanc *Christi* reconciliationem inidoneos pronuntiant? eorumque salutem non operibus ab iis præstitis, sed gratiæ adscribunt?

‘Quis unquam præter Adversarios, inquit Placæus, divinasset creaturam simpliciter positam esse pro nova creatura, creari pro recreari, reformari, novum fieri, deinde novam creaturam non intelligi quo sensu accipitur ubique in Scriptura, sed alio novo & inusitato pro ea creatura, quæ nihil fuit immutata, tantum Dominum agnovit, quam antea non agnoscebat.

Sexto, Denique id sedulo notandum est, ad mentem omnium *Veterum* in locum, *Apostolum* per totam hanc *Epistolam* semet opponere. Hæreticis istius temporis, hoc est *Simoni Magi*, ejusque sequacibus qui suggerchant *Mundum hunc non à Deo, sed ab Angelis factum esse*; hoc etiam allerebant post *Simonem Menander*, & *Basilides*, hosque *Angelos*, *Virtutes* & *Potestates à Patre incognito vel ab Ennoia missos esse ad mundum creandum*, à *Jesu* nostro non esse factum mundum, sed eum potius venisse ad dissolvenda omnia opera ejus *Dei qui mundum fecit*. Quid autem ad hæc hæresicon portenta refellenda expressius dici, vel efficacius excogitari potuit, quam *Apostoli* discursus modo eum de vera creatione intellexeris? Cum enim *Hæretici* Angelos à creaturarum sorte quasi eximere videbantur, eo pretextu quod *Moses* inter opera creationis eos non recenserebat, defectum hunc supplet *Apostolus* tripliciter, affirmando omnia in cælis per *Christum* creata esse, omnia invisibilia, & deinde ne *Angeli* adhuc ejus creationi subducerentur, eos speciatim exprimendo nominibus quibus aliàs in Scripturis denotantur, *sive Throni, sive Do-*

1 Cor. 5. 16.

Eph. 4. 23,

24.

Eph. 2. 8.

9, 10.

Ibid. §. 22.

Iren. l. 1.

c. 20, 21,

22, 23, 24.

Lib. 1. c. 1.

L. 1. c. 25.

29.

Vide hic

Dr. Tcnif.

Traç. de

Idol. c. 9.

pag. 1re §.

166, 167.

Eph. 1. 21. *Dominationes, sive Principatus, sive Potestates fuerint.* Deinde quæ ipsi à Christo dissolvenda esse dicebant, tanquam Regno, & Patri suo opposita & aliena, ea *Apostolus per ipsum, & in ipsum creata pronuntiat*, quid autem ab hoc proposito alienum magis, quam de nova creatione, tam inutili verborum pompa, ab hoc Epistolæ totius scopo aberrare?

Argum. 3. Tertium Argumentum, quo Christum Creatorem Mundi conficitur, suppeditant hæc verba Authoris ad Hebræos. *Deus nobis locutus est in filio, quem constituit heredem omnium, si & non aïōvas*

Heb. 1. 2. 3. *in minor, per quem fecit & sæcula.* Et versu decimo, *Et tu in principio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli, &c.* Nugatur hic Schellingius dicendo, Non esse hic sermonem de veteri creatione, quæ nunquam dicitur per causam aliquam intermediam fuisse peracta, quasi nunquam legisset de Deo omnia creante per J. Christum, aut id putasset pro confesso sumendum quod falsum esse Christiani omnes qua Orthodoxi, qua Ariani, contendunt.

Magis ingenuum est quod agnoscit sæculorum voce mundum intelligi, id tamen coactus fecit, quoniam viderat eundem Authorem infra eadem significatione hac voce utentem, cum dixit, *Fide intelligimus* Heb. 11. 3. *res invisibiles, quæ aïōvas pñuasi θαι, constituta esse sæcula verbo Dei, adeo ut ex invisibilibus visibilia fierent*: absurdum est, autem post hæc concessa mordicus hære Socinianorum *απο ααυατο*, nempe Deum per Christum eatenus tantum mundum fecisse, quatenus humanum Genus præcipuam mundi partem per eum reformavit, novumque ejus statum priore multo feliciorum effecit. Num enim hoc sensu Paulus sæcula intelligere potuit, cum dixit, *Fide credimus sæcula verbo Dei constituta esse?* Nonne Schellingio ipso fatente, intelligit mundum à Deo conditum, quomodo à Moyse descriptum est, solo Dei verbo & jussu, seu mundum hunc materialiter ex cælis & terra conflatum?

1 Cor. 10. Nonne certum est ex Scripturis Christum venisse tantum à πλ ηλ αϊων seu ultimo tantum mundi sæculo; quomodo ergo vere dici potuit, sensu Sociniano, eum sæcula fecisse, cum horum sæculorum duo elapsa essent ante ipsius adventum.

Secundo, Cum Christi ætatem, seu Evangelii tempora respiciunt vel Sacri Patres alibi; vel D. Paulus in hac Epistola, nunquam voce sæculi absolute utuntur, sed cum appellativo futuri. Ita Esaias Christum αϊων αϊωνων, Mundi futuri Patrem appellat, tempora Heb. 2. 5. Evangelii Apostolus τω οικουµενω & µελλοντι Mundum futurum, virtutes miraculosas tunc editas δειξµεν µελλοντι αϊωνων Virtutes sæculi futuri: Si igitur idem sæculum hic intellexisset, verisimile est eum dicturum fuisse, *Seculum futurum per Christum factum fuisse*, præsertim

sertim cum ad Judæos scripserit, quibus nihil magis familiare erat quam tempora *Messæ*, verbis *Holam habba*, seu *seculi futuri* designare; denique non dicit *Apostolus* facit, aut facturum est, ut fieri oportuit, si de futuro sæculo locutus esset; sed *immo fecit*, ut de præterito loquens, fatetur autem ipse *Schellingius* hanc mundi totius reformationem, ex qua nova sæcula consecuta sunt, per Christum adhuc in terris existentem, captam quidem esse, at non perfectam. In locum.

Fatentur Sociniani verba sequentia; Et tu, Domine, in principio terram fundasti, de vera mundi creatione loqui; sed ea dicunt ad Christum minime pertinere, sed tantum verba sequentia, *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, &c. quæ ideo de Christo dici afferunt, quod abolitio mundi ad regnum, quod per Christum administrandum erat, pertinet, & inter precipuos & maximos illius effectus censeretur debet, cum igitur in hoc *Psalmo* ex quo testimonium illud sumptum est agatur mystico sensu, de regno Christi per Christum olim instaurando, & administrando, merito abolitio cæli & terræ, cujus in hoc loco fit mentio, Christo tanquam ea in re Deo subordinato attributa est. Ex his autem concessis Argumentum invictum exurgit quod Christo hic creatio mundi verè adscribitur. Schelling. in locum.

Is enim cui dictum fuit, Tu, Domine, à principio terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli, fuit mundi creator. Sed Christo hæc dicta sunt: Is enim cui dictum est, *Thronus tuus Deus in sæculum sæculi*, *Unxit te Deus tuus oleo exaltationis præ participibus tuis*, erat Filius Dei; id est, Christus; at vero eidem dictum est, Et tu in principio terram fundasti. Uti ex particula connexiva & liquet, perinde enim valet ac si dictum esset, Filio autem dictum est, *Thronus tuus*, &c. Et eidem Filio, Tu in principio. Rursus cui dictum est, *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, est etiam dictum, Tu in principio fundasti terram; nec enim mutant personam vel David, vel *Apostolus*, sed eidem personæ cælorum & terræ abolitionem tribuunt, cui eorundem creationem adscripserant, & de unica persona voce tu, designate manifestè loquuntur; sed, Fatentibus ipsis Socinianis, Christo adscripta est, his verbis, Cæli & terræ abolitio, eidem igitur, velint nolint, ejusdem creatio tribuenda est.

Atque in hac quidem sententia habemus omnes, una voce, menteque consentientes, Christum enim nemine dissentiente, creatorem mundi constituunt, *Αὐτὸς τὰ πάντα ἐποίησεν*, per ipsum omnia fecit. Apol. p. 44. l. Dia. cum Tryph. p. 284. P. 10. Ad Autol. p. 88.
Pater, inquit *Justinus*, *ὁ αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ ἀπὸ πατρὸς γεννητὸς*, Et per ipsum facta sunt omnia, inquit *Athenagoras*, per ipsum *Pater* omnia fecit, hic principium dicitur quia *ἀρχὴ* rector, & dominator est πάντων. *ὅτι αὐτὸς ἀνάρχως ὁ ἀρχὴν ὅλων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ* omnium abs eo conditorum. Ita *Theophylus*, &

- P. 146. ὁ λόγος οὗτος ἦν ἀνθρώπων κατασκευὴς Ἀγγέλων δημιουργίας γένεσι. *Verbum igitur ante creatos homines produxit Angelos, ita Tatianus. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, in omnibus autem est hic qui est secundum nos mundus; ita Irenaeus, & Clemens Alexandrinus.*
- Lib. 2. c. 2.
Clem. Al.
Adm. p. 5.
p. 6. Paed.
p. 91. 133. *Omnia per Filium facta sunt, & sine ipso factum est nihil, nec potest sola opera mundi per Filium facta, sed & quae à Deo exinde gesta sunt, inquit Tertullianus. Mundus ipse---per ipsum creatus esse reperitur, quo ipso divinitatis in ipso, per quem factus est mundus, & claritas, & auctoritas comprobetur; ita Novatianus. Christum esse primogenitum, & ipsum esse sapientiam Dei per quem omnia facta sunt, multis probat Cyprianus. Proximum mundi opificem esse Filium Dei verbum docet Origenes, & ὡς αὐτὸν τὴν ὡσαν, & Veluti fabricatorem per se mundi. Infinitus essem si reliqua Patrum Antenicenorum dicta congererem, cum eadem omnes copiose ingeminent, & inculcent.*
- Adv. Prax.
c. 15.
Cap. 13.
Testim. 1.
2. c. 1.
L. 6. contr.
Celsus, p. 317.
Sect. 16. *His mantissae loco addatur quod omnia secundum eundem Apostolum, ὁ αὐτὸς συνίστημι per ipsum consistunt, omniaque portet verbo virtutis suae; quae verba cum de eadem creatione, de qua locutus fuerat Apostolus intelligenda sint, certum est hic Christo adscribi mundi abs eo creati regimen, & conservationem, haec autem ad Ecclesiam per Christum Regimen, atque ad Christi virtutem, qua, ipso iubente, cessabant venti, quiescebant maria, diffugiebant morbi, cedebant spiritus immundi, frustra trahere conantur Sociniani;*

Primo, Etenim verbum quod hic occurrit idem plane est cum eo quo utitur D. Petrus, loquens de Globi hujus formatione, *Latet eos, inquit, quod caeli erant prius, & terra de aqua, & ὁ ὕδατος συνίστημι τὸν θεόν λόγος & per aquam consistens Dei verbo.*

Secundo, Per eum qui erat *Primogenitus omnis creaturae*, quique ante omnia erat, non per eum qui plenitudine temporis in mundum venit, haec omnia sustentari dicuntur, *Primogenitus autem omnis creaturae*, secundum unanimum Antiquorum omnium sensum, Christum prae mundo genitum, & creaturis omnibus Antiquiorem esse indicat, ut postea videbimus. Secundo in loco inutilis mihi videtur vitilitigatio; *Utrum hic debemus regere, an sustentare significat*, cum enim five Regimen Socinianorum, five orthodoxorum sustentatio fiat non *ἐξουσία* potestatis, sed τῆς ἀρετῆς ἰσχύς, virtutis suae verbo, omniaque prorsus respiciat; idem mihi erit five Regimen, five sustentatio appelletur. Secundo constat Apostolum hic loqui non de Regno, sed Persona Christi, is enim qui omnia portat idem plane est cum eo qui ἀπαύλας τῆς δόξης & λαμπρότης ἡ ἀσκήσις αὐτοῦ, Splendor gloriae, & figura

ὅτι τὸ αὐτὸ αὐτὸς Θεὸς Ἀβραάμ, sed à verbo divino illos movente, Ipse, Ad Auto. inquit Theophilus, existens Spiritus Dei, principium, Sapientia, Altiss. l. 2. p. 32. *sumique potentia*, καὶ ἦρχατο αὐτὸς τοῦ πνεύματος καὶ δι' αὐτοῦ ἡλάλησεν τὰ πρῶτα τοῦ ποιήσαντος τὸ κόσμον καὶ δι' αὐτοῦ λαλοῦντες ἀπ' αὐτῶν, Descendit in Prophetas, & per ipsos loquebatur de mundi creatione, & de reliquis omnibus. Utraque l. 4. c. 21. *testamenta*, inquit Irenæus, Unus, & idem paterfamilias produxit, Adv. Mar. *verbum Dei, Dominus noster J. Christus, qui & Abrahæ, & Moyse locution L. 2. cutus est. Prosestemur Christum semper egisse in Dei Patris nomine,* c. 27. Vid. inquit Tertullianus, Ipsum ab initio conversatum, ipsum congressum adv. Prax. cum Patriarchis & Prophetis, filium Creatoris, sermonem ejus quem 6. 16. ex semetipso proferendo filium fecit, & exinde omni dispositioni sue voluntatiq; præfeciit. Ipse est Dominus loquens in Esaiâ, ipse in Helia, ipse in ore Prophetarum juxta Clementem

αὐτὸς ἐν Ησαΐα ὁ Κύριος καὶ αὐτὸς ἐν Ἡλίου, ἐν ἑκάστῳ τῶν προφητῶν αὐτῶν. Admon. ad Gent. p. 7. P. & S. ro. 6. Ep. §. 6. p. 642.

Alexandrinum. Apud Barnabam, Spiritus Prophetarum; πνεῦμα Κυρίου, Spiritus Domini in carne apparituri appellatur, plane ad mentem Petri. Vide si lubet Justinum M. Apol. 1. p. 49. A. 2. B. 75. D. Clem. Alexand. Strom.

6. p. 642. B. Irenæum l. 4. 2. 9. Tertullianum adv. praxeam c. 16. Hippolytum M. de Antichristo §. 2. §. 31. Infinitum enim esset omnia quæ hujus generis occurrunt in Scriptis Antiquorum describere.

Sec. XVIII. Tertio, Is qui omne imperium in cælo & terris exercet, & dum manserint, exercebit, Divina essentia præditus est. Est enim Deus qui regnat in terris, cujus Regnum est super omnia, & qui est terræ universæ Gubernator, & cujus virtute omnia in perpetuum ordinanda sunt; Est deniq; *Altissimus super omnem terram.*

Christus autem imperium tale exercet, tantibus enim Socinianis, Volkel de Vera Rel. *Christus exercet imperium in omnia, quæ amplissimo, non solum terræ, l. 3. c. 21. sed etiam cæli ambitu continentur;* hæc autem potestas non limitata & absoluta ponit necessario in Christo omnipotentiam, quæ exerceatur, & per consequens naturam divinam tali potentia respondentem: ut res exemplo elucescat, si quis solum Regis terrestris occupaverit, summumque cum eo imperium, idq; per omnes Regni istius provincias, & super universos ejus subditos, Rege priore nullum amplius judicium, potestatem nullam exercente, nonne is jure Rex diceretur; cum ergo Christo, secundum Socinianos, hoc competat, cur non & ipse Deus in terris regnans habebitur? Porro nonne Deus Pater, antequam ipsum Filio traderet, regnum hoc exercebat per attributa verè divina, & cum essentia sua conjuncta? Num potuit Mundi totius habenas regere sine potentia, scientia, præsentia verè divinis, ipsiq; soli propriis? cum ergo eadem jam Christus præster, quid

quid ni potentiam, scientiam, presentiam, totamque adeo divinitatis plenitudinem eidem adscribere debeamus?

Is qui virtutem sibi insitam habet suscitandi omnes à morte, & dormientes in sepulcris, ad vitam excitandi, divina essentia præditus est, hoc enim esse Deo proprium in Scripturis passim legimus, viz. *Zacharias* 12. 1. *τὰς ψυχὰς*, & ideo in Deum suscitantem Christum à mortuis credere jubemur, ut *Fides & Spes nostra in Deo sit*, hinc *Pauli* quæstio illa quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitavit, & *Sadduceorum* de Resurrectione hæresis quod virtutem Dei nescirent.

Christus autem, insita sibi virtute, omnes suscitabit, *Sicut enim Pater habet vitam in seipso, sic dedit & Filio habere vitam in seipso; & sicut Pater suscitavit mortuos, & vivificavit, sic & Filius quos vult vivificavit; & Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Si autem, dicente **Volkelio*, hominem quantumvis vivum ex mortali immortalem efficere divinissimæ potestatis est, quod Christus erga suos superstites novissimo illo tempore præstabit, quantæ tandem potentiæ esse putabimus, eos qui ad nihilum venerunt in viventium numero reponere? eam ob rem *Apostolus* hoc admirandum Christi factum efficacissimæ illius potentiæ attribuit qua sibi omnia subjicere potest. Omnia autem qui sibi subjecta habet, omnia potest, est ergo Deus omnipotens.

Porro is qui seipsum è mortuis suscitavit, Deus est ob eandem rationem; Christus seipsum è mortuis suscitavit, id se facturum promittit, dicendo de templo Corporis sui, *Solvite hoc templum, & in tribus diebus excitabo illud*; eumque revera id præstitisse ex eo liquet quod cum ex mortuis suscitatus esset, credebant *Apostoli* ejus verbo, cui, nisi seipsum ipse suscitasset, credere minimè potuissent: Secundo, quod non tantum vitam, i. e. vitæ potestatem habuit in seipso, non tantum habuit potestatem ponendi animam, sed etiam iterum sumendi eam: ubi notandum 1º, non dicere Christum promissum se habere resumendi animam, sed *ἐκείνην λαβὴν αὐτῶν*, potestatem eam accipendi; 2º, cum dicit, *Potestatem se habere ponendi animam*, non indicat Patrem ei mortem infligere, aut animam suam tollere; sed quod proprio jure se morti tradat, cur ergo *ἐκείνη*, eundem sensum non obtinere, cum dicit, *Se potestatem habere animam iterum sumendi*. Fateor usitatus in Scripturis dici Christum à Patre suscitatum esse, id enim œconomix ratio postulabat, quod luculentius constaret se Dei justitiæ per mortem hanc satisfacisse, ut tamen multoties Deo Patri tribuitur quod mortuos suscitaturus sit, ita negari non potest quin Christus id sua virtute sit præstiturus; *Cum omnes audient vocem Filii Dei & procedent in Resurrectionem*; ita & Deum

Argum. 4.
Sect. 19.

Rom 4. 17.

1 Pet. 1. 3.

Act. 26. 8.

Joh. 5. 26.
v. 21.

1 Cor. 15.

22.

* De vera

Rel. 1. 3.

c. 34.

Phil. 3. 21.

suscitavit.

Joh. 2. 19.

Ver. 12.

Joh. 10. 19.

Joh. 5. 28,

29.

Joh. 6. 39.

40. 44. 45.

1 Cor. 15.

21. Rev. 1.

12.

Patrem, Christum è mortuis suscitasse fatendum est, nec interim negandum Christum id ipsum præstitisse, cum enim Pater Christum è mortuis suscitavit *de a. in manu d. v. per spiritum suum, cum fuit (morphis in manu) vivificatus spiritu eodem quo se obtulit*, & quò Noachi contemporariis prædicavit, cumque is spiritus in Christo habitaverit, facile intelligitur quomodo ipse seipsum suscitaverit, & tamen id Patri tribuatur quod id per spiritum, adeoque per *Nicæm* sive virtutem Patris, Christo inhabitantem, factum fuerit

Argum. 5. Sect. XX. Ille qui ita iudicaturus est omnes homines ut *eorum omnium opera, & cogitata* penitus explorata habeat, *abditæ tenebrarum illuminet, consilia cordium omnium manifestet*, divina essentia præditus est, qui enim format montes, & creat ventos, idem cum eo est qui annuntiat homini quæ sit ejus cogitatio nempe Dominus *Jehovah*. Christus hæc omnia præstabit, Christo enim, latente *Volkelio*, & omnibus Socinianis, vivorum mortuorumque judicium attribuitur, ipseque à Dea vivorum & mortuorum iudex dicitur constitutus, quam ob causam in tanto divinæ sapientiæ gradu collocatus est, ut sit scrutator cordium ac renum, nam & tota Regni hujus administratio hominem interiorem, seu hominis animam complectitur, & non solum de factis nostris, sed etiam de mentis nostræ cogitatis, & nunc judicium facit, & apertius aliquando facturus est. At tantus divinæ sapientiæ gradus in meram creaturam cadere non potest, ut supra probavimus, & solius Dei esse scrutari corda & renes omnium hominum Scriptura passim testatur, quod Argumentum est irrefutabile pro vera Christi Divinitate, atque hinc verisimile est Christum Judicii hujus intuitu *Magnum Deum* vocari à D. Paulo, hortante Christianos pie, sobrie, & juste vivere in hoc mundo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri J. Christi, verisimile hoc esse dico. 1º Quia Christus in nobis lignanter *spes gloriæ* dicitur. 2º Quod quoties apud Paulum fit mentio *emouita* quam expectamus, ea non alia est quam Jesu Christi. 3º Quod Christiani dicuntur in Deo quidem credere, sed expectare *revelationem Domini N. J. Christi, expectare filium ejus de cælis. Inde Salvatorem expectare dominum N. J. Christum*. Huc accedit quod non tantum Græci, Latinique Patres post *Nicænum Concilium* summo consensu hunc locum interpretantur de Deo filio, sed etiam Patres *Ante-Nicæni*, ut, clare testantur hæc

(a) Col. 1. 23. 1 Cor. 15. 19. 1 Thess. 1. 3. 1 Tim. 1. 1. (b) 1 Thess. 2. 8. 1 Tim. 6. 14. 2 Tim. 4. 1. (c) 1 Cor. 1. 7. Philip. 3. 20. 1 Thess. 1. 10.

Clementis Alexandrini verba. Hic ergo verbum Christus, ut nos olim essemus erat enim in Deo, & ut bene essemus causa fuit. nunc autem apparuit hominibus hoc ipsum verbum, qui solus est ambo Deus & homo, & est nobis omnium causa bonorum-nam ut ait Dicitur ille domini Apostolus, Gratia Dei Salutaris omnibus apparuit docens nos ut, abnegantes impietatem & secularia desideria, moderate, & iuste, & pie vivamus in hoc seculo expectantes beatam spem, & adventum Glorise Magni Dei & Salvatoris nostri J. Christi, & consimilia Hippolyti jam mundi universi appetente consummatione quid reliquum est, quam ut Dominus & Salvator noster J. Christus Deus in caelis appareat in quem speravimus.

Denique is per quem cœli ardentés solventur, & elementa ignis ardore tabescent, Deus est, id enim Deo tanquam proprium adscribitur. Eidem nempe *Jebove* qui *terram fundavit in principio* & *cujus manibus cali sunt conditi*, eodemque verbo Dei quo hæc utriusque compages facta est, *igne consumenda*, dicente *Petro*, *reservantur*, per Christum autem hæc omnia fatentibus *Socinianis* solventur, *Habet enim Christus in cælum* inquit *Volkelius*, *tantum imperium quod futurum aliquando sit ut illud tanquam amictum involvat, ignique comburat*. Ergo,

Se^{ct.} XXII. Sunt hæc breviter summamque dicta de secunda Argumentorum classe, superest jam ut ad Argumenta progrediar ducta ex locis in quibus Christus vel ^{en}Deus appellatur, vel nominibus, & attributis Deo propriis insignitus est.

Inter testimonia in quibus verbis conceptis Deus appellatur, primum locum vendicat illud *Johannis* 1. *θεὸς ἦν ὁ λόγος* & *Deus erat verbum*: ubi notandum 1° inutilem esse *Socinianorum* criticismum quo observant *θεὸς* esse hic subiectum, *λόγος* prædicatum, esto enim rem ita se habere, nihil proficiunt, est enim Tyronibus notum, *prædicata essentialia esse reciproca*, nec potest verbum esse Deus, nisi & Deus verbum fuerit. Notandum 2° per verbum, sive *λόγος* necessario Christum intelligi, qui enim erat *unigenitus à Patre*, *qui caro factus est*, & *habitavit in nobis*, is proculdubio erat Christus, sed *verbum caro factum est*, &c. Notandum 3° hunc *λόγος* Deum verum

[illegible]

Ti πολέμηται α' α. η δ' ἀντιχρίστα
 Κρείν η' Σωτήρας ἐμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 Θεοῦ α' α' ἑξατῶν 115-57 ἐκτίσματος
 Apud Combet. l. de Anti-Chr. p. 9. 64.

Argum. 6:

Pf. 103. 26.

Heb. 1. 10,

11, 12.

2 Per. 3-

De vera

Rel. 3.22.

9

1 Job. 1.

verum appellari, cum enim dicit *Evangelista* hunc λόγος apud Deum fuisse, ipsi *Adversarii* agnoscunt Deum verum intelligendum esse, cum ergo sequatur & *Deus erat verbum*, vel *Evangelista* perniciosi erroris materiam præbuit, vel eundem intelligere Deum nos voluit, præsertim cum repetit immediate hæc verba ipse erat in principio apud Deum, verum, ut prius, Deum intelligens, nec verisimile est Apostolum voluisse ambigue hoc verbo uti cum tanto & tam certo omnium fere Christianorum periculo.

Ob. Objiciunt *Sociniani* qui apud aliquem est, non est is apud quem est, sermo autem fuit apud Deum primario sic dictum, ergo sermo non est ille Deus, & consequenter alia ratione est & dicitur Deus.

Resp. Hinc sequi tantum Sermonem non esse formaliter, & sub eodem conceptu Deum istum de quo *Evangelista* loquitur, non autem hinc sequitur eum non fuisse Deum ὁμοῦς, & identice, prout mens, ratio, sapientia, & potentia, & quicquid est in Deo, est ipse Deus nihil enim magis familiare est apud *S. Scriptores* quam dicere ejusmodi attributa, immo sapientiam personæ proprietatibus variis ornata esse apud Deum & cum Deo, παρ' αὐτοῦ σοφία καὶ δύναμις cum ipso sapientia & potestas ἡμεῶν παρ' αὐτοῦ, συμπεριλαμβανόμενοι cum ipso eram, inquit sapientia, omnis sapientia & c. καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἐξουσία ἀπὸ τοῦ κυρίου, & cum eo est, Spiritus Dei similiter est, in & cum Deo. Est juxta Philonem τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα τὸ διόν τὸ ἀκίνητον τὸ ἀδιαιρέτων Spiritus qui inest ei divinus, inseparabilis, indivisibilis, implens omnia &c. & talis Libr. de men, agnoscente *Felbingero Socinianorum* Antesignano, non potest Gigant. p. idem non esse Deus, quia in Deo nihil est quod non sit Deus.

Secundo, Undecies in hoc capite occurrit vox Dei sensu proprio, nusquam autem in sensu metaphorico & improprio, per totum *Johannis Evangelium*, immo in *Novo Testamento* nullum exemplum occurrit vocis τοῦ θεοῦ in numero singulari, ubi alium sensum patitur, an vero rationi congruum existimemus θεὸς hic eo sensu interpretari in quo nusquam absolute positus occurrit in *N. Testamento*, potius quam in sensu quem alibi plus millies postulat?

Tertio. Probavimus omnia per ipsum creata esse, non quæ novam tantum sed veterem creationem respiciunt creatorem autem mundi esse Deum proprie sic dictum, nec ipsi *Sociniani* dissentunt.

Quarto, Denique huc accedit quod *Patres Antiquissimi* continuo ex hoc loco Christum Deum esse non tantum probant, sed etiam postea tradiderunt, *Evangelistam* contra *Marcionem Valentinum, Cerinthum, Nicolaum*, aliosque qui mundum ab *Angelis*, non à verbo Dei factum esse docebant, aut non per eum, sed per *Demiurgum*, hanc *Regulam veritatis* constituisse in *Ecclesia*, quia est unus Deus

om.

Iren. l. 3.
c. 1. p. 257.
259.

omnipotens qui omnia fecit per verbum suum, & quod mundus per ipsum factus sit, quod ex hoc loco Christum verum Deum esse constanter probant, neminem latere potest, qui inspexerit eorum scripta, in quibus hunc ipsissimum locum citare in hunc finem ipsis solenne est.

Seçt. XXIII. Secundum testimonium exhibent hæc verba Divi Thomæ respondentis, & dicentis Dominus meus & Deus meus, sup-
ple vere tu es. Ubi notandum

Argum. 2.
Joh. 10. 23.

Primo, Juxta Socinum non potuisse Johannem simpliciter dicere Thomam respondisse, si ad alium quam ad Jesum qui ipsum allocutus fuerat, verba sua direxisset. Notandum

Epist. ad
Franciscū
Davidicū
p. 186. 189.

Secundo, Ex Schlichtingio Thomam hæc verba Christo dixisse, id est, his verbis Christum ipsum compellasse, ait enim Apostolus & dixit ei i. e. Christo eum ergo pro Deo suo agnoscebat. Notandum

In locum.

Tertio, Thomam à lege, & ab ipso Christo edoctum esse, quod non esset Deus nisi unus, non ergo hic Christum Deum suum appellasset nisi Christum pro illo Deo habuisset, præter quem alius agnoscendus non fuit. Notandum

Math. 4.
10. 1.
Mar. 19. 33

Quarto, Ex Patribus Christum Discipulum suum ita loquentem minime castigasse, sed eum recte credentem potius laudasse, quod Argumento est Thomam hoc nomen Christo adscribendo de Dei Patris honore, quem Christus summo cum studio prosequabatur, nihil detraxisse. Schlichtingii effugia hisce observationibus abundè refutavimus, Wolzogenius nihil habet quod dicat ad rem, hoc enim tantum commentarii loco ponit. viz. Non legimus alibi in tota Evangelica Historia Christum Apostolos appellasse Deum quam hoc in loco primum, postquam ex miraculosa resurrectione ejus à Deo facta, manifeste apparuit eum esse pro Divino Domino colendum, quasi non legisset verbum esse Deum aut quasi resurrectio creaturæ illum in Dei locum potuisset erigere.

Vid. Petav.
de Trin. l. 1.
2. c. 1. §. 1.
Cypr. adv.
Judæos l. 2.
§. 6. quod
Christus sit
Deus. No-
vatiā c. 13.

Seçt. XXIV. Idem dilentius habetur in his verbis D. Pauli ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Ubi observandum

Argum. 3.
Rom. 9. 5.

Primo, Hanc esse germanam, sinceramque hujus loci lectionem vetustissimorum codicum consensu, & Patrum Ante-Nicænorum auctoritate firmatam sic enim hunc locum citant ^a Irenæus, ^b Terullianus, ^c Cyprianus, & ^d Novatianus. Notandum

Secundo, Christum hic appellari & *in seculum Deus*, quod est certo

(a) Lib. 3. c. 18. (b) Lib. contr. Prax. 30. (c) Test. contr. Jud. l. 2. c. Seçt. 6. (d) De Trin. c. 13. & 30.

certainus Dei summi elogium, immo eundem vocari debet *benedictus* in *vis auras Deo benedictum in secula*, quod in ^a S. Scripturis, in ^b Scriptis Judæorum, ^c Patrum & Apostolis cœvorum continuo occurrit tanquam Dei optimi maximi Epitheton. *Crellius* in locum nihil habet quod respondeat, hæc enim tantum observat, ex quibus Argumentum nostrum confirmatur, nempe quod *plus videtur in eo esse cum quis simpliciter Deus nominatur præsertim Benedictus in secula quam cum Deus super omnes vel omnia vocatur. Engeldinus* quod usque adeo peculiare Epitheton est Deo Patri *ἰωλοῦσας, ut nulli præterquam ipsi attributum in N. Testamento legatur*. Et quod ubique hoc elogium legitur nempe *Deus Benedictus in Secula, illud semper attribuitur Patri*, cum ergo id quod Soli Deo proprium, manifesto hic Christo tribuitur, hinc Argumentum nostrum pro vera Christi, eademque cum Patre Deitate neutiquam infringitur, sed potius confirmatur, præsertim cum patres Antiquissimos eodem ex loco Christi Deitatem comprobantes viderimus, testimonia firma in hanc rem exhibent. *1 Tim. 3. 16. Hebr. 1. 8, 10. verisimilia Act. 20. 28. Tit. 2. 12. 1 Joh. 5. 20.* Sed quoniam iis parcius utuntur Patres *Anto-Nicæni* ea missa facio.

Argum. 4. Is qui habet totam Divinitatis plenitudinem in seipso corpora-
 Sect. 25. liter habitantem, est divina essentia præditus, quid enim ad Di-
 I. 3. de fide vinitatem ei deesse potest, cui competit *tota Divinitatis plenitudo*?
 c. 7. hinc *Arianis* Christum esse Deum vafre tantum, & *duos duos* con-
 Col. 1. 9. fitentibus, sic alloquitur *Ambrosius*, *ita dic Deum, ut Deum ve-*
rum, ut plenitudinem ei paternæ divinitatis assignes. Sed in Chri-
 sto tota divinitatis plenitudo corporaliter inhabitat. Ubi no-
 tandum

Primo, Non loqui hic *Apostolum* de doctrina, sed de persona Christi, loquitur enim de eo *in quo ambulare debemus*, v. 6. *in quo superedificati sumus*, v. 7. & *in quo sumus repleti*. v. 10. Notandum

Secundo, Non dicere *Apostolum* tantum Deum in Christo esse, aut manere, aut habitare, uti in *Christianis* Deum esse, & manere, & in Sione habitare sæpe dicitur, sed dicit *totam Deitatis plenitudinem in Christo corporaliter residere*, quod de nullo alio unquam dictum est. Notandum.

(^a) In S. Scripturis δε εστιν ουδεις ος τις αυτους ος τις αυτους Rom. 1. 25. 2. Cor. 11. 31. 1. 31. Eph. 1. 3. 1 Pet. 1. 3. (^b) In Scriptis Judeorum ουδεις ος τις αυτους δε: + αυτους Ps. 41. 13. 89. 51. 1 Chr. 16. 36. (^c) In Scriptis Patrum apud Clementem Rom. ad Corinthios sexies occurrit edit. Jan. p. 29, 42, 50. 57, 59, 66.

Tertio, Non dici hic (uti de Ecclesia) tantum Christum impleri plenitudine Dei, propter Dona à Deo concessa, & doctrinam ab eo traditam, sed *ἐν πλήρει θεότητι* in Christo habitare dicit. *ἐν θεότητι* autem, & *τὸ θεῖον* nunquam dona, aut doctrinam divinam significant, sed ipsam Dei naturam, & essentiam, nec congrue dici potest voluntatem; aut dona dei in aliquo *habitare corporaliter*, multo minus operationes, & dogmata cujuscumque in alio habitare, hoc argumento utuntur *Tertullianus* contra *Marcionem*, *Origenes* & alii.

*τὸ ἐν τῷ κυρίῳ ὅμα χοῦρον πᾶν τὸ πλῆ-
ρωμα τῆς θεότητος συμπακῶς τῇ θεότητι ἀγέ-
ηται ἡρώτως ἐν τῇ θεότητι* Ἰσαίαν ἰ αὐτὸς
θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ Ἰησοῦ χριστῷ &c.

Is qui est *A & Ω* primus & ultimus, est etiam divina essentia præditus, is enim, cui hic titulus adscribitur, est *Jehovah*, qui vocat generationes ab exordio, est dominus exercituum præter quem non est Deus, is cujus manus fundaverunt terram, & cujus dextera mensa est cælos; immo secundum *Paraphrasin Chaldaicam*, primus & ultimus in omnibus his locis is est qui, creavit seculum à principio, & qui dicit secula seculorum mea sunt.

At Christus est *A & Ω*, primus & ultimus, cum enim audivisset *Johannes* vocem magnam dicentis ego sum *A & Ω*, primus & ultimus, convertit se, ut videret vocem loquentis, & vidit in medio septem candelabrorum aureorum similem *filio hominis*, is ergo erat à quo vox ista mittebatur, is ipse est qui dicit noli timere ego sum primus & novissimus, & vivus, & fui mortuus. Et rursus is qui venit subito, & cujus merces cum eo est, reddere unicuique secundum opera sua, est pariter *A & Ω*, primus & novissimus, principium & finis, & tamen eadem dicit Dominus Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens, clamat Deus apud *Esaiam*; ego primus, ego novissimus, & quidem ter, audiente tota Ecclesia, clamat similiter Christus apud *Johannem* Ego sum primus & novissimus, & quidem sine controversia ter, audiente universa Ecclesia, nulla addita limitatione, nulla restrictione, immo aucta Emphasi per Articulum præfixum *ἐν πᾶσι τοῖς αἰῶσι*, qui Articulus apud *Esaiam* in Græca versione præfixus non est, Augent etiam Emphasin additæ voces *τὸ A & Ω*, *αὐτὸς ὁ πᾶς*, itaque si verba Dei apud *Esaiam*, & verba Christi apud *Johannem* inter se conferas, illustriora hæc, quam illa, magisque absolute & emphatice dicta videri possunt.

Quis igitur credat Christum, si *ἦν ὁ ἀνθρώπος* fuisset, toties, tam solenni oratione, tam *ιουδαϊκῶς*, sibi metipsum hunc titulum assumpturum fuisse, eoque seipsum descripturum quem sibi Deus tam diserte tribuerat in *V. Testamento*, quemque proprium esse

Eph. 3. 9.
** 1. 5. c. 19.*
Bin Jer.
Hom. 1. p.
56.
Concil.
Antioch.
Ep. ad R.
San. Orl.
conc. l. To.
1 p. 848.
Argum. 5.
Secl. 16.
El. 41. 4.
El. 44. 7.
El. 48. 12.

Apoc. 10.
14. 13.
6. 17. 18.
Apoc. 21.
11. 13.
Apoc. 1. 8.

Dei res ipsa clamat, circumstantiæ locorum allatorum indicant, & *Paraphrasis Chaldaica* extra dubium ponit, certe id minime convenire videtur cum perfecta Christi erga patrem suum reverentia, & pietate, vel cum ipsius erga Ecclesiam perfecta charitate; quotus enim quisque præsertim inter *Judeos* est, qui Christum sese sic describentem audiens non statim concipiat ipsum se etiam *πατριος* appellasse, sibi quæ æternitatem, atque divinam essentiam tribuisse, ut nihil isto quod sibi tribuit elogio voluisse videri possit, nisi Ecclesiam suam in errorem conjicere, quod vel cogitare à Blasphemia haud procul abhorret.

*Alio sensu hæc dici de Deo, alio de Christo, quod vult Socinus, non tantum gratis dictum, sed absurdum est, cum enim eadem prorsus sint verba, putandi sunt iidem esse conceptus, quippe qui nobis non nisi per verba innotescant; nec aliud nobis existimare fas est nisi rationem ipsi reddiderint, quare cum verba sint eadem, nolint tamen sensum eundem esse, præsertim cum in hoc sensu nobiscum convenient patres Ante Nicæni, observat enim hic Irenæus Johannem cecidisse ad pedes Christi ac si fuisset mortuus, ut fieret quod dictum est, nemo videt Deum & vivet. Cumque hunc locum produxerant, qui cum Præxæ sentiebant, Ego Dominus qui est, & qui fuit & venit omnipotens, ridet eos Tertullianus quod Dei omnipotentis appellationem non putarent, etiam filio convenire, quasi qui venturus est non sit omnipotens, cum & filius omnipotentis tam sit omnipotens, quam Deus Dei filius. Concludit igitur hic esse Societatem nominum Paternorum in filio. Origenes non tantum hæc Apocalypseos enumerat inter propria Christi attributa, sed dicit insuper his verbis Johannem manifestam fecisse & *θεογονίαν* Christi deitatem. Cyprianus ex his verbis probat Christum esse Sapientiam Dei per quam omnia facta sunt. Novatianus autem Christum unum esse cum Patre Deum. Atque hinc Argumentum novum exurgit, viz.*

Qui est omnipotens, *παντοκράτωρ*, qui omnia potest, est Deus. Nec enim duas personas omnipotentes agnoscent Sociniani, nec id Christiana Symbola patientur, quæ *ὁ θεὸς παντοκράτωρ εἰς ὁν* constanter omnibus credendum proponunt. Est autem is qui venit cum nubibus & quem videbunt qui eum pupugerunt, hoc est, Christus, *ὁ παντοκράτωρ* omnipotens.

Porro is qui potest omnia sibi subicere, habet potentiam in omnia, adeoque est omnipotens. Christus secundum Apostolum potest omnia sibi subicere, Christus igitur est omnipotens.

Tertio, Is qui est Rex Regum, & Dominus dominantium, est omnipotens, est enim secundum Apostolum solus potens. Christus autem

1. 4. c. 37.
p. 373.
contr. prax.
c. 17. 18.

Hom. in
Joh. ed.
Huet. p. 21.
D. ibid. p.
5. E. Test.
adv. Jud. l.
2. Sect. 1.
de Trin.
c. 30.
Argum. 6.
Sect. 27.
Iren. l. 1. c. 2.

Apoc. 1.

Philip. 3.
10. 21.
1 T. m. c. 15

tem est *Rex Regum & Dominus dominantium* Apoc. 17. 14. 19. 16. Justin. Ap.

Atque in hoc Argumento consentire *Antiquos Patres* liquet ex
 omnibus iis locis in quibus Christum appellant *ὁναυ τῷ ἀρχῶν*. *Fig.* *ὁναυ* ὁ *Dei* inenarrabilis potestatem quod sexcentis ab iis
 factum. 2. In quibus dicunt unam & eandem esse virtutem &
 potentiam patris & filii. 3. In quibus Christum appellant verbum
ὁ ἵ τῷ πᾶσι καὶ τῷ κόσμῳ per quod omnia creavit Pater *ὁ τῷ πᾶσι καὶ τῷ κόσμῳ*
ἵστα per quod omnia fabricata sunt. Creatio etenim mundi ex
 nihilo quin omnipotentis Dei opus sit, nemo dubitat. Denique
 in quibus ipsum agnoscunt *Opifi-*
cem, & creatorem omnium quo
Pater Cælos condidit, quo mare-
is terminis conclusit, cujus my-
steria fideliter ab omnibus elemen-
tis servantur, à quo spatia Diur-
norum cursuum (Sol) observanda
accepit, cui paret Luna jubenti eam
lucere nocte, cui astra obtemperant
Luna cursum sequentia à quo om-
nia disposita sunt & suis limitibus circum scripta &c.

τὸ παντὶ καὶ δημιουργὸν ὅτι ὅλων
 ὁ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν
 ἰδίων ὅρις ὑπεκλήθη ὁ τῷ κόσμῳ
 πᾶσι πᾶσι φυλάσσει τὰ κοινὰ παρ' ὅ
 τὰ μέγαρα, ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου (ἡλια)
 ἡλίου φυλάσσει ὁ πιδρακὶ σελήνης
 τοῦ πᾶσι καὶ τῷ κόσμῳ, ὁ πιδρακὶ τῷ
 ἀστροῦ τῷ σελήνης ἀπολυτῶν τῷ κόσμῳ.

Justin. Epist. ad Diogn. p. 498.

Is qui est omnipræsens est Deus, nec enim dūos agnoscunt *So-*
ciniani quibus hoc attributum competat. Christo autem omni-
 præsentiam competere ex eo liquet, quod *ubicunque sunt duo, aut*
tres congregati in nomine suo, sit in medio eorum; & quod Discipulis
suis dicit Ecce ego vobiscum sum omnibus Diebus usque ad consum-
mationem Seculi; his enim verbis se profitetur & præsentem suis
 fore in terra etiam post corpus suum in cælos illatum, ubicunque
 dispersi fuerint, & in quibuscunque locis convenerint, talis au-
 tem præsentia est prærogativa naturæ Divinæ, nihil enim potest
 esse in omnibus terræ locis simul, quantumcunque à se invicem dif-
 creti, & separati fuerint, nisi quod est omnipræsens.

Respondet *Wolzogenius* his verbis, eodem modo hæc locutio, ut &
aliæ infinitæ etiam de Deo usurpantur, & Dicitur cum illis rebus
vel personis adesse quarum curam gerit, & in quibus aliquid operatur
& efficit, cum ergo Deus Christum in potentia, ac potestate, ac sa-
pientia sibi similem & æqualem reddiderit, ut is æque ac Deus ipse
omnipræsens esse per suam solam virtutem ac Spiritum possit, quæ
vult, in terris efficere, non necessarium est, ut hæc verba de ipsius essen-
tiali præsentia in terris accipiantur.

Hoc non est respondere, sed rem ipsam concedere, qui enim
 xque, ac Deus ipse omnipræsens est, is proculdubio habet omni-

præsentiam illam quæ Deo competit, ipsumque Deum constituit, ostendat igitur, si potest, *Wolzogenius* quomodo potentiam, sapientiam præsentiam æqualem Christo tribuere poterit, æquali scientia disjunctam, aut quomodo Deus, vel Christus virtutem suam exerere possint ubi reipsa præsentia non sint, aut aliquid agere ubi non fuerint, aut nobis permittant, id certum & exploratum ducere eum qui in nobis operatur, & sua virtute aliquid in nobis efficit, essentia pariter nobis adesse. Hoc Argumento Deitatem Christi probat *Novatianus* his verbis. *Si homo tantummodo Christus quomodo adest ubique invocaturis, cum hæc non hominis natura sit sed Dei ut adesse omni in loco possit. Eodemque Argumento contendit Origenes* Deum Solum & Christum adorandos esse, quia *ubique præsentia sunt*, Christumque præsentem esse non modo cum suis semper, sed etiam *cum nescientibus eum ubique* quodque *Pharisæi* *Christum tantummodo hominem sanctum & perfectum esse eum ignorabant*, probat Idem *Origenes* quoniam *invisibilis licet fuerit Deitate sua, præsens tamen fuerit omni homini, & per universum orbem extensus. Ubi & Deitatem Christo, & Deitatis ratione omnipræsentiam eidem conceptis verbis adtribuit, quod etiam reliquis Patribus Ante Nicænis familiare est.*

de Trin.
c. 13.

conr. Cel-
sum 15 p.
239.

Argum. 3.
S. c. 29.

Joh. 11. 17

Ultimo, Is qui novit omnia est Deus, habet enim intellectum tantæ capacitatis quantæ est intellectus Dei, quantus autem est intellectus, tanta est essentia cujus intellectus est facultas vitalis & proprietas essentialis, Christus autem novit omnia *tu enim Domine*, inquit *Petrus*, *nossti omnia, tu scis quia amo te*: quo in loco Argumentum *Petri* ejusmodi est; qui novit omnia is novit quid sit in corde meo, novit amoris quo eum prosequor veritatem & vehementiam, novit quam sincero corde profiteor amorem erga se meum, Huic Argumento nihil responsi dat *Wolzogenius*, *Schellingius* hoc tantum quod *omnia scire, per usitatam Synecdochen, dicuntur qui multa sciunt*. Quod plane Argumentum *Petri* corrumpit, non enim sequitur Christum sinceritatem cordis *Petri* exploratum habuisse quia multa nosset, cum illud nihilominus eam latere potuerit, Hoc attributum Christo tribuunt *Patres primævi* nihil enim iatere Dominum nostrum affirmat *Ignatius*. *Iustis appropinquat Dominus*

ἐν τῇ λαοδυνίᾳ καὶ χριστῷ ἰσχυρῶς καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ep. ad Ephes. §. 15.

minus, inquit *Clemens A-*

lexandrinus, & nihil eum ὅτις ἡγίη τις διαίσις ἡ Κόβη & ἡ δὲ
latet ex nostris cogitatio λέλθεν αὐτὴν ἡ ἰννοῦν & ἡ διαλογισμῶν
nibus & quas facimus ani- ὦν ποιήματα, τὴν Κόβην Ἰησοῦ λέγει τὸν πρῶ
mo dissertationibus, *Do-* πωλοκρατορικῶν θαλήματι ὁ δὲ σκοπεῖ τῆς καρδίας
minum *Iesum dico qui* ἡ μὲν. *Strom. l. 4. p. 517. B.*

omnipotente sua volun-
tate cordium nostrorum inspector est.

Et rursus nunquam à sua excedit specula Dei Filius, ut qui non
dividatur, non dissecetur, non transcat a loco ad locum, sit autem sem-
per ubique, & continuatur nusquam, tota mens, tota lux paterna,
totus oculus, qui omnia videt,

omnia audit, scit omnia pote- ἡ & τὴς, ἡ & τῶς παρῶν, ὅ & ὁρ-
state scrutatur potestates, ei θαλήματι πάντα ὁρῶν, πάντα λέγων, εἰ-
subjecta est unversa militia, δὲς πάντα, δυναμὶς τῆς δυναμὶς, ἡρδ-
& Angelorum, & Deorum. ἡ δὲ. *Strom. l. 7. p. 702. A. B.*

Ubi Filii Dei ubiquitatem,
omniscientiam, omnipotentiam, Solis, ut aiunt, Radio descriptam
videre est.

Sect. XXX. Absolutis Argumentis hisce è Scriptura ductis, unicum
adhuc restat paucis absolvendum. Nempe quod admittit *Socinia-*
norum, Arianorumve sententia, invidet *Judeis* suppeditentur Ar-
gumenta adversus Christi ipsius cultum retorqueunda, immo funda-
menta iis suppeditabimus quibus Christianam Fidem non esse ab
iis admittendam, rationibus haud facile solvendis comprobaturi
sint. Nam

1º, Hoc, inquit, in Scripturis nostris sæpius proponitur
imprimis observandum, & diligentius, in Idololatriæ ejusvis
remedium, animis nostris infigendum, *Deum esse unum*. Sic
enim *Israelem* Deus alloquitur, *Audi Israel Dominus Deus tuus*
Deus unus est; Ubi ultima litera in voce *יְהוָה*, & in voce *יְהוָה*,
magnis characteribus depingunt, ad attentionem huic dicto con-
ciliandam. Unde nos, ex antiqua traditione continuò hæc verba
legimus manè & vesperè, nec quicquam in lege, æquali veneratione
dignatur. Hoc Deus nobis perpetuò in mentem revocat quod *ipse*
Deus est, & quod יְהוָה עוֹד יְהוָה, ἡ & ἡ ἡ αὐτὴν αὐτὴν *non est Deus am-*
plius præter eum. Videte, inquit, quod Ego, ego ipse sum, יְהוָה
יְהוָה & non est Deus mecum; hoc omnem populum terræ
scire voluit, quod Dominus ipse sit Deus, & non est ultra Deus. *Scri-*
ptura eum solum Deum pronuntiat: Tu es Deus solus, & ἡ ἡ ἡ
יְהוָה ἡ ἡ ἡ, Solus Deus Magnus; Tu ipse solus Deus es omnium

Deu. 6. 4.

Deu. 4. 35.

39.

Is. 31. 39.

1 Reg. 8.

16.

Pi. 86. 10.

Es. 37. 16.

Regno-

Regnorum terræ, idque ostendit non tantum via remotionis, dicendo, Ego Dominus, & non est adhuc, אֲנִי יְהוָה וְעַד הַיּוֹם לֹא הָיָה כֵּן, præter me non est Deus. Hoc sciunt omnes ab ortu Solis, & ab occidente; quod nihil præter me est, Ego Dominus & non est amplius, sed quandoque, cum hoc procemio, Ego primus & ultimus, & præter me non est Deus. Quandoque per modum comparationis, אֲנִי כֶסֶד בְּאֵימָתִי, Non est similis tibi inter deos, non est secundum opera tua, id est, qui faciat. Quandoque per modum interrogationis vehementer id negando, Quis Deus præter Jehovam, & quis petra præter Deum nostrum? מִי יֵשׁוּעַ מִלְּפָנֵי כֹהֵן גָּדִיל יֵשׁוּעַ מִלְּפָנֵי הָאֱלֹהִים. Nonne Ps. 18. 32. Ego Jehova וְיְהוָה אֱלֹהֵי מִי אֲנִי & non est alius præter me, Ego Deus sum, & Ef. 45. 21. non est alius. Quandoque per modum præcepti וְיָדַעְתָּ אֲנִי יְהוָה, Deum præter me non cognosces, & servator non est nisi Iehova, me excepto.

Cum ergo *Theologia Christiana*, si ea juxta *Socini*, aut *Arii* placita instituenda sit, Deum alium, essentia plane diversum à Deo *Hebræis* nobis proponit agnoscendum, non possumus hunc novum Deum admittere, nisi his claris-Scripturæ, & juris naturalis præceptis nuntium remittamus, Deoq; nostrò in os contradicamus, dicendo *Eum non esse solum Deum, omnium Regnorum Terræ, sed esse ultra Deum, esse Deum præter ipsum.*

Porro *Dominas* noster non semel nos docuit, *Non esse alium servatorem se excepto*, idque prophetice loquendo de temporibus *Messia*; quomodo ergo hunc *Iesum* pro *Servatore* possumus agnoscere, qui Deus essentia alius, adeoque *Servator* alius agnosci debeat.

2º, Cum Christus vester, *Deus*, immo *Deus super omnia benedictus in secula*, conceptis verbis appelletur, & tamen eum esse Deum *Israelis*, verumque naturæ, & essentia Deum strenuè denegatis, hæc certe nos admittere non possumus, utpote qui noverimus non esse Deum nisi unum; præsertim cum hæc sit *JEHOVA* nostri continua *Periphrasis*, qua eum à cæteris diis omnibus distinguimus, quod sit *Deus Benedictus in secula*.

3º, Quæ vero & unico *Jehovæ* Scripturæ nostræ attribuant, vestra *Theologia* Christo adscribit, & tamen eum eundem essentia Deum esse cum Deo *Israelis* palam inficiatur, hunc Christum omnes *Angeli* jubentur adorare, ei omne genu flexendum esse, omnique lingua confitendum dicitis, Is primus, & ultimus multoties dicitur, eique mundi abolitionem tribuitis, cum ergo is de quo hæc dicta fuerint, sit *Jehova Dominus Deus universæ terræ Altissimus super omnem terram* atque ipissimus ille *Jehova*, qui juravit quod sibi curvabitur omne genu cum primus & ultimus qui fuerit, sit etiam *Dominus exercituum præter quem non est Deus*, eum terræ cœlique mutationem eidem

eidem *Jebove* adscriptam videmus, qui *terram initio fundavit*, & *cujus manuum opera sunt cali, hæc creatura*; & non eidem essentia Deo tribuendo, fieri non potest quin gloriam Dei nostri alteri adscribamus.

4°, Deum *Israelis* eum esse dicimus, qui est *Altissimus super omnem terram*, qui *regnat in terris*, *cujus Regnum est super omnia*, qui *est terræ universæ*, *Gubernator*, & *cujus virtute omnia in perpetuum ordinanda sunt*. Hæc omnia Christo *Theologia* vestra adscribit, & tamen eundem essentia, Deum esse Christum pernegat: quomodo ergo *Imperium in omnia quæ amplissimo non solum terræ, sed etiam cali ambitu continentur*; eidem concedere vobiscum possumus, nisi Dominum, & Deum nostrum Regno suo privemus, & solio suo detrudamus?

5°, Mandatum de hoc Deo adorando, eique soli serviendo haud minus perspicuum, pariterque momenti Solis radio scriptum, & sæpius in *Idolatriæ* omnis remedium habemus repetitum. Factum id esse, ut nos in vero sui unius cultu Deus noster retineat, nemo inficias ibit, qui novit idcirco *emulatorem* se postea vocari, quia consortium ferre nequit, idcirco pronuntiare Deum se vindicem futurum suæ Majestatis, ac Gloriæ, quia non patietur impunè tantillum cultus sibi debiti in alium transferri.

Cum ergo *Theologia* juxta *Socinum* verè Christiana, alium ab uno Deo *Israelis* essentia diversum, æquali honore, & cultu prosequendum nobis exhibeat, id certe admittere non possumus nisi *Idolatriam* illam, cujus gratia tam dira antea perpeffi sumus, renovare, Deumque Majestatis suæ, & Gloriæ vindicem acerrimum, ad iram provocare velimus.

6°, Solenniter testatus est Deus noster se *Gloriam suam alteri minime daturum*, hocque ideo monuit ne nos rem ei gratam nos facere possè conciperemus unquam, honorem, laudem, cultumque adeo divinum alteri tribuendo; Adorandæ autem Christum natura non Deum, sed hominem, à natura Dei *Israelis* planè diversum, nonne hanc gloriam alteri concederemus?

7°, Quoties in Scripturis nostris audivimus hoc Deo nostro proprium esse *scrutari corda renesque*, eumque solum *corda omnium hominum scire*? hoc cum *Theologia* hæc vestra homini Christo attribuit, quomodo vobiscum consentire possumus, nisi alium à Deo *Israelis* in Dei solium evehendo.

8°, Quoties admonuit idem Deus preces nostras ad eum dirigendas esse, eumque solum in die tribulationis esse invocandum, quomodo ergo recipere possemus *Theologiam* vestram, quæ Christum naturæ

non.

non Deum, sed alium prorsus à Deo *Israëlis*, corde, oreque pro bonis omnibus invocandum proponit?

Jer. 10. 1. 9°, Scripturæ nostræ disertim monent, *deos qui non fecerunt cælum & terram, tollendos esse de terra, & de sub calis*. Nonne autem hoc oraculum nos impedire debuit ne quem pro deo haberemus & coleremus, qui non fecisset cælum & terram? impedire ergo nos debet ne Christum, qui vestra confessione cælum & terram non fecit, recipiamus, & colamus, sic enim causam nostram coram Dei Tribunali agemus, Tu Domine nos docuisti deos qui cælum & terram non fecerunt destructum iri, idque oraculum voluisti à *Propheta Chaldaice* scribi, à nobis memoriter edisci haberique in promptu, ad repellendam *Idolatriam*, adeoque altissime cordibus nostris infigi, ne quem Deum qui non fecisset cælum & terram, recipere-mus, ut coleremus. Noli igitur, quæsumus, nobis succensere, si tuo isto tanto oraculo admoniti Deum qui non fecit cælum & terram, recipere, & colere renuimus.

10°, Denique ea quam jam habemus, & semper habuimus *Jehovæ* nostri Idea, eum nobis repræsentat omnipotentem, omniscientem, omnipotentem, qui ergo sub iis ideis nobis colendus proponitur si Deus non tuerit, pro Deo altero, Deoque alieno habendus est, quomodo ergo hæc Christo vestro vobiscum adscribere possumus, quem verum essentia Deum non esse contenditis, quin alienos Deos colendi nos crimine obstringamus?

Deut. 13. 1. Frustra hic ad miracula confugitis à Christo vestro facta nos enim adversus hæc omnia munivit Deus noster, dicendo *Quicumque Propheta miracula faciens populum à Deo avertere tentaverit, ad cultum alium, Deumque alienam quem Patres nostri non noverant adorandum suaserit, rejiciendus est*, cum ergo tot argumentis probaverimus Christum vestrum esse Deum alienum, his miraculis non obstantibus, ex nostri *Jehovæ* mandato rejiciendus est,

Hæc cum ita sint aut excusandi videntur *Judei*, donec his Argumentis responsum *Socini Hyperaspysæ* dederint, aut fatendum est id quod res est, Dominum N. J. Christum fecisse cælum & terram, eundemque essentia esse cum Patre Deum, qui & populum *Israëliticum* ex *Agypto* eduxit, & per *Prophetas* locutus est.

Sect. XXXI. Ex Altera Parte Deus in carne manifestatus, *Verbum caro factum*, totaque Deitatis plenitudine in Christi corpore inhabitans, non tantum omnem speciem, & colorem ab his *Judeorum* objectionibus removet, sed cum receptis istius Gentis notionibus de Deo *Columnam nubis, Tabernaculum Templumque* inhabitante, amicissime conspirat.

In Columna enim nubis, juxta eorum *Theologiam*, erat *Jehova*, sive *Angelus Jehovæ*, de quo sic *R. Menachem* in locum, *Hic Angelus erat Shechinah præsentia sive Majestas Dei, Angelus autem & Rex mundi dicitur, quoniam per ejus manus mundus gubernatur.* Hinc columna illa vocatur *Nubes Jehovæ*, i. e. juxta *Targum Hierosolymitanum*, *Nubes præsentia divina Domini*, splendente Nube *שֵׁכִינָה* *Kvein*, *Majestas Dei* coruscans apparuisse dicitur. Et quoniam Deus in hac Nube habitavit, in *Shechina*, seu *Majestate sua habitare dicitur in medio populi sui*, & videndo hanc Nubem coruscantem. juxta *Paraphrasen Chaldaicam*, videbant *Gloriam Dei*. Immo Deus apud *Ezekielem* describitur tanquam in Nube & igne existens, eaq; apparitio appellatur *Gloria Dei*, Nubesq; ipsa *עֶשֶׁן וְנֶחֱלָם* *Eschen Nchem*, & cum hæc Nubes Templum implevisset, tunc opera comprobavit Dominus, dicente *Solomone*, quod habitaret in spissa caligine, Sanctuarium eo fine constructum fuerat, ut Deus habitaret inter eos. Quae de causa nuncupatur *Domus Dei*, *בֵּית מִשְׁכָּן* *Mansio sanctitatis ejus*, *Requies Dei*, *Facies Dei* (i. e. juxta *Chaldaicam Paraphrasin*, *Majestas Dei*) Tentorium quod fixerat inter homines, & in hoc Tabernaculo habitando fecit *Faciem Majestatis suæ habitare inter eos*.

Arca Dei, quæ in hoc Sanctuario posita fuit, vocatur *Locus Dei*, eaque intrante in Sanctuarium, *Jehova Rex Glorie ingreditur*, Illa mota caneant *Sacerdotes surge Jehova*, &c. eaque quiescente, *Revertere, Domine, in Requiem tuam*. Dum coram hæc Arca tripudiis gessit *Psalmes Regues*, saltare dicitur coram *Jehova*.

Arca hæc etiam *Facies Dei* appellatur, & cum præsentia *פָּנֵי דֵּי אֱלֹהִים* *conjuncta*, juxta Doctissimum *Tenisonum*, *Habet nomen Jehovæ ei adscriptum*, Num. 10. 36. 1 Sam. 4. 7. 6. 20. 2 Sam. 7. 6. Psal. 24. 7, 8. Psal. 68. 8, 25.

Templum etiam vocatur *Habitaculum Dei*, locus in quo poneret *Nomen suum*, seu Majestaticam suam præsentiam, juxta *Chaldaicam Paraphrasen*, *Solum gloriæ suæ, Locus mansionis Majestatis suæ*.

Est autem observatu dignum,

1º, In novo Fœdere, Christo, verboq; in carne nostra habitanti, allusionem ad hæc omnia manifestam fieri, Sanctuarium etenim, quod erat Dei Habitaculum, vocatur Græce *οικον*, tentorium, Hebraice autem *אֹהֶל מוֹעֵד* *Ohel Moed* Tentorium quod inter homines figebat Deus. Et allusione ad conspicuam Dei præsentiam in hoc Sanctuario, *Verbum*, inquit *Apostolus*, *וּבְרָאנוּ אֱלֹהִים בְּיֵשׁוּעַ* *Ubranu Elohim be Jesu*, *Tentorium suum inter nos fixit, & vidimus ejus* *שֵׁכִינָה* *Gloriam*, sive *Shechina*, *Hebraeos* etiam suos alloquens *Paulus Hebraeus*, Christi corpus vocat

Ex. 14. 19.

24.

Ain. w. in

locum.

Ex. 40. 38.

Num. 10.

14.

v. 36. 37.

Nu. 14. 14.

Ezek. 4.

10. 4.

2 Chr. 5.

12.

1 R. 2. 8.

10. 12.

Deut. 13. 13.

1 Sam. 2.

26.

Ps. 26. 2.

68. 6.

Ps. 76. 6.

68. 1. 9.

Ps. 132. 5.

Ex. 25. 9.

Nu. 10. 34.

35.

Regius.

Psal. 24. 6.

41. 2.

Tractat. de

Idol. 14.

p. 343.

2 Chr. 36.

15.

Deut. 12. 5.

9.

1 Reg. 8.

29. 93.

J. h. 14.

H. br. 8. 9.

perfectius Tabernaculum, Christumq; ipsum Ministrum Tabernaculi veri quod fixit Deus, & non homo.

2°, Allusione facta ad Cherubinos quorum facies erga Arcam versæ erant, & quorum oculi versus propitiatorium spectabant, *Angelos, D. Petrus inducit & quædam caput incurvantes, ut penitentiam Christi, veri propitiatorii, aspectum habeant.*

3°, Respectu habito ad Templum Christus naturam humanam in qua habitabat, Templum appellat, *Solvite, inquit, hoc Templum, in quo A^l & habitat, & Pater manet, uti in Templo Judaico habitavit; Et ego tribus diebus suscitabo illud.* Porro ad Templum suum venire is dicitur qui est *in corde*, & *Angelus fœderis, quem querebant Judæi, & in quo delectabantur*, loquente Prophetâ, de gloria secundi Templi, sic incipit, *Ego vobiscum sum*; i. e. juxta Chaldaicam Paraphrasin, *Verbum meum erit vobis auxilio*, in orationis progressu gloriam huic Templo ampliorem promittit, quam ea quæ Templo Solomonis, contigerat, quod aliter fieri non potuit quam supplendo Augustius, quæ Templi prioris ornamenta cum fuerint, decusque eximium, Secundo huic Templo defuerant, *Arca nimirum, & præsentia Majestatica*, hæc autem aliter suppleri non poterant quam ejus præsentia qui Templo major erat, Arca illustrior, & *Schechinah* in cujus corpore habitabat tota divinitatis plenitudo.

Notandum secundo inter habitationem divinæ præsentiae in Columna nubis, in Sanctuario, & in Templo, & habitationem Dei Verbi in Christi carne duo hæc esse discrimina, Primo quod divina præsentia tentorium tunc fixerat in rebus inanimatis, & viliori materia, nunc autem in natura humana, Spiritus Sancti virtute in utero Virginis formata. Secundo quod unio *in A^l* Christi humanæ naturæ arctior, inseparabilis, & perpetua fuit, Dei in Sanctuario, in Templo, in Columna nubis habitatio temporaria erat, minus arcta, multisque de causis separabilis, qui ergo Deum in Arca, Sanctuario, Columna nubis, Temploque habitantem agnoscebant, eum in Christo tentorium suum fixisse, post tot divinitatis Christi indicia, negare non poterant.

SECT. II.

ATque hæc sunt Argumenta *Patrum Ante-Nicanorum* ex Scripturis ducta, quibus, ante infelicem *Arij* ortum, doctrinam Sanam & Orthodoxam, de Christi Deitate, propugnabant. Super sunt haud pauca, nec minoris fortè momenti aut Roboris, quæ veritatis ejusdem fidem faciant amplissimam, sed quoniam id nostri instituti fuit *Patrum Ante-Nicanorum* rationes colligere, nec ea quæ variantium *Codicum* lectione incerta reddantur, in medium adferre, ea missa faciens, cum bono Deo progredior ad *Antiquitatis primævæ* testimonia quibus hanc, quam ex Scripturis stabilivimus, fidem ab *Apostolis*, eorumque discipulis acceptam fuisse, per totum Christianum orbem sparsam, summo studio, & cura ab Ecclesiæ *Antistitibus* conservatam, miroque consensu, & quasi uno ore prædicatam, & ad posteros derivatam luce clarius elucescet.

Et quoniam opus aggredior quod *Bullus* nostras pietate summa, & doctrina vir præditus, atque in Antiquitatis totius scriptis verfatissimus, opere ære perenniori, ad doctorum invidiam, & Novatorum Cordolium, summo studio, judicio, & industria peregit, ea conabor potissimum Antiquorum testimonia feligere, quæ vel ejus diligentiam fugisse videntur, vel quibus aliquid adjicere posse nos nostro saltem judicio existimamus.

SECT. I. Inter Scriptores autem Ecclesiasticos qui Christi veram Deitatem verbis conceptis, vel justa consequentia nobis tradiderunt, primum locum obtineat *Barnabas*. Is enim loquens de filio Dei se in carne manifestante, ostendit hoc carnis indumentum fuisse prorsus necessarium ut eum videntes non moremur. *Nisi enim*, inquit, *venisset in carne, quomodo nos homines videntes eum, servati fuissetus, quandoquidem qui solem hunc opus manuum ejus aliquando desitutum aspiciunt, non valent Radios ejus obtueri.* Ubi duo invicti roboris Argumenta pro Christi Deitate exhibet. 1. Est quod Christum, *nisi carne involutum, videre*

οὐδ' ἐν ἡλθεν ἐν σαρκί, πῶς ἂν
ἴδοιμεν Ἀνθρώπου ! λέγοντες αὐτὸν
ὅτι τὸ μίλλοντα μὲν ἵδ' ἡλίου ἔργον
χειρῶν αὐτοῦ ὑπὸ χειρὸς Βλάντης
ἢ ἡλίου ἐν οἷς ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἀντοφθαλ-
μῶσιν *ab. init.*

non sustinebamus, quis autem nescit Argumenti hujus fundamentum esse Dei ipsius effatum toties in veteri testamento repetitum nempe *hominem Deum videre non potuisse & vivere*, quod adeo Judæis infixum erat, ut vel Deum videntes, præsentem mortem expectarent, vel si iis vivere postea concessum esset, id tanquam insigne misericordiæ divinæ indicium respicerem. 2. Quod Christo *Creationem Solis*, adeoque cœli ac terræ adscribit, *Solem esse opus manuum ejus* dicendo, cœlos autem esse manuum *Jehovæ* opus multoties Scriptura indicat. Ille ergo Dei filius ejus manibus idem opus à *Barnabâ* tribuitur, *Jehova* merito dicendus est, aut uti habet Epistolæ hujus Antiqua versio, *Orbis terrarum Dominus*. Huc

§. 5. accedit quod *Gloriam Jesu* in eo consistere facit *ὅτι ἐν αὐτῷ πάντα καὶ αἱ αὐτῶν* quod per ipsum sunt omnia, & in ipsum, plane cum D. Paulo, consentiens à quo audivimus *ὅτι ἐν αὐτῷ κτίσθη τὰ πάντα καὶ αἱ αὐτῶν*. omnia per ipsum, & in ipsum creata sunt. Porro apud eundem

Ἰησοῦς ὃς ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ὃ υἱὸς τοῦ πνεύματος, καὶ ἐν σαρκὶ φανερώσθαι. *Jesus non est filius hominis* (subaudi tantum) *sed filius Dei, typo, & carne manifestatus*, quod probat eo quod *David*, cujus filius dicebatur,

sic de eo loquitur, *dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, vides quomodo David eum vocet Κελευσ, καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ* Dominum & filium Dei, atque hoc filio *Nave* de ipso manifestatum fuisse probat his

Ex. 17. 14. verbis, *excundet à Radicibus omnem domum Amalek ὃ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἐχθρὸν τοῦ Ἰσραὴλ*, quæ verba licet apud *Septuaginta Interpretes* non occurrant, cum *Hebræorum* traditionibus convenient, ii enim, notante *Ainswortho* in locum, hæc esse temporibus *Messie* implenda docent, hic ergo agnoscit eum qui *carne manifestatus est* fuisse longe antea filium Dei, & *Davidis* Dominum, quod non longe abest à D. Pauli mysterio *θεοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐν σαρκί.* *Deus manifestatus est in carne*, estque ipsissimum Argumentum quo *Christus* ipse ostendit *Messiam* esse plusquam *Davidis* filium.

Barnabam sequatur *Ignatius* qui decies ad minimum Christum *Christianorum Deum* esse pronuntiat. Is enim, *Proœmio Epistolæ ad Ephesios*, dicit *Ecclesiam Ephestinam ἐν θεολογίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν* in voluntate Patris, & J. Christi Dei nostri unitam, & electam esse. *Proœmio Epistolæ ad Romanos*, Christum bis vocat *καὶ ἡμῶν τοῦ Θεοῦ Christianorum Deum*. In *Epistola ad Ephesios* eum pronuntiat genitum, & ingenitum, ἐν σαρκὶ φανερωθέντος τοῦ Θεοῦ *Deum in carne existentem*, plane ad mentem D. Pauli nuper citati, & *Johannis* qui de *ἀγόρω*, quem Deum appellaverat, hoc adjecit, *verbum caro factum est*. Rursus in eadem epistola hæc habet *nihil latet Dominum sed*

Et arcana nostra prope ipsum sunt, omnia igitur faciamus sicut ipso in nobis habitante, ut illius simus templa Et ipse sit in nobis Deus noster, quomodo

Est. Ubi de Christo loqui Ignatium indubium est ex tota orationis serie, in qua eum de quo verba facit, Jesum appellat, unicum Christianorum Doctorem, & cujus opera silenter gesta sunt ἀξία τῆς Πατρὸς Patre digna. Eundemque pro Deo ab Ignatio habitum esse haud minus liquet, non tantum ex eo quod nihil illum latere, quod Christianorum abscondita omnia eidem perspecta esse pronuntiat, quod Christianos ipsius Templa esse doceat. Sed præcipue quoniam Christum in templis hisce habitantem τὸν ἡμῶν θεόν Deum in nobis appellat. In eadem Epistola hæc habet,

gestatus est à Maria. In Epistola ad Trallianos hortatur eos manere ἀχρόους διὸ τοῦ Θεοῦ ἡμεῶν induriosos à Deo Jesu Christo. In Epistola ad Romanos hæc habet, Deus noster Jesus Christus in Patre existens, magis apparet. Epistola ad Smyrnicos sic incipit Glorifico Jesum Christum Deum qui tanta sapientia vos donavit. Atque in eadem Epistola Philonem, & Rheum δακτύλους τοῦ Θεοῦ Christi Dei Ministros appellat. Denique Epistolam ad Polycarpum sic claudit, Opto vos valere semper ἐν Θεῷ ἡμῶν τοῦ Θεοῦ in Deo nostro Jesu Christo atque ita vidimus

B. Martyrem undecies affirmantem Christum esse Christianorum Deum adeo ut minus necesse fuerit loca alia compilare in quibus Christum æternum Dei verbum Patri præseculis omnibus unitum, à Christianis invocandum disertissimis verbis enuntiat.

Idem Martyrio coronandus, cum Imperatorem docuisset quod οὐκ ἑστὶν ἀλλὰ ἓν, unus verus Deus esset qui cæli, terræ, maris, & omnium quæ sunt in ipsis creator fuerit, non veretur tamen coram Senatu profiteri, & audacter dicere, ὁ ἑὸς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμεῶν Jesus Christus est Dominus, & Deus Meus.

Sec. II. Polycarpus illustre fidei suæ argumentum exhibuit in oratione hac ad Deum, sub ultimam Martyrii horam, habita. Domine Deus Omnipotens, Pater dilecti, & Benedicti filii tui Jesu Christi --- de omnibus laudo te, Benedico

τάτα ἐκ πίστεως οὗ αὐτοῦ ἐν ἡμῶν ἀποικῶντες, ἡραῶμεν αὐτῷ ναοί, ὁ Θεὸς ὁ ἐν ἡμῶν θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς ἡμῶν. §. 15.

ὁ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀκρόαται ὑμῶν καὶ τοῦ Μελῆτος. §. 18.

ὁ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Πατρὶ ἀντὶ πολλῶν φαινομένη. §. 3.

δοξάζω Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν σπουδάζοντα. §. 1. §. 3.

Epist. ad
Mignes. §.
637. ad Pol-
yc. §. 3.
Ep. ad Eph.
§. 10. ad
Rom. §. 4.
Martyr Ig-
nat. §. 4.
§. 7.

ἐν τῇ αἰωνίῳ, ὁ ἡμεῶν Ἰησοῦς Χριστὸς --- ὃς ὁ σὺν ἡμῶν ἀγαπᾷ ἡμᾶς, ὁ ἡμῶν, καὶ ἐκ τοῦ πολλοῦ τῆς ἀγάπης, Ἀμὲν. Martyr. Polycarp. §. 14.

tibi

tibi, *Glorifico te, cum sempiterno, & caelesti J. Christo, dilecto filio tuo, cum quo, tibi, & Spiritui Sancto, Gloria & nunc, & in futura secula, Amen.* Qualis usitata semper in Ecclesia fuit *δεξολογία* eorum qui fidem suam in *Trinitatem* *ὑμνημα* testari ista formula voluerant.

Justini Martyris Cohortatio ad Græcos tota in eo impenditur ut Deum unum, & solum esse, contra Ethnicos demonstret. Christianique Religionem Dei unius tantum cultum admittere, atque inde fieri quod nos Christiani *Ἰδοὺ μὲν μόνον προσκυνῶμεθ* *Deum solum adoramus*, de Christo tamen pronuntiat, quod *primogenitum Dei*

Dial. cum
Tryph. p.
251. D.

ὃς ἀρχὴ ὁ πρῶτος
ὃς ἀρχὴ ὁ πρῶτος
Ap. 2. p. 96.

P. 254. D.
p. 267. B. C
284. B. C

verbum, & Deus fuerit, Christus enim juxta B. hunc *Martyrem βασιλεὺς, ὃς ἰσχυρὸς, ὃς ἰσχυρὸς Rex, & Sacerdos, & Deus est*, immo prophetarum testimonia producit *ὡς ἐξήντηεν ἱεὶς ἰσχυρὸς, ὃς κύριος ὁνομαζόμενος ὁ χριστός* ad demonstrandum quod *Christus sit Deus, & Dominus virtutum*, cumque Trypho ei objecisset, quod dixerat Christum nostrum *ἑστῶτα ἔχον* *ἰδοὺ οὕτως ὡς αἰῶνας* ante secula deum fuisse, agnoscit *ἱεὶς ὡς ἐξήντηεν ὡς ὁ ἔκτιστος ὡς ὁ ἔκτιστος* quod præextiterat filius creatoris, Deusque extiterat. Dicit alibi Deum principio prae omnibus seculis genuisse ex se ipso *ἰσχυρὸν τὴν αἰῶνα* potentiam quandam rationalem quam Spiritus Sanctus nunc *Gloriam Domini, nunc Filium, nunc Sapientiam, nunc Angelum* *πῶς ὃς ἰδοὺ* nunc autem Deum appellat, Testimonium his,

μὴ ὁ ἀρχὴ ὁ πρῶτος ὡς ἔκτιστος ὡς ἔκτιστος ὡς ὁ ἔκτιστος ὡς ὁ ἔκτιστος

inquit *μαρτυρία* exhibet verbum Sapientiae, quod quidem idem Deus est à Patre omnium genitus, & verbum, & sapientia, & potentia generantis est; Alibi mentionem facit *Passionis* quam pertulit Deus per hunc Deum, plane con-

Id. 75
id. 211
τ. A. A.
20. 18.

ὡς ἰδοὺ ὡς ἰδοὺ ὡς ἰδοὺ ὡς ἰδοὺ

sentiens cum verbis Pauli dicentis Deum *Ecclesiam sibi acquisivisse proprio sanguine.* Denique post multa hujusmodi Tryphonem, & ejus Socios sic alloquitur, *si dicta prophetarum assequi fuissetis, non inficiari essetis ipsum esse Deum solius & ingeni, ineffabilisque Dei filium.* Eodemque in loco eum *ἰδοὺ οὕτως ὡς ἰδοὺ* Deum adorandum à Davide appellatum pronuntiat, &

ὡς ἰδοὺ ὡς ἰδοὺ ὡς ἰδοὺ ὡς ἰδοὺ

Euseb. Hist.
Eccles. 4. c.
31. Hieron.
Catalog.
Script.

à Christianis adoratum fuisse, ut vidimus, docet. Melitonis librum *dei ἐκτισμένου* *ἰδοὺ* de incarnatione Dei seu potius de Deo corpore induto in hanc rem cito, gemens interim ejus solummodo titulum nobis ab Eusebio, & Hieronymo conservatum esse, Athenagoras hoc tanquam Christianorum commune placitum fundamenti loco ponit quod

quod *Christianorum Theologia Unicum Deum agnoscit, eumque mundi Creatorem*, quod cum Argumentis haud paucis ex *Philosophorum dogmatis, & Prophetarum* scriptis probasset, tatetur Christianos etiam agnoscere *Filium Dei per quem omnia sint facta*,

hoc tamen non ob stare innuit quo minus Deum unicum agnoscant, inquit, non miraretur Christianos Pa-

trēm Deum, Filium Deum, & Spiritum Sanctum prædicantes, Atheos appella-

ri; eademque repetens, dissertationi hunc tandem finem imponit, demonstratum est ne quaquam nos esse Atheos, qui unversi hujus opificem simulque ejus verbum, ceu Deū veneramus.

Athenagoram sequitur Theophilus, qui, cum premiserat quosdam de Poëtis Prophetarum vocibus consona dixisse: *ὅτι Θεὸς μοναχίῳ de Dei Unitate; loqui incipit de Dei Filio, Patri semper coexistente, & διὰ τὴν αὐτῆς πωλίνης, & per quem omnia fecit, cum Dei potentia & sapientia esset.* De quo ex D. Johanne dicit quod Θεὸς ὡς ὁ λόγος, Verbum erat Deus, Θεὸς ὃν ἐκ Θεοῦ γεννᾷς, Deus existens, & ex Deo genitus; atque inde tandem concludit Ethnicos inique Christianos persequi qui Deum verum colant.

Tatianus de uno Deo cum reliquis idem pronuntians, procedit postea Religionis nostræ secreta pandere, i. e. loqui de Filio ejus, ὃς ὡς ἐν αὐτῷ, qui in ipso erat, & qui abs eo genitus produxit hunc mundum: materiam sibi ipsi formans, quod certe Creatoris officium est, denique Gentes sic alloquitur, Non decipimus, O Græci ne-

que nugas vobis nuntiamus Deum sub hominis forma natum pronuntiantes

Porrò fide Petavii Arisfidem Atheniensem citamus Hadriano Principi de Religione Christiana volumen exhibentem nostri dogmatis continens rationem, Et quod Christus Jesus solus esset Deus.

Irenæus sæpius observat, quod neque Dominus, neque Spiritus Sanctus, neque Apostoli, eum qui non esset Deus definitivè, & absolute Deum nominassent, nisi esset verus Deus, immo contendit neque Prophetas unquam, neque Apostolos alium, Deum nominasse, vel

Do-

Præf. in.
Tom. 2. c.
2 Sect. 8.

L. 3. c. 6.

C. 8.

p. 34 D.

L. 2. p. 87.
D. p. 88. D

p. 100. A.

L. 3 p. 140.

ἀντιθέμενον τὸν καὶ ἡμᾶς ποιεῖσιν, αὐτὸς ἑαυτῷ
& ἑλὼν δι' αὐτοῦ. p. 145. A. C.

ὁ γὰρ μονοθεὺς, Ἄσπερ ἄλλους, ὃς ὁ λόγος
ἐπαγγέλλομαι. Θεὸν ἐν ἀνθρώπῳ μοιθὴ γεννᾷ
καὶ ἀγγέλλετε. p. 159. C.

Dominum appellasse præter verum, & solum Deum. Porro distinctionem inter Deum summum, & intermedium prorsus tollere videtur dicendo *Eum qui supra se habet aliquem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neque Deus, neque Rex Magnus dici potest.*
 L. 4. c. 5. Et tamen locis fere innumeris Deum Christum pronuntiat, ut enim ea mittam quæ à doctissimo *Bullo* allata sunt, & contra novorum *Photinianorum* Strophas vindicata, eaque omnia quæ in Latina tantum versione, heu nimis barbara, occurrunt. Primo is, *Fidem-Ecclesiam per universum orbem dispersæ* recitans, hunc hujus fidei Articulum proponit, *Omne genu flectendum esse Jesu Christo,*
 L. 1. c. 23. *τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ὃ Θεὸς, καὶ Σωτὴρ, καὶ Βασιλεὺς, Domino nostro, & Deo,*
 L. 3. 20. *& Servatori, & Regi.* Libro tertio de Christo loquens hæc habet, *ἡμῶν ἐν, καὶ τοῦ σωτῆρα ἡμῶν, τὸν ἀνθρώπον τῷ Θεῷ. Hominem, ut antea à nobis dictum est, Univit Deo.* i. e. Unum Deum cum Deo fecit. Et

Πάλιν τε μὴ ὁ Θεὸς ἐδουλόητο τῷ σωτήρι, ἢ ἂν βεβαίως, ἔργω αὐτῷ, καὶ εἰ μὴ σωλώμεθα ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ ἐκ τῶν ἡδυνῶν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἡδὲ καὶ τῶν μισήτων Θεῷ τε καὶ ἀνθρώπων διὰ τῆς ἰδίας αἰσῆς ἡρώδης οἰκιστὸς εἰς φιλαρίαν, καὶ ἐμύροισιν τοῦ ἀμφοτέρου ὡμαζαζαίρ, καὶ διὰ τῆς παρὰ τὸν ἀνθρώπον, ἀνθρώποις δὲ γινώσκαι τὸν Θεόν. Lib. 3. c. 20. p. 284. & c. 24.

fœdere inter se conciliaret, ac Deo quidem hominem sisteret, hominibus autem Deum patefaceret. Et rursus, ὁ Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, *Deus igitur homo factus est.* Et iterum dicit, *Πρόφῃτας dixisse vocabitur nomen ejus Admirabilis Confiliarius, Deus fortis, atque ita eum qui est ex Virgine natus, Emmanuel prædicantes, unionem Dei Verbi cum sua creatura declarabant.*

Hæc autem quæ ex *Irenæi* verbis, sua lingua adhuc conservatis adduximus non tantum probant Christum verum Deum esse, sed etiam sententiam hanc, ex *Irenæi* saltem sententia, ad salutem esse necessariam, his qui contentus non fuerit adeat *Fevardentium* quinquaginta ejusdem Patris loca congerentem, ex quibus clarè innoscit *Irenæum* *Sempiternam Christi Divinitatem* constanter tenuisse, *Clem. Alexandrino* claudam secundum hoc sæculum, vel si Doctioribus magis

magis arriferit, sequentis exordium faciam. Is autem ut antea vidimus, dicit apparuisse hominibus Verbum qui solus Deus simul & homo fuerit; Idem *Pædagogum* nostrum pronuntiat Deo Patri similem cuius est Filius. Est etiam, inquit, Deus in forma hominis, impollutus, paternæ voluntati serviens Verbum Deus qui est in Patre, qui est à dextris Patris, & est cum forma Deus, in eodem libro, recenset humanitatis quæ in Christo est novitatem, & senii expertem cum simplicitate æternitatem.

Inimò quod Novatores nostros maxime angit, Christo conceptis verbis, nec una vice creationem mundi tribuit. Sumus, inquit, τὸ λόγον τὰ λόγια πλάσματα ἡμῶν, nos Dei verbi fiegmenta rationali; Nec nos tantum, sed omnia in universum quæ facta sunt, idem enim verbum ἀρχὴ θεῶν πάντων ὡς τὸ πρὶν ἔστιν. Estque & fuit divinum principium universorum. Est deus & δημιουργός. Deus & opifex, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deniq; non tantum Filium comparans cum Patre cum τῷ πατρὶ ἡμεῖς ὅλον θεῶν ὁμοῦ, Domino universi exæquatum, seu æqualem factum pronuntiat, Deum quo non est Major ἢ ἐν πατρὶ, Filium in Patre, & Patrem in Filio; sed quod sit idem ipse cum Patre, qui cum nunc Pater, nunc Filius nominatur, idem est potestatibus multis distinctus, adeo ut suspicandum potius foret, Clementem cum Sabellio sapuisse, cum hunc *Pædagogum* scripsit, atque intellectualem magis quam realem distinctionem, Patrem inter & Filium, posuisse, quam Ariannorum dogmati prælusisse.

Seçt. III. Solus Deus sine peccato, inquit *Tertullianus*, & solus homo sine peccato Christus, quia & Deus Christus. Infra Angelos diminutus dum homo sit, quæ caro & anima & Filius hominis, quæ autem Spiritus Dei, & virtus Altissimi, non potest infra Angelos haberi, Deus scilicet & Dei Filius. Et rursus, Ex conscientia scimus Dei nomen & Domini, & Patri, & Filio, & Spiritui convenire. Ita Connexus Patris in Filio, & Filii in Paraclete tres efficit coherentes, alterum ex altero, QUI TRES UNUM SUNT, non unus, quomodo dictum est, Ego & Pater unum sumus, ad SUBSTANTIÆ UNITATEM, non ad numeri singularitatem.

Adm. ad
G. n. p. 6.

Θεὸς ἐκ ἀνθρώπου ἡμεῖς ἀρχαί, πατεῖχθ' ὁ δόγματι δίδωκεν ἁλῆς, δεῖς δ' ἐν τῷ πατρὶ, ὃ ἐκ δεξιῶν τῷ πατρὶ, σὺν δ' τῷ ἡμεῖς δεῖς. Pædag. l. i. c. i. pag. 80.

Τὸ δ' ἐν Χριστῷ ἡμεῖς ἀρχαί τῷ πατρὶ, ὃ ἀρχή, ὡς ἀπαρτῆς, ἀπ' ἀπ' αὐτοῦ. C. 5. p. 89. D. 87. A.

P. 5.

Pæd. l. i. c. 11. p. 133. p. 68.

p. 91, 92.

αὐτὸς ὁ πατὴρ αὐτῷ δ' ἐν ὧν παλαῖς μὴ ἀνθρώπου δὲ ὡς αὐτοῦ. Pædag. p. 118, 119.

De Anim. c. 14.

De Carne Christi c. 14.

Adv. Prax. c. 13. c. 25.

- f. 33. *Minucius Ethnicorum calumnias refellit his verbis: Quod Religioni nostræ hominem noxium, & crucem ejus adscribitis longe de vicina veritatis erratis, qui putatis Deum credi aut meruisse noxium, aut potuisse terrenum, nec ille miserabilis cujus in homine mortali spes omnis nititur; cum ergo Minucium latere non potuit Christum spem nostram in Sacro Codice nuncupatum esse, carnemque de terra accepisse, ei haud dubio aliam originem, qua Deus, & Spes nostra dici meruit, adscripsit.*

Apud Sirm.
p. 215, 216,
229, 231. *Hippolytum Bullus doctissimus adducit ex Collectaneis Anastasii, dicentem Christum διὸν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, & ὁμοῦ τοῦ θεοῦ γεννητὸν ὢν, Deum infinitum simul & circumscriptum hominem esse & intelligi. Et fa-*

teor in toto Antiquitatis penu nihil ad hanc rem illustrius occurrere quam ea quæ sub Hippolyti nomine Anastasius exhibuit, in quibus ὁ θεὸς ὁλων θεός, θεὸς ὑπερτατός, ὁ ἀπὸ τοῦ οὐνοῦ καταρχὸν θεός, ὁ ὡς ὁλων δημιουργός, Univerſorum Deus, & Conditor, Deus super immensus, & qui natura semper Deus erat, factus est caro, factus est homo, totus Deus cum fuerit. Sed ne hæc propter nimiam evidentiam, & propter alia, quæ Hippolyti ætati vix congruunt, suspecta essent, ex libro de Antichristo, à Combefisio edito, testimonia satis luculenta professo: Ibi enim Dominus noster Jesus Christus ὁ θεός, ὁ θεός λέγοντος, θεός, & ἀνθρώπος, Deus, Deus verbum, Deus & homo appellatur, & λόγος πατὸς τοῦ πατρὸς γεννητὸς ὡς ὁ πατὴρ, Verbum Patris ante sæcula genitum.

præfero

P. 98.
Sect. 6, 44.
&c.

Sect. 26.

P. 21.

Progrediôr ad Cajum Ecclesiæ Romanæ, circa hæc tempora Presbyterum, libri abs eo scripti καὶ τῶ παντός, i. e. de universa Fragmentum exhibuit Hæschelius ejusdem ad Photii Bibliothecam Notis, quo edocti sumus quod Νικαῖοι, & ἄλλοι ἐν ὧν τῷ θεῷ λόγος ἀρχή συνίσταται, Justi, & injusti coram Deo Verbo adducentur, ei enim Pater omne judicium commisit. Porro egregium ejusdem Authoris locum in quo contra Artemonis hæresin, doctrinam orthodoxam testimoniis Patrum, & Ecclesiæ practica traditione propugnat, infra pollicemur.

E Oren.
p. 109.

Cyprianus libro de Unitate Ecclesiæ hæc habet: Dicit Dominus, Ego & Pater unum sumus, & iterum de Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto scriptum est, & hi tres unum sunt, hanc unitatem qui non tenet, not tenet Patris & Filii fidem, & veritatem non tenet ad salutem; ubi doctrinæ Catholicæ veritatem cum ejusdem necessitate conjunctam perspicuè tradit.

C. p. 31.

Ad loca Novatiani à Doctissimo Bullo citata, unicum libet adjicere sed ponderis maximi, utpote qui medicam manum adhibeat, iis quæ alibi ab eodem Authore incautius dicta videantur. Deus utique (inquit) Christus est, procedens ex Deo secundum personam efficiens, sed

sed non eripiens illud Patri quod unus est Deus, si enim natus non fuisset, innatus, comparatus cum eo qui esset innatus, æquatione in utroque ostensa biduos faceret innatos, & ideo duos faceret Deos; si non genitus esset, collatus cum eo qui genitus non esset, & æquales inventi, duos deos merito reddidissent non geniti, atque ideo duos Christus reddidisset Deos; si sine origine esset, ut Pater inventus, & ipse principium omnium, ut Pater, duo faciens principia, duos ostendisset nobis consequenter & Deos, aut si & ipse filius non esset, sed pater generans de se alterum filium, merito collatus cum patre, & tantus denotatus, duos patres effecisset, & ideo duos approbasset etiam Deos. Si invisibilis fuisset, cum invisibili collatus, par expressus, duos invisibiles ostendisset, & ideo duos comprobasset & Deos, si incomprehensibilis, si & cætera quæcunque sunt patris, merito dicimus duorum deorum quam isti constringunt, controversiam suscitasset. Ubi verbis disertissimis ostendit Christum esse Deum Patri æqualem, paremque eo tantummodo excepto quod sit Deus de Deo.

Adversus *Pauli Samosateni* ἀποστόλου, seu Christi Divinitatem negantis hæresin Patres *Synodi*

gantis hæresin Patres Synodi
Antiochena decreverunt fi-
dem scripto edere, & exponere
quam à principio acceperant,
& traditam haberent, & ser-
vatam in Catholica & sancta
Ecclesia ad eorum tempora à
Beatis Apostolis qui viderunt
ipsi & ministri fuerunt verbi,
predicatum ex lege, & Pro-

ἔλθον ἡμῖν ἔγγισσον τὸ πῶς ἐν ἡ-
 γῆ περιλάττω, καὶ ἔλθον περιλάττω, καὶ
 περιλάττω ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἡγή-
 σθαι μὴκει τῆς σήμερον ἡμέρας ἐκ διαδοχῆς
 ὑπὸ τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου, οἱ καὶ αὐτοὶ πα-
 τέρων ἡμετέρων τῷ λόγῳ ἐκκλησιαστικῶν
 ἐκ νόμου, καὶ ὑποφωτιστῶν, καὶ ἡ καὶ καὶ καὶ καὶ
 κη, ταῦτά ἐκθέτει. Concilior. Paris.
 To. I. p. 844.

pheitis & N. Test. hoc fundamento jacto, & professione hac soleniter præmissâ, fidem veram & orthodoxam, non tantum verbis exquisitissimis enuntiant, sed etiam præcipuis testamenti utriusque ~~καταστάσεως~~ quas supra laudavimus stabilitat dant, cum enim, notante Bullo, Christum sapientiam, verbum, virtutemq; Dei ante sæcula existentem, non præconitione, sed essentia, & subsistentia Deum prædicavissent ; Eos, inquiunt, qui contrariam sententiam amplectuntur, dicens, Filium Dei non esse Deum ante sæcula existentem, eosq; duos deos ponere qui filium Dei deum esse predicant, hunc ab Ecclesiastica

ὅς ἐστιν ἀνθρωπίνης καὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ-
ντὶς καὶ αὐτοῦ καὶ πατρὸς καὶ οὐκ ἄλλου
γὰρ ὁ Θεὸς τὸν υἱόν τοῦ θεοῦ καὶ ἑαλόντος ἐν ᾧ υἱός
θεοῦ θεὸς κηρύσσουσιν. ταύτης ἀλλόθεν ἐστὶν ἡ κακία
Cιστικῆς κακοῦ ἐστὶν ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς
δοκίμοις ἐκκλησιαστικῇ συμφωνίᾳ ἢ ἡμῶν. Ibid.
n. 846. A.

Regula alienum esse arbitramur, & omnes Ecclesie Catholicae nobiscum
consen.

ibid. E.

consentiunt; quod quidem probat ex *Pauli* his verbis ad *Romanos* qui est super omnia Deus benedictus in secula; ex mundi creatione quam ei adscribunt *D. Johannes*. Et *Apostolus* p. non tantum *Organo*, sed tanquam operanti ad universi creationem, denique filium Deum quidem & Dominum omnium creaturarum probant quod corpus ejus ex vir-

διότι ἐν τῷ οὐκ ἔστιν ὁμοῦμα χρόνον
πρὶν τὸ κτίσασθαι τὸ θεῖον ὅτι
ἐκείνην ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὴν ἐκ τῆς
ἡγίας οὐσίας καὶ ἀνθρώπου Ἰησοῦς
Χριστός ἐστιν ἐκείνην καὶ ἐκείνην καὶ ἐκείνην
ἐκείνην τῇ ὁμοῦ καὶ ἐκείνην τῇ ὁμοῦ
καὶ ἐκείνην τῇ ὁμοῦ καὶ ἐκείνην τῇ ὁμοῦ
p. 484. E.

gine sumptum, in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitavit, divinitati immutabiliter unitum & Deificatum est. Qua de causa idem Deus et Homo *Iesus Christus* prophetabatur in lege, & prophetis, & ab omnibus in Ecclesia quæ sub celo est creditus est Deus

quidem, qui seipsum exinanivit, cum esset æqualis Deo.

Victorinus tractatu de fabrica mundi, cujus ἀποστολικὸν scriptorum Ecclesiasticorum historiarum literarum suarum inferuit Doctissimus *Cave*, hæc habet, sic dicit Pater ejus eructavit cor meum verbum bonum. *Joh. Evangelista* sic dicit, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil.

Qui *Origenis*, *Theognosti*, & *Pierii*, *Pamphili*, & *Luciani*, *Dionysiorum* amborum sententias scire avent, Bullum adeant nunquam sine laude nominandum, his enim pagina nostra contenta erit.

Nec sæculi quarti ineuntis hoc est *Arnobii*, *Lactantii*, *Eusebii* testimonio chartas jam nostras onerabo, supersunt enim Argumenta aliquot ex praxi Ecclesiæ, ex Ethnicorum objectionibus patrumque adversus eas Apologiis & responsis & denique ab horum seculorum Hæreticis à sinu Ecclesiæ ob suam pervicaciam in Christi divinitate neganda excussis sumpta, ex quibus Ecclesiastica hac in parte traditio sole clarior apparebit, ubi eorum testimonia locum invenient.

Seft. IV. Argumentum igitur primum quo constet doctrinam de vera Christi deitate non scriptis tantum, sed Christianorum praxi perpetua firmatam fuisse, dabit hymnorum usus, qui inter eosdem, ab ipsis Christiani cultus initiis obtinuit. Est enim illud *Plinii secundi Trajano* scribentis doctis notissimum, Christianos tunc in unam convenientes hymnos Christo ut Deo canere consue-

viffe

viffe, post enim accuratam de Christianorum moribus disquisitionem habitam, agnoscit *hanc fuisse summam vel culpe sue, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, ut Deo dicere secum invicem, huiusmodi hymnus in honorem Christi à Clemente Alexandrino compositus, extat ad finem ejus librorum qui paedagogi inscribuntur, in quo summam Christi potentiam, sapientiam, & eternitatem celebrare, Christianos omnes hortatur: Atque ex his S. hymnis, qui in Ecclesia continuo resonabant, Artemonis ἀρρητόν inipudentiam, doctrinæ de Christi deitate novitatem objicientis refellit Caius Ecclesiae R. Presbyter, huic enim mendacio refragantur, inquit, Psalmi & Cantica fratrum ab initio conscripta, Christum verbum Dei celebrantia, & divinitatem eidem tribuentia. Hos hymnos patri universo, & Deo verbo proprios constituit Origenes, hymnos enim, inquit, in solum Deum universorum Dominum canimus, & Deum verbum, ejus unigenitum.*

Ep. l. 10.

Ep. 57.

p. 267.

Ψαλμοὶ ὅ περ ἡ ἀνά ἀληθῶν ἀπ' ἀρχῆς
καὶ πάντων χαρισμάτων ἔχοντες τὸν θεὸν
ὡμῶς διὰ λόγον ἔχοντες. Euseb. Eccl. Hist. l. 5.
c. 28. p. 196. A.

ὁ μὲν θεὸς πάντων τὸν θεὸν πάντων λόγον
δὲ καὶ τὸν μωρῶν ἀντὶ θεὸν λόγον. Contra
Cellum l. 8. p. 422.

Atque hinc mirum non est Paulum Samo-satenum Artemae Hæresin renovantem, Psalmos in honorem Domini nostri Jesu Christi cani solitos quasi novos, & à recentioribus compositos, aboluisse, quos tamen ἀπ' ἀρχῆς ab ipso Christianismi primordio obtinuisse vidimus.

Ψαλμοὶ ὅ τὰς ψαλμοὺς τοὺς κύριον ἡμῶν,
ἐκ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ δὲ ἐκ τῶν ψαλμῶν.
ὡς τῶν ἀνθρώπων συγγράμματα Euseb. H.
Eccl. l. 7. c. 30. p. 281. A. B.

Sect. V. Secundum, nec minus perspicuum traditionis Ecclesiasticæ, de Christi Deitate, Argumentum exhibent *Ethnicorum, & Judæorum contra Christianam fidem, hac una de causa præjudicia, Patrumque ad eam firmandum, atque ab eorum præjudiciis, liberandam industria, quis enim audiens Christianismi hostes juratos, hoc iis tanquam delirum, atque incredibile objicientes, Deum & calis descendisse, carne indutum, cruci affixum fuisse, Patresque Doctrinam hanc minime negantes (quod est ab iis factum quoties Asini, Solis, Crucis, Onochoetis cultus ab Ethnicis objiebatur,) sed eam animosius defendentes, pro ea nervosius disputantes, & ratione multiplici probantes hoc Deo dignum, Deo congruum, nostræque omnium salutis necessarium fuisse, non statim.*

tim conspiciet doctrinam quam neque negabant, neque dissimulabant unquam Christianæ fidei defensores acutissimij, fortissimique Athletæ, Christianam prorsus fuisse, & traditionis, Regulæque Ecclesiasticæ partem non minimam fecisse, hæc autem omnia testimoniis pæne infinitis præ oculis lectoris ponere difficile non esset, sed ne eidem tædium creemus, paucioribus contenti erimus.

Trypboni dicenti non paradoxum tantum, sed rem stultam esse quod Christiani asserbant ante sæcula Deum fuisse hunc Christum

τὸ δὲ λέγειν ὅτι ἀεὶ ὑπάρχον θεὸν οὕτως περὶ αἰῶνων οὕτως τὸν χριστὸν ἔχει καὶ γεννηθῆναι ἀνθρώπου γενόμενον ἀπομεινῶν καὶ ἔπ' ἐκ ἀνθρώπου & ἀνθρώπου ἢ μόνον & ἄλλοθεν δεκτὸν καὶ ἄλλῃ καὶ μὲν. Dialog. p. 267.

Christum filium conditoris universitatis hujus Dei esseque Deum

ἐπ' καὶ ἀεὶ ὑπάρχον ὅς ἐστι τῷ τοιούτῳ καὶ ὅλων θεὸς ὢν, καὶ γεννηθῆναι ἀνθρώπου διὰ τῆς παρθένου ἰβιδ. c.

ac deinde nasci etiam hominem factum sustinuisse, & quidem non hominem ex homine, in se probandum fuscipit Justinus M. & fuisse prius & genitum esse hominem ex virgine: quod quidem ex eis quæ Beati Propheta de eo tradide-

p. 159 C. runt, multis probare aggreditur. Tatianum audivimus dicentem non desipimus, o Græci, neque nugæ vobis proferimus Deum sub hominis forma natum nunciantes. Tertullianus indicat vulgus Ethnlicorum Christum tantum respicere uti aliquem hominum, quo facilius nos tanquam hominis cultores fugillent, atque inde, inquit, necesse est pauca de Christo, ut Deo loqui, rem ergo sic aggreditur: jam ediximus Deum universitatem hanc mundi verbo, & ratione, & virtute molitum, & nos etiam sermoni atque rationi, itemque virtuti per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam Spiritum inscribimus, cui & Sermo insit prænuntianti, & ratio adsit disponenti, & virtus præsit perficienti, hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ, nam & Deus spiritus, & cum radius ex sole porrigitur, portio ex summa, sed sol erit in radio, quia solis est radius nec separatur substantia, sed extenditur, ita de spiritu spiritus, & de Deo Deus, ut lumen de lumine accensum, manet integra, & indefecta materiæ radix, et si plures inde traduces qualitatuum mutuaveris, ita & quod de Deo profectum est, Deus est, & Dei filius & unus ambo, ita & de spiritu spiritus, & de Deo Deus, modulo alterum non numero, iste igitur Dei Radius delapsus in virginem quandam, & in utero ejus caro figuratus nascitur homo Deo mixtus, ubi habes ipsissima verba Nicæni symboli, & sensum ab iis minime alienum apud Cellsum.

deos accusamus qui hunc non credant Deum cui tot locis Prophetæ testantur, quod sit magna virtus Dei, ipsius quoque rerum universarum Dei atque parentis testimonio. Quæ cum dixisset multis ostendit Christum esse Deum, mundique creatorem, patre quidem jubente, filio faciente quæ pater mandaverat, hujusmodi quamplurima eodem adversus Celsum libro, occurrunt lectori, per otium legenda.

Arnobius inducit Ethnicos sic Christianis oblatrantes, non idcirco Dii vobis infesti sunt, quod omnipotentem colatis Deum, sed quod hominem natum, & quod personis infame est vilibus, crucis supplicio interemptum, & Deum fuisse contenditis, & superesse adhuc creditis, & quotidianis supplicationibus adoratis. Respondet autem 1° juxta eorum opinionem, concedamus interdum, manum vestris opinationibus dantes, unum Christum fuisse de nobis, mentis, animæ, corporis, fragilitatis, & conditionis unius, nonne dignus à vobis est tantorum ob munerum gratiam, Deus dici, Deusque sentiri? 2° Juxta Christianorum sententiam, ita ergo Christus non habeatur à nobis Deus, nec qui omnium alioquin vel maximus potest excogitari, divinitatis afficiatur cultu, à quo jamdudum tanta accepimus dona viventes, & expectamus, Dies cum venerit, ampliora. Eidem tribuit quod est proprium Dei veri, potentique Regalis, benignitatem suam negare nulli. Denique derideatis, inquit, licet ex more, atque in lasciviam dissolvamini cachinnorum, Deus ille sublimis fuit, Deus radice ab intima, Deus, ab incognitis regnis, & ab omnium principe, Deus sospitator est missus. Obicientibus iisdem, si Deus fuit Christus, cur est in hominis forma visus, & cur more est interemptus humano. Respondet Arnobius his verbis, an aliter potuit invisibilis illa vis, & habens nullam substantiam corporalem, inferre & accommodare se mundo, conciliis interesse mortalium, quam ut aliquod tegmen materiæ solidioris assumeret, quod oculorum susciperet injectum? Quis est enim mortalium qui quiret eum videre, quis cernere, si talem voluisset inferre se terris, qualis ei primogenia natura est, & qualem se ipse in sua esse voluit vel qualitate, vel numine? Tandem Christus, inquit, licet vobis invisitis Deus. Deus inquam Christus, hoc enim sæpe dicendum est, ut infidelium dissiliat, & dirumpatur auditus, Dei Principis iussione loquens sub hominis forma.

L. 4. c. 22. Ethnicis quærentibus cur Christus ad docendos homines non ut Deus venit, negantibusque Deo dignum ut homo fieri vellet, sequè infirmitatibus carnis oneraret, ut passionibus, ut dolori, ut morti se subiceret, Respondet Lactantius. Refutabo hæc diligenter, nec quemquam patiar errare, illa enim magna & mirabili ratione sunt facta, quæ quicumque perceperit, non tantum mirari desinet Deum esse ab homi-

hominibus cruciatum, verum etiam facile pervidebit ne Deum quidem potuisse credi, si ea ipsa, quæ arguit, facta non essent. ^{1^{mo}} Quia c. 14.
 terrenus doctor perfectus esse non possit, at vero celestis cui scientiam
 Divinitas, virtutem immortalitas tribuit, in docendo quoque, sicut
 in cæteris, perfectus, & consummatus sit, necesse est, ad id omnino
 fieri non potest nisi mortale sibi corpus assumat, cur autem fieri non
 possit ratio clara est, nam si veniat ad homines ut Deus, ut omnitem
 quod mortales oculi claritatem Majestatis ejus conspiceret, ac sustinere
 non possunt, ipse certe Deus virtutem docere non poterit, quia expert
 corporis non facies quæ docebit, ac per hoc doctrina ejus perfecta non
 erit, & post hujusmodi multa, rem in compendium sic redigit.
 Hoc eo pertinet, ut ostendam neque hominem perfectam doctrinam esse posse, p. 419.
 nisi sit idem Deus, ut auctoritate celesti necessitatem parendi homini-
 bus imponat, neque Deum, nisi mortali corpore induatur, ut præcepta
 sua facili adimplendo, cæteros parendi necessitate confringat, fuit igitur
 & Deus, & homo, inter Deum & hominem medius constitutus, c. 15. p. 430
 itaque idcirco Mediator advenit, hoc est Deus in carne, cum multis p. 431.
 ejusmodi, quæ in margine notata invenies. Denique objectionem p. 436/437
 contra ea quæ differuerat, proponit his verbis. Fortasse querat p. 445.
 aliquis quomodo, cum Deum nos unum colere dicamus, duas tamen
 asseveremus, Deum Patrem, & Deum filium, quæ asseveratio plerof-
 que in maximum impingit errorem, quibus cum probabilia videantur
 esse quæ dicimus, in hoc uno latere nos arbitrantur, quod ad alterum,
 & mortalem Deum facimus, huic scrupulo respondet verbis notatu
 dignissimis. Cum dicimus Deum Patrem, & Deum filium, non di-
 versum dicimus, nec utrumque secernimus, quia nec pater sine filio po-
 test, nec filius à patre secerni. Siquidem nec pater sine filio nuncu-
 pari, nec filius potest sine patre generari, cum igitur & pater filium
 faciat, & filius fiat, una utrique mens, unus spiritus, una substantia
 est. N.B. Sed ille quasi exuberans fons est, hic tanquam defluens ex
 eo rivus, ille tanquam Sol, hic tanquam radius à sole porrectus. Et
 rursus cum unum Deum esse tam patrem quam filium, Scripturæ Te-
 stimoniis probaverat, orationem hic terminat. Unus est enim so-
 lus liber Deus summus, carens origine, quia ipse est Origo Rerum, &
 in eo simul & filius, & omnia continentur, quia propter eum mens, &
 voluntas alterius in altero sit, vel potius una in utroque, merito unus
 Deus uterque appellatur, quia quicquid est in patre ad filium trans-
 fluit, & quicquid in filio à Patre descendit. Cum igitur Patres Ante-
 Nicæni tam constanter respondeant Christum Deum esse, cum Dei-
 tatis Christi indicia tot in medium adducant, cum nobis necessa-
 riam hanc divinæ cum humana naturæ unionem constituent, ut
 Deum

πντῃ γὰρ ἀρτίστω τ' ἀνθρώπῳ
 ἐν Νουαδὺ πάρεθ θείῳ, ἔπος ἄσπ
 ἐν πῶσι θείον ἐκτύπημα βίε βλί-
 ποῦτος ἔχουσι καὶ ἡμεῖς τ' ἡγάφαντα
 μμῶδ. Method. Coviv. apud
 Combef. p. 70.

Deum nobiscum loquentem sustineamus, ut virtutis exempla præbentem imitemur, ut denique nobis salutem pariat, est certe extra dubium positum, sententiam de vera Christi deitate apud eos fixam, & radicam continuo mansisse, nec

enim defuit illis ardens erga Judæos, gentesque Charitas, quæ eos commovisset ad scrupulos eorum ex animis aliter eruendos, nec is erga Christianam fidem zelus, qui hoc fidei nostræ opprobrium aliter sustulisset, si ea, quam ab Apostolis acceperant, fides, id non tantum permisisset, sed etiam postulasset.

Si cum *Ario*, aut *Socino* sensissent hi *Patres*, longe aliter ad has objectiones haud dubio respondissent, nempe *Patrem solum vere, & proprie, filium abusive tantum, & improprie deum dici*, eum revera *filium hominis, parvam putam creaturam esse, ab essentia Dei alienam, ex non ente ortam, per adoptionem & gratiam tantummodo in divini nominis honorem, & dignitatem, adscitum*. Duas Christi naturas sive hypostascs, sibilassent tanquam Christianorum quorundam nova commenta, verbo Dei destituta, *Deum in Carne, Christum ex Deo & homine conflatum*, cum Philosophis & Socinianis risissent, Deum mori cum utrisque absurdum judicassent, quæ enim gentium Philosophis absurda, incongrua, nec Deo digna videbantur, ea omnia Sociniani, non tantum talia esse audacter pronuntiant, sed multis contendunt. Verum enimvero nihil horum respondent antiqui Christianæ fidei Antistites, notior erat iis norma fidei, & Ecclesiastica de filio Dei traditio, quam ut ista deliramenta, pro fidei Christianæ placitis, venditarent. *Deum profitentur sub hominis forma natum, Deum de Deo, hominem deo mistum, ex mortali & Deo compositum, Deum verbum, Deum in car. e., Deum ex unitate substantiæ, cui cum Patre mens una, spiritus unus, substantia una est. Hæc, inquit, ex Prophetis; ex Evangelio, ex Regula fidei, & traditione perpetua Ecclesiæ, credenda suscepimus, hæc, sic accepta, mordicus retinemus, & posteritati retinenda tradimus.*

Duo his Coronidis. loco. adjuicimus, Primo *Patres* habuisse occasiones multas ex *Hæreticis* oblatas sententiam istam dissimulandi, si sine Christianæ fidei dispendio id fieri potuisset, vel eam alius infigendi Christianorum animis, si illud ejusdem fidei ratio postulasset, Exorta sunt enim in his Religionis nostræ primordiis hæreticorum plena examina, quæ Christum *veram ex virginis Mariæ substantia carnem sumpsisse, vereque pro nobis passum esse* denegabant

bant, hæc autem omnia *Αἰσῶς* tantum, & phantasmate quodam, sive illusione facta esse, hoc argumento ducti pretendebant, quod *inconvenientem Deo existimabant Nativitatem, Mortem incongruam, turpe, inquit, hoc Deo, & indignum hoc Dei filio, & stultum.* Tertul. de carne Christi c. 3. cap. 4. Scrutentur jam Socini Hyperaspistæ, Arius Antesignani, Patrum, adversus has Ecclesiæ pestes insurgentium, scripta universa, invenient eos omnes cum Tertulliano re saltem, licet non verbis consentire, ab Ecclesia & fide Christi recessisse hos omnes, non esse tam *stultum credere in Deum natum, & quidem ex Virgine, aut Dei stulta credenda esse, crucifixus est Dei filius, non pudet quia pudendum est, & mortuus est Dei filius, prorsus credibile est, quia ineptum est. Aliter non diceretur homo Christus sine Carne, nec dominus filius sine parente homine, sicut nec Deus sine Spiritu Dei, nec Dei filius sine Deo Patre, ita utriusque substantiæ census hominem & Deum exhibuit, hinc natum, inde non natum, hinc morientem, inde viventem, quæ proprietas conditionum divinæ & humanæ æqua, utique naturæ utriusque conditione disjuncta est, eadem fide & Spiritus & caro.* Ibid.

Porro audivimus antea, eisdem Patres *Atheismi* calumniam depellentes, ingenua confessione, cultus non solum Dei Patris, & Dei filii, sed etiam totius Trinitatis, atque indignantes Christianos *Deum Patrem, Deum Filium & Spiritum sanctum prædicantes; adhuc Atheos appellari, à quibus non tantum judicium, sed etiam sinceritatem removendam duxeris, si aliud quam veritas Christiana postulabat, tam liberè profitebantur.* Iustin. M. Ap. 2. p. 56. C. A. Henig. p. 11. 27. 31.

SECT. VI. Tertio, Divinitatis Christi insigne Argumentum exhibent istorum temporum Hæretici, dicam an Sociniani, *abjectius de Christo sentientes, & communi de eo doctrinæ, quæ in Ecclesia tunc obtinebat, semet opposcentes, ut primum enim istiusmodi hæreses se prodebant, & traditionem per orbem Christianum sparsam corrumpere nitebantur, statim iis reclamatum est ab universo fere Christiano nomine, uti Ebionis, Theodoti Coriarii, Artemonis, & Pauli Samosatani, Arii, aut Socini Antecessorum, Exemplis liquido constabit. Ut enim ab Ebionitis exordium sumamus, notum est eorum duo genera fuisse, Unum quod adeo abjecte de Christo sentiebat, ut eum vulgarem tantum esse hominem, ex Maria & Josepho procreatum, dicere non erubescabant, aliud, quod licet quidem Christum ex Virgine & ex Spiritu Sancto genitum esse non negabat, eum nihilominus ut Deum Verbum, ac sapientiam Patris præexistisse minimè fatebantur. Origenes ait fuisse eorum aliquos qui Christum à Mariæ & Josephi concubitu, alios qui Spiritus Sancti afflatu à Maria Virgine conceptum esse credebant, ὁ ἰσὺς καὶ ὁ θεὸς αὐτὸς θεολογία, Mimi-* Euseb. H. A. Eccl. l. 3. c. 27. Comp. in Math. To. 28. Ed. Hæc. pag. 427. E.

hominem prædicarunt *Methodius*; inter eos qui circa unum de Trinitatis numero errabant *Artemam* ponit & *Ebionem*. Conviv. decem

4º, *Artemonis* *sententiam cum *Paulus Samosatenſis* renovare aggreſſus eſt, abjeçti & humiliter de *Chriſto* ſentiens, quaſi is nihil ſupra communem hominum naturam habuiſſet, contra eum inſurrexerunt reliqui Eccleſiarum paſtores, ος οτι λυμενα της χειρς πινυς, tanquam adverſus Gregis *Dominici* vaſtatores, *Antiochie* enim convenit adverſus eum Synodus πλειων ιων επιοκτων, quamplurimorum *Episcoporum*, quorum cum maxime celebres enumeraviſſet *Eusebius* eidem Synodo interfuſiſſe dicit μεις τ' αλλος ινα πριςβυτερεις & διακονοις, ſexcentos alios cum *Presbyteris* & *Diaconis*. cap 28.

Ejus doctrinam appellat *Eusebius* τω αιρεσι & τω εις χειρδ βλασημα, c. 28. p. 278
σημια, hærefin & blaſphemiam in *Chriſtum*: *Epistola Synodica* sanctorum Patrum eam vocat τῆς αναληθοεις διδασκαλιας, exitialem doctrinam, τῶς ερησιδεν κακια, improbitatem *Deum* negantem, virum ipsum quod attinet eum repræſentat *Eusebius*, πρεσβυτερος τῶς εκκλησιας, p. 280. A.
διδασκαλιας ορθοδοξιας, adverſus Eccleſiaſticam doctrinam ſentientem, cap. 27.
Synodus *Antiochena*, ος αποστασας τῶς χειρδ ος οτι αβδολα & οβδα διδασκαλια, p. 281. B.
à fidei Canone recedentem ad ſpuriam & adulterinam doctrinam, tanquam hominem qui noluit confiteri ὅτι τὸ θεῶν εἶς εἶεν καὶ ἀκαλυπτος, fili- p. 280. A.
um *Dei* de cælis veniſſe, qui negabant τὸ θεὸν αὐτῶ & κενον. *Deum* ejus p. 282. B.
& *Dominum*, εἰς τοσοτον εαυτὸν τὸ θεῶν *Deum* bellum indicentem, Dec
& cedere neſcium, τὸν & εἰς ομοιωσιν τὸ μυησιον & εκπυνους τα τῇ μα-
αζ αἰρεσι τῇ Αρτια, ejurantem Religionis *Chriſtiane* myſterium, fi-
dem quam antea profitebatur, violantem, & in execranda *Artemæ* hæ-
reſi glorientem: Quibus omnibus de cauſis Synodus eum Eccleſiaſti-
ca communione abdicat.

Quos autem, quoties ſententiam ſuam in vulgus ſpargere conabantur, *Novatores*, cæcos, *Hæreticos*, *Apoſtatas*, orthodoxæ Eccleſiæ Patres uno ore pronuntiabant, quos fidem violare, Religionis *Chriſtiane* myſterium ejurare, adverſus Eccleſiaſticam doctrinam inſurgere, à fidei canone ad ſpuriam & adulterinam doctrinam deviare, ad impietatem labi, dignitati *Chriſti* detrabere, Deo bellum indicare, *Deumque* ipſorum *Dominum* negare audacter iidem affer-
bant, eaque de cauſa ad Eccleſiam non pertinere, & ab Eccleſiaſtica Communione arcendos eſſe judicabant, eos proculdubio in fidei Articulo primario graviter erraſſe, iidem *Antiſtites* exiſtimabant.

S E C T. III.

ATque hæc quidem paucissima sunt ex multis, quæ apud *Polemicos Autores*, & primævos fidei *Christianæ Antistites* de vera Christi Deitate occurrunt.

Seçt. I. Ad instituti igitur nostri pensum secundum progredior, ut nempe aperiã, quam incongrue, quantoque verborum solæcismo *unitariorum* nomen sibi vendicarint *Socini Asectæ*, & quam inique clamitent unitatem divinæ essentiæ à nobis destrui, & *Polytheismo* januam, per nostram de *S. Trinitate* doctrinam aperiri; quam vere *Photinianis*, *Arianisque* olim hoc ab *Orthodoxis* omnibus exprobatum fuerit, quod *Gentium Idololatriam*, & novum *Polytheismi* Genus in orbem *Christianum* postliminio inducere niterentur. Et certe si quis hanc controversiam æqua, ut aiunt, lance trutinare, atque utriusque sententias propius inspicere dignabitur, videbit crimen quod nobis obijciunt *Sociniani*, iis reipla competere.

Post multiplicia enim eorum scripta de uno Deo Patre, alium revera Deum ab eo essentia distinctum, non tantum verbis conceptis, sed re, & opere inducunt. Est enim.

Primo, Certum *Socinianos* ad unum omnes contendere Christum non esse Deum essentia unum cum Patre, quod tamen *Orthodoxi* omnes uno ore asserunt, sed eum natura hominem tantummodo esse, quod nos constanter rejicimus.

Secundo, Nec minus certum est *Socinianos* sæpius, & disertim asserere Christum Deum esse verum, *Christianorum Deum*, Deum in secula benedictum; ut enim à Socino ipso incipiamus. *Falsissimum est*, inquit ille, nos palam affirmare Christum non esse verum Deum, immo contrarium publice profiteamur, & in nostris, tum latina, quam Polonica lingua non paucis editis scriptis; Christum verum Deum esse asserimus. Et rursus quasi vero nos negemus Jesum Christum, quamvis sit homo, tamen esse Deum: & æqualem Deo, vel proprium & naturalem Dei filium esse non agnoscamus & Patri suo æqualem Christus, dicente Smalcio, Deus noster, & Deus verus summa jure appellandus est, & reipsa est, Schlichtingius in hæc verba D. Pauli [Deus benedictus in secula,] agnoscit Christo hunc titulum

con-

Resp. ad 4.
priora cap.
vulgi p.
539.
P. 533.
Prestat ib.
id. p. 532.
Resp. ad 1.
Pl. Refut.
Smig'ec.
f. 82.

convenire, ut intelligeretur Christum non super quendam tantum, sed *super omnia Dominum, ac Deum effectum esse*; & alibi Christum est *verus Deus, sed quatenus verus opponitur falso, non quatenus opponitur non summo, & non altissimo*. Crellius in locum prædictum Pauli ad Romanos, hæc habet, eodem sensu vocatur hic à Paulo Christus omnium Deus, quo à Petro Act. 10. 36. omnium Dominus. Et rursus, dicendo Benedicens in sæcula, ostendit quantus Deus sit Christus. Nos agnoscimus, inquit Stigmannus, Christum, qui natura nihil aliud quam homo est, esse simul Deum, ac Dominum Cæli & terræ, à Patre exaltatum. In Joh. 4. 21.
In Joh. 10. 33.

Il igitur, præter Deum Israelis, agnoscunt alium Deum verum Deum Christianorum, Deum cæli & terræ, Deum in sæcula benedictum summo jure appellandum esse, & reipsa esse. Deum inquam, non natum, sed factum, officio Deum, natura hominem, tantummodo: Deum denique qui initium accepit, & qui finem sive interitum habiturus est; quippe qui mundo finem habente Deitate sua spoliandus est; immo addunt Deum unum colere, qui scilicet est Deus summus natura & independens, Judaicum quid esse, & quodammodo abnegationem Christianæ Religionis, parumque curandum esse Christianis, quid Prophetæ dicunt de cultu unius Dei. Smalc. ex-
am. error;
100.
cr. 15, 16. Il ergo Judæos ad Christianam fidem amplectendam haud aliter admittere, possunt, quam exigendo ab iis ut pro vero Deo in sæcula Benedicto, pro cæli terræque Domino & Deo, agnoscant Deum, quem *Patres eorum non norunt*; qui non sit Deus Israelis, qui cum non fuerit primus nec erit novissimus; Deum, cujus anni deficient; & qui nec cælum nec terram condidit, adeoque parum curent, quid eorum Prophetæ dixerint de cultu unius Dei, atque id totum tanquam fermentum Judaicum, & Religioni Christianæ contrarium rejiciant.

Seçt. II. Porro perspicuum est Socinianos ea fere omnia, excepto quod dependens non sit, quæ in scripturis adhibentur, tanquam *χρῆσις*, indicia, & propria attributa Dei, Christo adscribere. Exempli Gratia,

Primo, Omniscientiam, & cordium renumque scrutationem Christo attribunt; intelligere enim Christum preces nostras ex eo probant quod sciat omnia, corda, ac renes scrutetur, & occulta tenebrarum perspiciat: Constitutus est inquit, vivorum & mortuorum judex qua de causa etiam tanta ei data est sapientia, ut corda quoque & renes scrutari, & secundum occulta cordium omnes judicare queat; hoc centies repetit Socinus. Catech.
Racob §. 6.
p. 167.
Ed. 1659.
§. 9. p. 338.

Dicunt Christum imperio, & suprema in omnia potestate Deo similem, immo æqualem effectum esse; cum divina potestate robore 16. Seçt. 4.
p. 47.
sapien.

Wolzog. in *sapientia factum esse Deo similem*; cum *divinam potentiam ac virtu-*
 Math. 4. 10 *tem, auctoritatem & potentiam habere*; immo *divinam dignitatem &*
 Joh. 5. 23 *potestatem, per quam, Deo æqualis est.*

Tertio, Christum divinæ naturæ & Gloriæ participem esse
 cumque Divinitatem à summo Deo accepisse referunt. Si enim, in-
 quunt, aliquis omnes istos titulos, *Imaginis Dei, Characteris, Substan-*
 tiæ Dei Splendoris, Gloriæ Dei eo referre velit, quod Deus Christum
 sibi Divinæ Naturæ, & Gloriæ participatione simillimum effecerit,
 nos nequaquam refragantes habebit. Et rursus, Christus Deus a-
 lienus non est, siquidem ipse Deus Divinam suam & Cælestem Ma-
 jestatem cum illo communicavit, & hætenus unum, eandemque secum
 effecit. Schlichtingius commentario in versum secund. cap. prim.
 ad Hebræos hæc habet, *Istis verbis significata est summa Christi*
præstantia, ac divinitas, & veluti cum Deo unitas. Et tamen alii
 de ejus persona loquentes, id solum de ea sciendum esse dicunt quod
natura sit verus homo, & nihil aliud quam homo, ut supra à Steg-
manno audivimus.

Stegman.
 in Joh. 10.
 33.
 Gatech.
 Jacob.
 Sect. 4.
 p. 118.
 Sect. 6.
 p. 170.

Ex quibus constat Socinianos præter Deum *Israelis*, alium na-
 tura hominem tantummodo; essentiaque divina minime præditum,
imperio, auctoritate, & suprema in omnia potestate Deo Israelis æ-
qualem factum, divina potentia, virtute, scientia, cordumque om-
nium scrutinio præditum, divinæ naturæ, gloriæ, immo cælestis ma-
jestatis & divinitatis ipsius participem, & hætenus unum eundem-
que cum Deo Israelis effectum introduxisse; hoc est hominem Deo
 æqualem, hominem summo imperio, cælesti Majestate, suprema po-
 testate ornatum, summa denique divinitate, & cum Deo unitate
 præditum, hominisque adeo *inordinatum*, qualem vix gentium *infcitia*,
 vel *Latinorum Idolomania* mundo obtrudere unquam conata est.

Quid, enim quæso absurdum magis, & à communi omnium fere
Theologorum sententia alienum, quam qualitates tot vere & proprie
 Divinas concipere actu separatas ab essentia, & substantia Divina:
 Cum hætenus tanquam axioma obtinuit, *nihil esse in Deo quod non*
sit ipse Deus, Ejusque proprietates ab illius essentia non nisi ratio-
 ne, & conceptu inadæquato distingui, quam novum? quam por-
 tento simile videtur subiecto alicui summam divinitatem, & cum
 Deo unitatem, attributa omnia, nomina, opera, cultumque sum-
 mi Dei tribuere, atq; id ipsum, tamen hominem esse, natura nihil a-
 liud nisi *dominam, pronuntiare*, hoc est in creaturarum sortem depri-
 mere? hoc sane perinde semper mihi visum est, ac si brutum rati-
 onale, risibile, Religionis capax esse pronuntiaverim sine natu-
 ra humana, idq; humanam naturam habere negaverim, in quo om-
 nes

nes naturæ humanæ facultates, & propria attributa conspexerim.

Scire velim ab his emunctæ naris, solertisque ingenii hominibus quid amplius Christo adscriberent, si ei Divinam naturam, essentiam, substantiam à Patre derivatam concederent, totamque adeo *Deitatis* plenitudinem eidem inesse nobiscum assererent! Vel si cum *Patribus Nicanis Deum de Deo, Lumen de Lumine* eundem agnoscerent. Cum enim ipso *Socino* fatente *ex dictis Scripturæ necessario colligatur Christum esse verum Deum*, cum ex eorum *Commentariis* appareat eisdem veritatis ipsius fulgore constrictos, attributa omnia Deo propria Christo assignare, cur non essentiam eidem assignant pariter divinam? Si dum divinæ naturæ participationem nos Christo tribuimus, ipsos, dicente *Catechismo Racoviano*, nequaquam habemus *refragantes*; cur essentiam, divinam eidem tribuendo eosdem animosius repugnantes & plane refractarios habemus.

Resp. ad
præfat.
Wicki p.
533.

Nisi essent in *Patrum* scriptis plane hospites, atque ab iis evolvendis heu nimium alieni, ipsos latere non potuit *subordinationem filii ad Patrem, ut ad sui originem ac principium, unanimi veterum consensu confirmari, naturam perfectionesque divinas Patri & filio competere, non collateraliter, aut coordinate, sed, juxta eorum sententiam, subordinatè, hoc est filium eandem quidem naturam Divinam cum Patre communem habere, sed à Patre communicatam, ita scilicet ut Pater solus naturam illam divinam à se habeat, sive à nullo alio, filius autem à Patre, proinde Pater Divinitatis quæ in filio est, fons origo, ac principium sit. Et denique, Deum Patrem, eo quod origo & principium ipsius sit, filio majorem esse; atque hæc omnia ab iis dicta esse ut Dei unitas, & Monarchia divina, facta testè conser-*

vid. B. l.
Señ. 4. c. 1.

Señ. 4. c. 2.

ibid. c. 4.

Señ. III. Tertio, Est insuper notatu dignum nullam esse cultus divini speciem internam vel externam, quam Christo creaturæ *Socini Antistites* non tantum adscripserint, sed etiam, tanquam partem cultus Deo Patri debiti, eidem tribuendam esse non existimaverint, nec enim contenti sunt dicere honorem qui Christo debetur, talem esse, qualis Patri deferitur, cui sane, omnium confessione, divinus cultus debetur, nec aliud inter adorationem Christi & Dei, discrimen esse, quam quod Dei adoratio non in alium ullum tendat, sed insuper adjiciunt, merito dici posse eos non honorare Patrem, qui filio, quatenus est verus Homo, divinum Adorationis honorem denegant, demonstravimus enim, inquirunt, divinum cultum qui Patri debetur etiam Christo deberi. Speciatim

Wolfgang
Mat. 4. 10.
Joh. 5. 23.
24.

Marc 12.
19. 31. 24.
Mat. 22. 37
38. 40.
Lucto. 23.

Primo, Præceptum habemus primum & maximum, Christi ipsius verbis sic traditum, *Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus*
L
est,

est, & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua, hoc est primum & maximum mandatum. Hoc fac & vires, hanc Christi decisionem de quæstione apud *Judeos* agitata, utrum præceptum de Sabbatho de Circumcisione, de Sacrificiis, sive de Deo amando, & colendo, omnium esset maximum, sic laudat Scriba cum eo sermonem instituens, Benè magister in veritate dixisti quia unus est Deus, & non est alius præter eum, & ut diligatur ex toto corde, intellectu, anima, & ex tota fortitudine, majus est omnibus Holocaustibus, & Sacrificiis. Quæ quidem responsio Christo valde arrisit, Videns enim Jesus quod sapienter respondisset, dixit illi, Non es longè à Regno Dei. Hujus præcepti, quatenus à Deo ipso lata est, Sententia, secundum Socinianos, postulat, ut quicquid est in nobis affectus, quicquid virium sive involuntate, sive in intellectu nostro, sive in corpore, sive denique in iis quæ nobis concessæ sint opibus & facultatibus, id totum ad Dei, quippe qui unus tantum est, cultum, atque obsequium conferamus; sed quatenus Christus id ab eo, quo dilectio proximi continetur, distinguit, ad Dei cultum & honorem nominatim refertur, & imprimitur id continet, ne ulli alii Deo præter ipsum adhareamus, & spirituale adulterium ulla ex parte committamus; Et tamen statuunt huic præcepto hoc Christum addidisse, ut ipsum etiam Christum eo dilectionis genere diligamus, quo Deum ipsum.

Cirech.
Racov. g. 6
p. 154
155.

15. idem p. Secundo, Fiducia in Deo ponenda est, inquirunt, Sociniani, hoc patet ut & omnia eum præstare posse, & si ejus favorem quæras tibi benefacturum, omniaque promissa sua præstiturum esse firmiter credas. 157. 157. Deinde quæstioni huic quo pacto Christo debemus confidere, respondent, 19. p. 164. Eo pacto quo ipsi Deo, nempe ut omnia eum præstare posse, &c. firmiter credas. 165.

Tertio, Dei cultum & honorem in adoratione, & invocatione constituunt, adoratione nimirum non externa tantum, quam corporis flexione, laude, gratiisq; pro beneficiis actis exhibemus, sed internâ, quæ in se comprehendit summam animi nostri in Deum reverentiam, & coram eo dimissionem, ex eo ortam, quod immensam Dei sapientiam, & potestatem, & benignitatem in nos ex ipso cordis & animi sensu agnoscimus.

Huic autem primo præcepto hoc Christum addidisse, aiunt, Quod ipsam etiam Dominum Jesum, pro eo quod in nos potestatem habeat divinam, isto sensu pro Deo agnoscere, ac porro ei confidere, ac Divinum honorem exhibere tenemur.

4º, Horum præcipua in Sectione prima ad examen vocabimur, præsentiarum igitur sufficiat pauca hæc adnotasse:

Primo,

Primò, cum dicunt præcepto de solo Deo amando hoc *Christum* adjecisse, *Ut ipsum etiam Christum eo dilectionis genere diligamus, quo Deum ipsum*, sententiam hanc cum eorum hypothefi, Christi; ipsius dictis nequaquam consistere posse. Est enim istius præcepti hæc ratio assignata, quod *Deus Israelis*, & Deus summo amore complectendus, *Deus unus est*, non ergo patitur eum eodem dilectionis genere coli, qui *Deus Israelis*, & unicus Deus non fuerit. Secundo, testatur *Christus* Scribam sapienter respondisse, cum tamen extra dubium sit eum, de uno Deo *Israelis* præ omnibus amando, verba fecisse, nec unquam de alio in ejusdem amoris consortium admittendo per somnium quidem cogitasse. Tertio, *Scribam* hunc non longe à *Regno Dei* fuisse asserit; quis autem juxta *Socini* placita, à Regno Dei magis alienus esse potuit quam is qui *Judaicum illud principium* de uno Deo colendo, quod juxta *Smalecium*, *Abnegationem Christianæ Religionis* in se continet, mordicus tenuit, & inter prima Religionis veræ præcepta numeravit?

Secundo, Amorem, fiduciam, spem, adorationem, invocationem ex primi præcepti sensu genuino, soli Deo propria esse, & soli Deo *Israelis*, ante adventum Christi, debita fuisse, confiteri videntur *Sociniani*; dicendo nos eo obligari *id totum, quod in nostra potestate, est ad Dei*, quippe qui unus tantum est, cultum conferre, nec ulli alii deo præter ipsum adherere, ne spirituale adulterium committamus; verbaq; præcepti ejus postulare, ne ullum alium Deum præter ipsum colamus, cum ipse solus & unicus *Israelis* sit Deus, omnes alii, respectu *Israelis*, alieni sunt, peregrini, & novi; qui ergo hæc omnia eodem genere, aut gradu, homini Christo natura & essentia à Deo *Israelis* alieno, deberi contendunt, & insuper audacter asserunt *Christum* ipsum hæc nova præcepta, Dei mandato de se unico colendo, adjecisse, quod ipse eodem amore prosequendus, eadem fiducia honorandus, eodem divino honore, & obsequio colendus, eadem adoratione omnimoda venerandus, eadem laude & gloria decorandus, iisdemque precibus sollicitandus sit, ii certe Christi veritatem nimium suspectam reddunt, & dubitandi occasiones novas *Scepticis* ministrant; num is pro vero *Messia* agnoscendus fuerit. Nil equidem notius occurrit in *Evangelica* de Christo *Historia*, quam eum in mundum venisse, ut exemplum humilitatis & modestiæ nobis præberet, se gloriam suam minime quæsisse. honorem sibi conciliando intentum minime fuisse: Si ego, inquit, glorifico meipsum, gloria mea nihil est; quam autem absurdum & incongruum videri debeat, ipsissimum illum *Christum*, qui hæc toties inculcaverat, adeo gloriæ suæ studiosum, & honoris cupidum fuisse, ut quasi in Dei Patris solum involaret,

Catech.

RACOV. 3.6

P. 154. 155.

16. p. 167.

Joh. 8. 54.

fibi que in omnibus æqualem cum eo cultum præstandum exigeret.
 L. 4. c. 14. *Non enim, monente Lactantio, servasset fidem, si missus, ut Deos tolleret, atque unum assereret, induceret alium præter unum, hoc enim erat non de uno Deo facere præconium, nec ejus qui miserat, sed suum proprium negotium gerere, ac se ab eo, quem illustratum venerat, separare.*

Interrogarem tertio num hanc *Messia* *æon*, hunc cultum Christo exhibendum esse, *Propheta* tradiderint? Si non, libenter scirem, cur *Christus* *Judeos* ad *Moysem* & ad *Prophetas* miserit, ut inde de eo documenta haurirent? Aut quomodo ex *Prophetis* probare poterint *Apostoli* *Christum* pro *Messia* habendum esse? Cur *Christus* *Apostolos* suos sic alloquitur, *Ostulti, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt Prophetae, nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Cur *Petrus* dicit prænuñtiasse eos futuras *Christi* passiones, & secuturas glorias, cur ipsos *Christianos* attendere præcepit huic firmiori prophetico sermone, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco? Sin dicas *Prophetas* tradidisse hunc cultum Christo, non Deo adscribendum esse, cur toties ab illis audivimus unicum esse Deum, amoreque adeo summo hunc solum esse prosequendum, eum solum adorandum, ei que soli serviendum esse, Deum *Gloriam* suam alteri minime concessurum, eum *Zelotypam* esse, nec impune passurum, cultum sibi debitum alteri tribui, cur illud denique a gentibus notandum, à suis memoria perpetuo retinendum proponunt, *Deos, qui cælum & terram non fecerunt, de terris, eradicandos* esse; cur inquam hæc omnia ab iis dicta invenimus, nulla *Socinianorum* limitatione adhibita, nullo indicio dato, quod hæc *Judaica* præcepta essent sub *Christiana* *Oeconomia* solvenda, nec locum amplius habitura? Cum ergo hi, vel soli, vel saltem modi præcipui videantur esse, quibus creatura in Deum evehi, & Polytheismus revera induci queat, nempe 1º Ut creatura Deus ipse, Deoque æqualis pronuntietur. 2º Ut creaturæ Deitatis veræ *æternæ* indicia, attributa propria adscribantur. 3. Ut cultus Deo soli debitus eidem adhibeatur, sequitur *Socinianos*, qui modis his omnibus creaturam in Deum evehunt, *Idolatriæ*, & *Polytheismi* reos esse, quod erat demonstrandum. Restat, ut de primo Decalogi præcepto pauca dicamus,

Sect. IV. Quarto, Igitur id monitum velim, & serio perpendendum, Deum O M. præcepta de cultu sibi exhibendo eo animo tulisse, ut nos in vero sui unius cultu retineret, nec pateretur animum nostrum ad creaturarum obsequium dilabi: Est enim proculdubio præceptum *de aliis Diis non habendis coram facie sua* ea ratione

tione conceptum, ut Dominus Deus suo jure potiatur in solidum, nec eum aliis cultum adhibeamus, quem unus ille sibi vendicat, utque apud ipsum, quæcunque sibi sunt propria, resideant; Huc plane tendunt ea omnia, quæ in *Idololatriæ* omnis remedium, in prima *Decalogi* tabula proponuntur, nimiram Deum ipsissimum adorandum esse, qui *populum suum ex Aegypto eduxit, qui sex diebus cælum & terram, & omnia quæ in ipsis sunt, creavit*, ei soli serviendum esse, eumque ad *Zelotypiam* provocari, quoties alius ejusdem cum eo cultus particeps evadit, nec impune passurum esse eum, qui vel tantillum ex ejus gloria delibet, aut alteri concedat.

Jam vero juxta *Socinianorum Theologiam* cultus divinus Deo proprius, quem hoc mandato, tanto molimine, tantisque argumentis sibi in solidum asserere instituit Deus, non tantum *Christo*, sed etiam Angelis, Dei *legati* cum fuerint, tribuendus est. Nec enim erubescunt palam dicere cultum Divinum, qui Deo *Altissimo* debetur, nunc etiam *Christo*, & ante *Christi* tempora, Angelis quoque Dei personam gerentibus jure meritoque delatum esse. Potest Deus, inquit Smalcius, præcipere, ut quicumque vel Angelorum pro Deo *N.B.* colatur. Et rursus Angelis qui *Dii Cælestes* sunt, divinum cultum tribui posse, & re ipsa tributum fuisse in veteri *fadere* nemo inficiari potest. Hoc etiam inter ipsos obtinet axioma, quod omnis legatus sustinet personam mittentis, & idem honor ipsi debetur, qui mittenti, quem honorem ei mittens, eo ipso communicat, dum eum mittit; ex quo aperte sequitur non tantum omnem Angelum à Deo missum, sed Prophetam omnem divino honore colendum esse; immo hinc sequitur Apostolis divinum honorem debitum fuisse; erant etenim *Christi*, Deique *legati*, *Christo* dicente, sicut me pater misit, ita ego mitto vos, hoc nomen sibi ipsis vendicant dicendo, pro *Christo* legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Hunc porro cultum Christo in terris agenti exhibendum esse pronuntiat *Wolzen- genius* propter illam potestatem quam in terris habebat ad hominibus benefaciendum: Cum ergo similem potestatem hominibus benefaciendi habuerint Apostoli, cur ipsis similis cultus denegaretur! Hæc autem omnia Angelorum & Sanctorum religioso cultui introducendo interfvere, cæcus est, qui non videat. Sed Deo gratias contra hanc stultam Theologiam munivit nos *Christus*, responso *Satanæ* dato, Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli servies, stabilivit nos D. Petrus *Christi* ad *Cornelium* Legatus, adorationem sibi oblatam renuendo, & *Cornelio* dicendo Surge, & ego ipse homo sum; non est ergo cur me tantopere venereris ut Deum, Notante eodem *Wolzen- genio*, postquam priores Nænias ex suo Cerebro excusserat.

Wolzen. in
Math. 4. 10
p. 189.

Err. 17. &
Er. 100.

Wolzen. in
Joh. 5. 23.

Joh. 20. 22
2 Cor. 5. 19.

Matth. 4. 10.

Math. 4. 10.

Act. 10. 26.

Præ-

Præmunivit nos *Paulus*, qui gentium, Deumve ignorantium hoc indicium, hoc crimen fuisse perhibet, quod *iis, qui natura dii non erant, serviebant*, est enim nimis absurdum id ipsum fidei *Christianæ* Articulum, partemque facere, quod gentium præcipuum crimen, certumque ignorantiz Dei *veritas* à Christi *Apostolo* habebatur: Taceo eundem *Apostolum* inter gentium facinora à lumine naturæ abhorrentia, & nulla *Apologia* excusanda, hoc imprimis reputasse, quod præter creatorem in sæcula benedictum creaturæ serviebant, quibus verbis, ipso *Selichtingio* monente, docuit *Apostolus* In locum. *solum creatorem, exclusis omnibus creaturis religiose colendum esse, & peccari sive quis creatorem in cultu negligat, sive creatoris cultui cultum creaturæ religiosum adjiciat, quæ omnia frustra solvere conatur dicendo Deum hunc Christo creaturæ cultum & honorem tribuisse.* Respondeo enim ipsius verbis paululum mutatis, si creaturas aliquas, Deo Auctore, religiose colere, illisque servire fas esset, præter solum creatorem, hoc tantum reprehendere debuisset *Apostolus*, quod creaturæ, sine Deo Auctore, servierint, non vero simpliciter quod servierint creaturæ; Armavit nos denique *Angelus* Dei legatus abs eo missus, ut ostenderet servis suis, quæ oportet fieri cito, cultum enim à *Johanne* oblatum non tantum respuit, sed Deo exhibendum esse monet, immo *Johannem* ab hoc obsequio, tanquam ab aliquo nefario scelere, deterret, *See un*, inquit, prærupta, & concisa oratione, qualis in magna animi perturbatione esse solet, ex quibus patet *Johannem* rem ab officio suo alienam, ipsisque *Angelorum* votis contrariam præstitisse. Absit enim ut putemus sanctissimos illos *spiritus* perturbari, ac percelli, cum homines pii ad ea facienda se accingunt, quæ iusta, & decora, quæ dei legibus, & veræ Christi traditioni consentanea sunt. Notandum denique *Angelum* hunc offendisse *Johanni*, creaturas omnes in calo, & in terris, cultum divinum *Agno* tribuentes, & magna voce clamantes, dignus est *Agnus* qui occisus est, accipere virtutem, & Divinitatem, *divinum* & sapientiam, fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et rursus, *Sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum.* Cum ergo post hæc omnia, bis Deo soli hunc cultum adhibendum esse tam sollemniter testetur, Christum è sorte creaturarum eximendum, eumque pro Deo a Christianis agnoscendum esse satis innuat; quod hic quædam in Sectione prima allata repetiverim, Lectoris veniam imploro.

Sect. V. Quinto, Id etiam obvium cuique est, totam *Idolatriæ* rationem, quatenus inter *Patres Antiquos*, & *Reformatos Theologos* hæcenus obtinuit, hisce *Socinianorum* commentis penitus evacuari, &

& *Romanensiam* ea de re placita, eorum principiis magis congruere, quæ enim inter *Primævos Christianos, Evangelicos, & melioris notæ Scholasticos* hætenus obtinuit *Idololatriæ* definitio, sic se habet, *Idololatria est cultus Divinus, seu soli Deo debitus, non Deo præstitus; sive est cultus Deo debitus creaturæ exhibitus*, hanc cultus *Idololatrici* definitionem *Socini Schola* agnoscere non potest, contendunt enim sub utroque testamento cultum Deo debitum, creaturæ jure merito adhibitum fuisse, Deoque Auctore concessum. Est ergo juxta eorum *Theologiam Idololatria cultus Deo debitus, creaturæ, eo non concedente, exhibitus*; quasi metuendi causa esset, ne Deus gloriam suam alteri concederet, deo alteri adhærendum, alteri serviendum esse juberet, ne vellet nos *spirituale adulterium ulla ex parte committere*, eumque adeo ad *Zelotypiam* provocare. Sed quicquid senserit *Socinus*, & sui ingenii solertia excogitaverit *Αἰδολατρία* sub veteri fœdere per Deum ipsum, *Ἀνθρωπολατρία* per Christum sub novo, inductum esse qui dixerit, vereor eum à blasphemia parum abesse, à Scopis *Oeconomix Christianæ* eundem toto cœlo aberrare, nullus dubito.

Porro distinctiones *Latinorum*, quas ad suam *Idololatriam* tegendam excogitarunt, *Socinianorum* in scriptis sæpius occurrunt. Hoc enim *Perizomate Angelorum, & Divorum* cultum *Latini* palliare solent, quod neutiquam de iis tanquam de summis rerum principiis, fineque ultimo concipiunt, nec ea de causa cultum iis exhibent, sed quoniam bonorum causas medias eos esse existimant. Distinctione hac *Idolatriæ* crimen à se rejiciunt *Valentia, Becanus, Bellarminus, Summalistæ* passim; nec aliud inter adorationem Christi creaturæ, Deique p. discrimen agnoscunt novi *Photiniani*. Cultum quem exhibent Christi Imaginibus esse tantum cultum Divinum seu latrariam per accidens, non terminari in imagine, non esse ei debitum per se, ab imagine ad exemplar transire, clamant *Latini*, eaque de causa *Idololatricum* eum non esse contendunt; iisdem plane distinctionibus utuntur, hac in causa, *Socini Affeclæ*, nempe Deo summo competere hanc adorationem per se, aliis per accidens, adorationem hanc non in Christo tanquam fine, aut ultimo scopis quiescere, sed ad Patrem tendere, adorationem hanc creaturis non deberi per se, sed quatenus cum eo, cui per se adoratio debetur, conjunctæ sunt, ubi autem tot emplastris opus est, ibi esse ulcus suspicandum est, & ubi recepta per tot sæcula *Idolatriæ* definitio sollicitatur, & immutatur, ibi Novi *Idololatriæ* generis in ecclesiam introducendi suspicio non levis suboritur.

Secl. VI. Est etiam ulterius observandum totam pœne gentilium de

Wolzog.
in Mar. 4.
10. p. 189.

Wolzog. in
Mat. 4. 10.
Joh. 5. 23.
Sellehr. in
Rom. 1. 15.

de diis medijs, hoc est *Socinianis*, Theologiam, cum his *Socini* placitis per omnia fere conspirare, est enim iisdem fatentibus.

Primo, Creaturarum, five Deorum factorum cultus, quos enim *Deos medioximos* appellabant; eos etiam *deos factos*, & à summo Deo conditos, inferioris notæ, & de plebe Deos esse confitentur. Supremum numen reliquorum Deorum *δημιουργόν*, Deorum omnium Deum, Deorum omnium Dearumque Regem à quo ista numina, quæ adorabant & colebant suspensa sunt; eorum Theologia constituit, Reliquos Deos ab illo uno Deo factos, & sublimiter collocatos tantumque abesse ab ejus Divinitate Deos reliquos ut inter homines recenseri potius mereantur.

Sen. Ep.
100. Just.
exhort. ad
Gr. p. 19.
August. de
C. D. l. 9.
c. 3. Laët.
l. 1. c. 5.
Aug. de Ci.
Dei l. 4. c.
9. l. 6. c. 1.
l. 8. c. 6.

Secundo, Est etiam cultus in honorem summi Dei tendens, & designatus, ad ejusque gloriam compositus, cum enim ipsis doctibus debemus. *ὅτι ὁ δημιουργὸν μόνον αὐτῶν θεὸν ἀναγίνωσκον* ad Opificem eorum Deum tantum referre;

Hieroc. in
car. Pyth.
p. 10.

ὅσοι γὰρ ὁ θεὸς θεογονοῦντα θεὸς ποιεῖται τῶν ἐν ᾧ τῷ μεγάλῳ θεογονοῦντι, οἷον ὁ ἐν τῷ τῷ ἐκείνῳ ποιεῖται. Celsus apud Orig. l. 8. p. 381.

subditum colit, rem gratam summo Deo facere testantur. Et rursus si quis inquit Celsus, jubeat bene loqui Soli, aut Minervæ, alacriter

ὅπου τῶν σέβειν μᾶλλον δεῖται ὅτι μίαν θεὸν, τὸ μέγα θεοσιδὸς διὰ πάντων δεξιὸν πλοῦτον *Pæan* canendus est, sic enim *Magnum Deum* venerari magis videberis, si hos quoque hymnis honores, & laudibus;

pietas enim fit perfectior, si per omnia transeat.

Hieroc. p.
9. 13.

Tertio, Est etiam eorum cultus, secundum *Ethnicos*, consilio, & legi magni Dei consonus, nec aliter quam ipse voluerit peragendus; eos enim colendo obtemperamus inquirunt, *εἴω νῦν ὁ θεὸς βούληται. Legi & Consilio divinis, nec quenkumque eorum honore prosequi*

ἰδὲ ξέστι πῶς αὐτὸν τιμῇ, ἢ μὴ εἰς ἐκείνην ὥστε *licet nisi quem ille honorari vult*, erat ergo honoris, juxta *Socini* placita, cultus,

Deo Auctore, *Geniis*, diisque concessus.

Quarto, Fuit secundum eosdem is honor cultusque; iis exhibitus ob potestatem, quam à Deo summo acceperant, & ob beneficia eorum opera hominibus præstita; Quidquid enim geritur per *Angelos*, per *Dæmonas*, five *Hyroas*, id omne, inquit Celsus, legem à summo Deo

Deo præscriptum habet; Πάσι τῶν ἐξ ἡμῶν ἐκ τῆς μυστικῆς θεῆς
 Annon horum quisque po- πικῆς δ' ἐπ' ἐκείνῳ διαμῖνεν λαχόντες θεοῦ ἐξέ-
 testatem eam sortitus est, αἰῶν, ὅταν ᾖ τὸν δαίμονα ἐκείνους πειραζόμενον
 qua dignus est habitus? ἢ διακρίνει δαίμονας ἐκείνους πρὸς θεόν. L. 7.
 Ergo cum qui à Deo po- p. 377. ἢ δ' ἄλλων θεοῦ ἐκ τῆς θεῆς δ' ἄλλων ἀ-
 testatem accepit Cultor εὐθεὶς πηγαίῳ δαίμονι, ἀρχαῖς ἐγγύθι καὶ τῷ
 Dei non venerabitur? Est, ξὺν τοῖς θεοῖς ἐπ' αὐτῷ. In Phædro p. 246. αὐ-
 inquit Plato, Deus sum- χαῖς πᾶν μᾶλα χεῖρον χεῖρον τῆς εὐφροσύνης διαμ-
 nus Jupiter aliorum autem δαίμων. Epinom. p. 1310.

quotquot numerum duodenarium compleunt, principes ducuntur juxta
 ordinem ab eo constitutum: unde eos precibus colendos esse ob eam quam
 gerunt provinciam, innuit. Cuncta cælestium voluntate, numine & Au-
 thoritate fiunt, inquit Apuleius, sed Dæmonum obsequio opera, & mi-
 nisterio; Hos Dæmonas
 bonos, Dei Magni inter- τὸ δαιμόνιον ἐστὶν --- ἱερουργοὺς καὶ διαμω-
 pretes Dei Vicarios, & μῶν διότι τὰ περ' ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώπων τὰ
 conciliatores, ejus Mini- ὅσα θείων. Plato Sympoſ. p. 1194. Plato
 stros, & Procuratores, Por- τὰ σώματα περὶ τὰ ἐξέτα καλὰ καὶ θεία, τὰ δ'
 titatores humanarum pre- μέγα λόγος καὶ ἀδύνατος καὶ δαιμόνιος ἀγαθὸς, ἱε-
 cationum ad Deum, divi- μῶν καὶ τὸ ἐγγύθι καὶ συμπεριέχοντων ἀνθρώπων
 narumque rerum ad homi- μινούσας. Photius ex Hierocle f. 750. vid.
 nes, ob beneficia quæ erga Plutarchi de Iside & Osir. p. 316. διὰ τὸ
 communem hominum vi- αἰετὴ καὶ καλὴν βίον αἰετὴν εὐεργετικὰ ἐκτελεσά-
 tam præstant, honorandos, μῶν. Euseb. præpar. Evang. lib. 5. c. 3. p.
 ideoque coli ab hominibus, 182. D. ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἀνθρώποις διὰ καὶ πο-
 ut qui divina providentia τες, αἱ δὲ ἀνθρώπων λαβέσκει διὰ καὶ καὶ τὰ
 ob vitæ puritatem, pose- οἱ τῷ θεῷ περὶ αἰετὴν εἰς τὸν καὶ ἀνθρώπων λα-
 statem acceperint, ut ad τερρίαν τὸν δαίμονα καταλύνει πᾶσι. Clem Al.
 hominum ministerium lo- Strom. l. 6. 631. C.
 cum, qui est circa terram obirent.

Hæc autem quisquis cum Socinianorum placitis contulerit, vide-
 bit omnia fere ad amissum convenire, Gentiumque Philosophos in eo
 solo culpandos esse, quod rationibus haud satis firmis inducti om-
 nia Dæmonum obsequio, opera, & ministerio fieri judicarent, cul-
 tumque proinde Dei magni lege, & consilio iis ob causas jam alla-
 tas, concessum esse.

In eo autem facillè veniam impetrabunt ab iis, qui probe nove-
 rint Theologiam hanc non tantum inter Philosophos obtinuisse, sed
 etiam inter Judeos, & Christianorum Antisites receptissimam fuisse;
 inter Judeos receptam fuisse hanc sententiam ex eo liquet, quod
 juxta LXX. Interpretes quando Altissimus dividebat Gentes, & dis-

De Dæm.
 Socr. p. 45.

Deu. 32. 2.

perfit filios Adami, ἡσαν δεκα ἑβδμή καὶ δεκάτ' ἀγγέλων Θεῷ, Constituit terminos Gentium juxta numerum Angelorum Dei: hoc est, dicente R. Menachem, Septuaginta Gentibus, septuaginta Angelos præposuit. Nam ἡγάγετο ἑβδμή ἑξ ἑκάστης, Unicusque Genti Tecundum Siracydem, Constituit Gubernatorem, portio autem Domini erat Israel. Philo Judæus, eos pronuntiat μεσολαβῆτες πρὸς ἀνθρώπων πρὸς Θεῷ. καὶ Θεὸς πρὸς ἀνθρώπους, Legatos quosdam esse hominum ad Deum, & Dei ad homines; quibus omnibus robur accedit non tantum ex iis, quæ apud Danielelem occurrunt de principe Persiæ, & Græciæ; sed præcipue ex his D. Pauli verbis, Non enim Angelis subjecit orbem futurum de quo loquimur, ex quibus pronum est colligere mundum, ante adventum Christi, Angelis multo magis quam postea subiectum fuisse; Ita revera Patribus primævis visum est, ii enim audacter pronuntiant,

τῷ ᾧ καὶ ἡ ἀνθρώπων, καὶ ἡ καὶ πρὸς τὸν ἕκτον, Deum Patrem hominum
μεσολαβῆτες ἄγγελοι, ὡς ἐπὶ τῷ πρῶτῳ 1 πρῶτος ἱππῆς παρὶ δωκατ.

Just in Apol. 1. p. 44.

τῶν καὶ ἡ ἀγγέλων οὐρανῶν καὶ τῶν καὶ τῶν
μεσολαβῆτες πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Athenag. legat. p. 27. πάντα τὰ ἐστὶ τῶν καὶ τῶν
ἐστὶν καὶ μεσολαβῆτες πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Euseb. Dem. Evang. 1.4. c.10. p.163. Vide c.6. p.155. D. c.7. p.156. c.9. p.159 & passim.

Iren. 1.3. c.12. p.266. Clem. Alex. Strom. 7. p. 702. C.D.

Deus enim excelsus qui solus potestatem omnium tenet, in septuaginta & duas partes divisit totius terræ Nationes, iisq; Principes Angelos statuit.

Hæc quæ de Diis Gentium colendis in medium jam adduximus, Lucem, & robur accipient ex iis quæ Socinus ipse ad objectionis hujus à Wieko latæ vim diluendam regerit: Affirmo, inquit, Ethnicorum errorem non in eo fuisse quod non unum tantum Deum colerent, NB. Sed in eo præcipue quod curam mundi, atque hujus universitatis, & ipsarum rerum humanarum in plures Deos distribuerent, qui nequaquam ab uno solo Deo penderent, à quo videlicet curam istam sibi demandatam habuissent, cuique essent subordinati, adeo ut eorum potestas, & gubernatio, & cultus quo propter illum afficiebantur, ad unum illum Deum tota referrentur: Hæc enim omnia in quibus solum discernimen inter Socinianos, & Ethnicos hic posuit ipse Socinus, falsissima esse, disertis Ethnicorum testimoniis jam probavimus. Et innumeris indiciis eruditissimus Cudworthius solidissime confirmavit.

De-

Ans. in
Iccum.
Ecclus. 17.
17.
Lib. de
Gign. p.
236. de
plant. Noe
p. 216.
Din. 15.
13. 25.
Hebr. 25.

Clem. Re-
cogn. 1. 2.
c. 42.

Resp. ad
Wick.
p. 534.

Denique notandum præceptum de cultu unius Dei juxta hæc Socinianorum placita morale minime fuisse, sed plane positivum, nec enim concipi potest id esse rationi naturali contrarium, quod Angelis sub Veteri Testamento, Christos; homini sub Novo, ex Dei præcepto debebatur. Non potuerunt igitur Ethnici lumine naturæ cognoscere Deum summum hunc cultum Angelis, aut Geniis bonis non concessisse. Deus, inquit Sociniani, hoc præcepto nobis dato sibi facultatem minimè arripuit Christum suum ad cælestem potestatem evehendi, suamque gloriam per hoc amplificandi, sed nos lege sua circumscriptis, ne quenquam nostro arbitratu secum in cultu & honore divino auderemus conjungere. Populum tantum obligavit, inquit Volkelius, ne is pro suo Arbitrio divinum cultum cuiquam exhiberet, huic inquam, non sibi, legem istam tulit. Non certum est, inquit Smalcus, Deum ob naturam divinam præcise colendum esse, ex pura igitur Dei voluntate tota res pendeat, necesse est, eidemque in solidum debetur quod creaturam quamlibet, eodem quo Deum O. M. honore, non prosequimur: Nec enim ex natura, sed ex arbitrio divino fluit, quod Deus summus summo honore sit tantum prosequendus, & à natura divina minime abhorret Gloriam suam alteri tribuere, laudemq; suam etiam sculptilibus, modo colantur cultu relativo, transitorio, per accidens, in gloriam summi Dei.

Ricov. Ca.
p. 171.

De vera
Relig. l. 4.
c. 8.
Err. 8.

Restat jam ut paucis ostendamus hæc omnia Socinianorum nova commenta, Christianæ fidei analogiæ, & primario instituto prout à Patribus Primariis ad sæcula posteriora derivatum fuerit, adversari. Hæc enim apud Antiquissimos Patres, Scriptura præcinente, & ratione suffragante, continuo occurrunt.

Scct. 8.

Primo, Christianam fidem cultores suos à plurium Deorum obsequio avocare, & ad unius Dei cultum eosdem consecrare, imo Religionem hanc eo potissimum consilio inductam esse, ut plurium Deorum cultum aboleret, Deum unicum, affereret, eique cultum nostrum in solidum exhibendum esse, omnium animis infingeret.

Secundo, Idololatriæ rationem minime mutatam esse, sed ejus nos adhuc reos esse, quoties cultum Religiosum, & Divinum creaturæ exhibemus.

Tertio, Mandatum de uno Deo adorando, eiq; soli serviendo, nec alium præter eum agnoscendo, morale, & perpetuum esse.

De primo hoc capite vix dubitandi locus superesse potest serio advertenti quod Christianam fidem amplecti, nihil aliud est quam ab Idolis convertere se ad Deum; Deo vero servire. Evangelium.

Thess. 1.

Ad. 14. 15. *Ethnicis prædicare, est eos ab his vanis convertere ad Deum verum*
 Act. 17. *qui fecit cælum, & terram, & maria, & omnia quæ in iis sunt,*
 23. 24. *Ad Condito rem mundi omnes qui cum ignorabant, dirigere; immo*
 Apoc. 14. 7. *creaturas, & eos, qui natura Dii non erant, colentibus, magna*
voce clamare, timete Deum, & ei Gloriam date, qui fecit cælum &
terram, & mare, & fontes aquarum.

Is qui Deum pie colit, inquit Clemens Alexandrinus, & alienus

ὁ τῷ ὄντι βασιλικὸς τῷ ψυχῇ, ἢ γινώσκῳ, ἢ ὅτι & διανοεῖται, ἢ
 τῷ πνεύματι ἀποκαταστήσει ἂν ἡμῶν, σιμὸν μὲν
 109 ἀπὸ τοῦ
 109 ἢ τὸ μὲν διὰ τὴν πνευματικὴν
 109 σιμὸν
 Strom. 7. p. 711. C.

Cont. Cel. 1. 1. p. 10. *à Superstitione est, persuasum habet*
 1. 4. c. 14. *eum solum, qui est solus Deus esse ho-*
 p. 395. l. 1. *norandum & venerandum, Christus,*
 p. 228. & l. *inquit Origenes, nos docuit universi*
 4. p. 445. *Domino soli cultum deberi, filium su-*
um legavit ad homines, inquit Lactan-

Demonstr. Evarg. l. 3. p. 106. A. *tius, ut eos converteret ab impiis, & vanis cultibus, ad agnoscendum*
& colendum Deum verum, ut nihil aliud adoremus, nihil colamus nisi
solum Artificis, parentisque nostri unicum Numen, supersticiosi enim
sunt qui multos ac falsos Deos colunt. Nos autem Religiosi, qui uni,
& vero Deo supplicamus. A Christo discentes novimus, inquit Eu-
sebius, factum esse mundum, cælumque ipsum & solem, & lunam, &
stellas, opera Dei esse. & ὅτι μὲν καὶ αὐτὸς, ὁ καὶ πᾶν πνεῦμα αὐτῷ σιμῶν.

καὶ αὐτὸς πνεῦμα αὐτῷ σιμῶν. Ibid. *Neque hæc oportere, sed horum*
 p. 107. *Authorem colere; Immo Edocti su-*
 mus soli Deo qui Rex est universi ado-

Præp. Evā. l. 1. c. 4. p. 12. l. 4. c. 1. p. 170. l. 5. c. 1. p. 180. §. 9. *rationis honorem tribuere: Hoc sæ-*
 1. 1. c. 1. p. 19. *pius repetit, Christianam nempe*
fidem nos omnes à cultu creatura-
rum ad unum mundi conditorem revocasse.

Porro non tantum universi Deum, & Creatorem cœli & terræ
 solum colendum esse, monent, aliosque colendo, eum nec coli nec
 coli posse, quoniam si honos idem tribuitur aliis ipse omnino non coli-
 tur, cujus Religio est illum esse unum, & solum Deum credere; sed
 rationes hujus primarii Religionis Christianæ fundamenti has in me-
 dium adducunt. viz.

Primo. Preceptum de Deo unico colendò, ipsius Dei Patris, Chri-
 stique autoritate confirmatum esse, nec enim alium quenquam a-
 dorare licet, juxta eorum Theologiam quia scriptum est, Dominum
 Deum tuum adorabis, illique soli servies; Deum solum colendum esse,
 inquit Justinus M. Christus ita suasisit dicens, maximum mandatum
 est Dominum Deum tuum adorabis, atque illum solum coles ex toto
 corde tuo, & ex tota fortitudine tua. Dominum Deum tuum qui fe-
 ci:

cit te. Clemens Alexandrinus hæc habet ab omni Idololatria debortans divinus Moses, pulcherrime clama- vit dicens, Audi Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est, & Do- minum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Hæc verbum Dei in lege vociferasse tradit Irenæus, Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus unus est, & diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & hunc adorabis & huic soli servies; in Evangelio autem per has easdem sententias destruens apostasiam, & Patris voce devicit fortem, L. 5. c. 12. & legis præcepta suas sententias confitetur, Et rursus, quis ergo Do- Cap. 21. minus Deus tuus cui testimonium perhibet, quem omnes adorare o- portet & ipsi soli servire! omnimodo ille est sine dubio, qui & legem dedit Deus, Neque honores, inquit Origenes, reddimus iis, quibus Celsus ait commissa esse terrena negotia, Dominum enim Deum nostrum adoramus, & illi soli servimus, optantes imitatores Christi fieri, qui Diabolo dicenti, sibi hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me, re- spondit, Dominum Deum tuum adora- bis & illi soli servies, hoc est, cur ho- nores debitos istis quibus Celsus ait res terrenas commissas, non reddimus. Cyprianus libro de lapsis, hæc habet, nonne fidem nostram semper armans, & Dei servos cælesti voce corroborans, dicit Scriptura divina, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli ser- vies. Hoc Argumento contra Arianos, Pneumatomochos, & crea- turæ cultores quoscunque pugnant Patres post Nicæni, & Christum creaturam colere, Idololatriam esse nobiscum, pronuntiant. Si cre- atura sit Dei filius, inquit, Epiphanius quomodo eum adorari iussit Pater, præsertim cum Apostolus dicat, Et servierunt creaturæ, potius quam creatori; & stulti facti sunt, stultum enim est creaturæ divinita- tem tribuere, ac primum legis violare mandatum, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies; Propter- ea sancta Dei Ecclesia creaturam non adorat, sed Filium genitum Patrem in Filio, Filium in Patre, cum Spiritu sancto. Ambrosius hinc, Spiritum sanctum esse probat, quod adoran- dus in Scriptura proponitur, Neque enim adorandum quicquam præter Deum legimus, quia dictum Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli

ἀπορίων ἰδωλολατρίας ἀν-
τις ὁ θεὸς ὁ πατὴρ αἰωνί-
ως ὡς Μωϋσὶς ἔλεγεν Ἰσραὴλ de pro-
trept. p. 52.

τὸν Κύριον ὃ θεὸς ἐκ πνευματικῆς,
καὶ αὐτὸς μόνος λατρεύεται, καὶ διὰ
τοῦτο καὶ τὰς τοιχοποιήσας πρεσβυτε-
ριμὰς οἷς φησι Κεῖλος ὅτι τὸ τῷ θεῷ
προσέειπεν, ἐκ ἀπορίων contr.
Cels. l. 8. p. 415.

Ed. Oxon.
p. 114.

καὶ ἐν τῷ κλίβῳ διολογῶν, ἀ-
δελφεὶν ὃ πρῶτον ἐν ὁλῶ τῷ λόγῳ
Κύριον τὸν θεόν ὡς πνευματικῆς, καὶ
αὐτὸς μόνος λατρεύεται, διὰ ἡ ἀρχὴ τοῦ
θεοῦ ἐκκλησία ἡ κλήσις πνευματικῆς
ἀλλὰ ὁ θεὸς ἡμεῖς, πατὴρ ἐν ἡμῶν
ἐν πατρὶ. Hæc. 69. N. 36.

De Spir.
sancto l. 3.
c. 12.

soli

soli servies: Cyrillus Alexandrinus adversus Arianos, eodem argumen-
to pugnat multoties. *Si enim Chri-*

stum, inquit, nudum juxta nos, homi-
nem esse dicunt, adorantes eum, ex
confesso cultum divinum homini tri-
bunt, scriptum est enim, quod Domi-
nus Deum tuum adorabis, & illi soli
servies.

p. 163. Vide in Joh. l. 2. p. 217. & Thesaur. p. 314

Sec. 10.

Secundo, Argumentantur contra cultum creaturæ ex primo Decal.
præcepto dicente, *Non habebis Deos alios præter me. Nullum alium*
habemus legislatorem, inquit Theophilus, quam illum, qui revera Deus
est, qui nos pie, justè, & honestè vivere docet; quod ad piam vitam

attinet, sic præcipit, non
erunt tibi dii alii præter
me. Non adorabis ea,
neque coles ea, quia ego
Dominus Deus tuus.

Cont. Cel.

l. 5. p. 234.

Judei, & Christiani, inquit Origenes, legi obtemperantes ex persona
Dei dicentis, Non habebis deos alios præter me, non adorabis eos neq;
coles, id est alio sensu non tibi est præter Deum, nihil aliud colunt, quam
Deum universorum Dominum, qui fecit cælum, & reliqua omnia.
Cyprianus Exhortatione ad Martyrium, Deum solum colendum
esse probat, quia scriptum est in Deuteronomio Dominum Deum tuum
adorabis, & illi soli servies; Item in Exodo non erunt tibi Di alii
præter me. Eodem Argumento contra Arianos militant Patres

Hæret. 69.

§. 36.

Post-Nicæni: Si creaturam illum dixerimus, inquit Epiphanius, nunc
est illi sensus id est Deum, id est sensu quo modo Deus Deum creavit,
& adorandum proposuit, cum ipsimet dixerit, Non facies tibi simili-
tudinem ullam, neque in terra, neque in cælo, neque adorabis illum.
Qui Trinitatis unam substantiam consentunt, divinæ vocis legem obser-
vant; nihil enim aliud pro Deo coli permittunt præter divinam natu-

ram, qui vero labe infe-
sti sunt Arii atq; Euno-
mii manifeste in legem
divinam committunt,
consentes quidem De-
um filium, sed creatum
asserentes, & à divina
substantia alienum: nam cum Deus dicat, Non erunt tibi Di alii præ-
ter me isti Deum alium introducunt. Ita Theodoretus: Si filius Dei cre-
atus.

Ex. qu. 37.

confortium : Legem igitur moralem nec ipse *Christus*, nec ejus *Apostoli* mutare, & invertere potuerint, præsertim in hoc palmario, & minime cæremoniali præcepto de Deo recenti, & *Patribus Judæorum ignoto* non agnoscendo, nisi fide ipsius Christi in his assertionibus nimium labefactata, & *Phariseorum* captionibus exposita. Tertio quæ aliis præceptis adjicienda, quæ in iis mutanda, vel ab iniquis *Scribarum* glossematibus vindicanda esse voluit præceptor noster, ea omnia, concione in monte habita plene complexus est, cum ergo de objecto cultus Religiosi sive mutando, sive ampliando, nihil prorsus illic occurrat, sed potius eum tantummodo orandum esse, qui *Pater noster in calis est*; constat, nec *Christum* in animo habuisse aliquid hac in parte innovare. Quarto cum Lex *Decalogi* tanto apparatu, & Majestatis divinæ in ea promulganda tantis indiciis lata fuerit, cum tubæ sonitus attentionem ei accersiverit, vox cœlitus emissa eam quasi ex Dei ipsius ore profectam indicaverit, manuque ipsius postea in tabulis lapideis exarata fuerit, & mons interea flammis æstuans terrorem Legis contemptoribus incusserit, cum Legis sic latæ primum & maximum præceptum hoc iis semper visum sit, *Deum unum esse & tantum Deum unum, eumque tantummodo colendum; unam summum Deum credendum esse, colendumque*: Et multorum *Deorum Religionem* ne in aures

Joseph, O-
rigen. l. 3.
c. 4.

quidem admittere boni-
num esse veritati sedulo
studentium, germanas
nobis naturas non esse
adorandas, ne immorta-
les quidem & purissi-
mas. Si quis enim, di-
cente Philone, magni Regis honores, satrapis ejus, & præfectis exhi-
beret, non stultitiæ solum argueretur, sed & periculose audaciæ, tri-
buens servis, quod debe-
tur Domino; ita qui-
cunque sic creaturas co-
lit, ut Creatorem, sciat
se impudentissimum &
injustissimum, qui paria
largiatur imparibus, non tam in honorem inferiorum, quam in potio-
ris contumeliæ; Cumque has Leges naturales esse pronuntiarent,
adeo ut iis obtemperando naturæ ipsius ductum sequi viderentur,
frustra sane laboratum esset eos ad *Christianismum* pertrahere, si
experimento didicissent ei assensum minime præberi posse, nisi Dei

Monarchia violata, cultuque eidem debito πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ὃ ἀπαίρει,
contra Legis hujus consilium translato.

Videmus quam ægre paterentur *Judeo Christiani Gentiles* ad fidem Christianam admitti sine observatione rituum Mosaicorum, quam acriter contenderunt ut legalia ubique cum *Evangelio* jungerentur, immo ut *Gentes* Circumcisioni, totiq; *Mosis* legi tanquam unica ad salutem viæ, semet subjicerent, videmus quo erga legem zelo flagrant ex *Judeis* ii, qui longa miraculorum serie ad Christum agnoscendum adducti fuerant, quam intestino odio *Paulum* insectarentur quam hostili animo eum aggressi sint ob suspicionem inter se ortam, quod *Judeos* docuisset, ritus, *Moresq; Judaicos non observare*, tumultus, clamores, incendia quanto majora excitassent, si exploratum habuissent præceptorum Moralium maximum non ab *Apostolis* tantum, sed ab ipso *Christo* mutatum esse?

Denique id etiam serio observandum est, *Christum* in Evangelio Deum solum adorandum, eum solum cui ferviatur proponere, eum integro corde, totiusque viribus amandum pronuntiare; quia Deus *Israelis est unicus*; *Apostolos*, creaturis, & natura non *Diis*, non solum cultum detrahare, Deumq; mundi Creatorem *falsorum deorum, Idolorum, Daemoniorum* loco adorandum proponere, sed etiam *Idololatriam*, & cum *Idololatris* commercium seivissime prohibere, immo *Idololatrias* quoscunque à Regno *calorum* excludere, & partem iis in stagno ardenti igne & sulphure tribuere, nullo indicio dato notionis *Idololatriæ* vel minimum mutatz; cum ergo in eodem *Evangelio*, inque iisdem *Epistolis* *Judeos* alloquantur de uno *Israelis* Deo colendo tories admonitos, immo plenissime instructos, eosque ab eadem *Idololatria* cavere jubeant, in quam sub Veteri Testamento lapsi essent, cum denique *Gentes* à cultu creaturarum ad cultum unius Dei Mundi Creatoris revocent, exploratum esse debet, idem *Idololatriæ* genus sub utroque fœdere prohibitum esse.

SECT. XII. Eandem *Idololatriæ* Rationem inter primævos Patres perpetuo obtinuisse constat,

Primo, Ex ea quam continue tradunt *Idololatriæ* definitione; est enim juxta eorum communem sententiam, *Idololatria ex uno in multos Dei distributio.*

Idololatria, juxta *Tertullianum*, Deo fraudos

facit, honores illi suos donegant: *Idololatria*, dicente *Cypriano*, tunc committitur cum divinus honor alteri datur, juxta *Pseudo-Clementem* est honor Creatoris creaturæ delatus.

SECT. XIII. Patres cum *Arianis* confligentes disertim, & frequenter

asserunt non posse Creaturæ cultum sine *Idololatriæ* vitio deferri, *Arianos, Nestorianos, Macedonianos* οὐδὲ μολούχους, qui *Christum, & Spiritum sanctum* creaturas esse arbitrabantur, & tamen eos colebant, invocabant, in iis spem & fiduciam collocabant, *Idololatriæ* reos pronuntiant, atque id creaturæ ab iis adscriptum esse aiunt, quod soli Deo debebatur, *Gentium* denique *Polytheismum* ab iis postliminio inductum esse, & Characterem cultus nostri &

ἡ κλισμα προσκυνητῶν, μὴ ἥσονται, ἰθνηκῶν
 ὃς ἔστι Ἀριανιστὴν ἢ τοιαύτην ἁλῆν, &c. Athanas.
 Ep. ad Philadelp. p. 157.

Religionis ejurari. Non
 creaturam adoramus, ab-
 sit, in *Ethnicos, & A-*
rianos istiusmodi delirium

competit, sed Dominum rerum creatarum incarnatum Dei Verbum adoramus, Quapropter, si velint, ipsi sententiam mutant, neque rei create, citra Deum, qui creavit omnia, cultu inservient,

ἡ μάλιστα τῇ κλισίᾳ λατρεύουσαι παρὰ τὸν
 κλισίαν τὴν πᾶντα θεῶν, ὅτι ἡ πίστις τῆς καθόλου
 ἀποστολικῆς κτιστῶν οὐδὲ τῶν τῷ θεῷ λέγων, ἡ
 διμνηστῶν ἡ ἀπὸ πάντων. Ibid. p. 161. vid. or.
 I. p. 297. 3. p. 387. 394. 4. p. 468. 469.

quoniam fides Catholice
 Ecclesie verbum Dei con-
 ditorem & opificem rerum
 omnium cognoscit.

randum esse ab hominibus, Sermo Divinus, inquit Nysseus, Lege

Nihil eorum quæ per
 creationem facta sunt ado-
 randum esse, ut ex omni
 fere inspirata Scriptura ta-
 le licet perdiscere: *Moses*
tabula Lex, deinceps *Pro-*
phetæ, Evangelia, Aposto-
lorum decreta omnium, ex
equo vetant ad creaturam
intueri. Nam cum bifa-

ἔστιν ἡ δὴ κλισίᾳ γινώσκων καθάπερ ἡ
 πᾶσι ἀποστολικῇ ὁ δὲ ἰσομετρίᾳ πᾶσι λέγει,
 ὡς ἐν πίστει μικρῷ δὲ ἐν τῆς θεωπείᾳ γε-
 φῆς τὸ πᾶντα καθεῖν: ὁ Μωϋσῆς, αἱ πλάκες
 ὁ νόμος οἱ κεκοσμημένοι τὰ εὐαγγέλια ἡ
 ἀποστολῶν τὰ δόγματα πάντων. Contr. Eunom.
 orat. 4. p. 572. vid. or. 2. p. 443.

riam de his quæ sunt divisa sit opinio, in creaturam, & in naturam

in creaturam, & in naturam
 increatam, si quod nunc ab Adversariis contenditur, prævaluerit, ita

ἐὰν ἐπακρίβηται τὸ παρὰ ἡμῶν ἐκείνων τῷ
 συνεκτιθέμενον ὅτι κλισίᾳ ἡ τὸν ἕν τῷ θεῷ
 λέγων, ὁ ἀνάγκη πᾶσι (ἡ) ἀθετηθῇ, τὰ εὐαγ-
 γελικὸν μίστυμα, ἡ μὴ προσκυνητῶν ἡ ὡς ἀρχὴ
 ὅτι καθεῖν λέγει δὴ τὸ μὴ δὲ ἡν προσέειπεν τῷ
 λαβόντων τὴν πίστιν &c. Ibid. D. οἱ 3. π. 45. ὅμοια
 τὴν πίστιν πᾶσι ἐν τῆς οὐδὲ λαλῶν τῶν πᾶσι.
 Or. 3. p. 563.

ut dicunt Dei Filium
 creatum esse, necesse est
 omnino (vel) *Evangelii-*
cum præconium sperni,
nec Deum verbum, quod
in principio erat, adorare,
quia sit nefas latræ cul-
tum creaturæ adhibere.
 Et rursus, Si quis filii
 nomen creaturæ apponit,
 sal.

estis, abnegatis, etenim si verus Deus non sit, neque adorandus est,

οὐ γὰρ ἐκ θεοῦ ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ὁ θεὸς ὁ ἀνθρώπου θεός, ὃς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ὁ θεός, ὃς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ὁ θεός. Hæc. 69. §. 31. p. 755. & §. 36.

si creatus est, non est Deus, quod si minime adorandus est, quomodo Deus esse prædicatur? Eodem in loco Arianos gravissimorum

scelerum reos peragit, eos enim Novam Babylonem instaurare, Nebuchodonosoris effigiem, atque imaginem erigere, Dei filium execrandorum ac detestandorum simulacrorum haud dissimilem statuere, audacter asserit. Porro hanc esse sanctorum Patrum, immo Christiani orbis sententiam, his verbis indicat; *Sancta Dei Ecclesia creaturam non adorat*: Et rursus, τὸν ὡς θεὸν λατρεύουσιν, *Piam, & Orthodoxam fidem eam esse dicet, quæ creatori, non creaturæ adorationem exhibet*; Ari-
anum vero eam, quæ aberrat ἀπὸ τῆς πίστεως ὡς ἐκείνη, à Patrum pietate, si maledictus est omnis homo qui confidit in homine; Paulus autem Samosatenus, & Photinus, quamvis sanctum & cunctis excessum virtutibus prædicent salvatorem, tamen hominem confitentur, ergo maledicti erunt, spem habentes in homine; Ita Hieronymus.

Hæc. 64.
§. 8. p. 532.

To. 5. in
Hæc. c. 14.
F. 135. D.
vide Reli-
quia.

Ausi sunt, inquit Chrysostomus, Ariani, & Macedoniani Deum magnum & parvum inducere, immo Deum, creatum, Hellenismum in Ec-

κλησίαν introducentes, eorum enim est, Deos majores & minores agnoscere, unde Paulus eos carpens in Epistola ad Romanos dicit coluerunt & servierunt creaturæ, potius quam creatori: Si autem crea-

turem adorant Ariani dicentes Filium, & Spiritum sanctum esse creaturam, maledicti sunt juxta Mo-

sem dicentem, Maledictus quisquis creaturæ, & rei factæ adorat, nos autem creaturam non colimus, sed S. Trinitatem increatam.

Arguunt Divina eloquia, juxta Theodoretum, Eas qui præter Creatorem, creaturam adorant; propterea etiam Unigenitus homo factus est, ut ab hoc errore homines liberaret, Deique & creaturæ discrimen ostenderet; qui autem creaturæ adorationem sustulit, creatam natu-

ram

ram non iterum jussu adorare; absurdissima quippe res foret homines à diis, qui non sunt, abstrahere, & eosdem rursus ad servitium creaturis adducere.

ἀνελών ὃ τ' ἐπὶ τοῖς τοῖς περὶ αὐτοῦ ἐκ
 αὐτοῦ οὐδὲ καὶ τὸν πᾶν ἐκάλει περὶ αὐτοῦ, ὅτι
 ὃς ἀποκατεῖλεν τὸν πᾶν ἐκάλει τὸν πᾶν
 ἐκ οὐρανὸν ἐκείνου, περὶ αὐτοῦ ὃ αὐτὸς πᾶν τὸ
 ποιῶν ἐκείνου. Hæref. Fal. l. 5. cap. 3.
 p. 125. D.

Unde est, inquit Isidorus Pelusiota, quod non erubescant, qui pug-
nantes cum suis ipsorum creaturam adoran-
tibus, & creaturæ cultum rejicientes tanquam Eth-
nicis proprium, idipsum a seipsis fieri minime acci-
piunt, percipiunt.

πῶς ὁ ἐκ ἑρθευῶν κτίσµατος περσευῶντις
ὁ ὁ ἰαυῶν μαχιδῶν ψῆρος ἀπαρρηγόρτις
ὁ τῇ κτίσει περσευῶν ὡς ἐλλωκὸν αὐτοῦ τῷ
δρωτίτι ἰαυτὸς λαυδάρου, Ifid. Peluf. l. 3.
Ep. 31. p. 269.

πῶς ὃ ἐκ ἐρθεῖαι οὐκ ἀπομακρυνόμενος
 καὶ ὁ ἰσχυρὸς μαχηθεὶς ἡρώδης ἀπαρτύνοντες
 καὶ τὴν κηρὸν περιεσπῶντες ἐκ ἑλλυκαῖον αὐτοὶ τῷ
 ὄντι ἰσχυρὸς λαοὶ ἐκείνη. *Ibid.* Pelus. l. 3.
Ep. 31. p. 269.

Sect. XIV. Infinitum esset hujus generis cuncta proferre, compendio igitur rem agam, & Argumentorum capita tantum ordine libabo.

Primo, Igitur frequenter hæc probant, ut prius observavimus, Lib. 3. cap. 141. 173.
ex verbis Moſis à *Chriſto* ad *Satanæ* impudentiam retundendam pro-
latis, *Dominum Deum tuum adorabis, &c. Si Spiritum ſanctum ut*
adoratum, & in nobis habitantem reſpiciunt, inquit Baſilius, eum con-
ſideri debent Deum, Domino enim Deo tuo adorabis, & illi ſoli ſer-
vies. Docet etiam *Auguſtinus Unum eſſe Deum ſolum, cui ſervitus*
illa debetur, quæ latræ Græco vocabulo nuncupatur; ipſum enim Ver-
bum eſt in Lege, ubi ſcriptum eſt, Dominum Deum tuum adora-
bis. &c. Ep. 66. p. 318, 19.

Lib. 3. Cp.
141.173.

Ep. 66. p.
3183, 19.

Secundo, Argumentum ducunt ex Petro Cornelio dicente, *Surge, ego etiam homo sum*; item ex *Angelo Johannis* ~~οὐκ ἔστιν~~ improbante, & semel iterumque monente, *Vide ne feceris, conservus tuus ego sum*. Petrus Apostolus, inquit Athanasius, Cornelium adorare volentem inibuit, dicens, quoniam ego homo sum; Angelus quoque Johannem adorare volentem non admisit, dicens, *Vide ne feceris*, &c. ~~ὁ ἀγγέλους θεὸς καὶ ὁ ἀνθρώπων~~, quocirca solius Dei est adorari, & hoc sciunt ipsi Angeli, qui quanquam se invicem gloria transcendunt, creaturas tamen se esse, neque in classibus adorandorum, sed adorantium Domini agnoscunt se computari debere. Vide Cyril Alex. Theop. p. 149.

Orig. 3. p.
394. B.

Tertio, Eo Argumento *Patres* planè luxuriant, quod *Christum*, aut *Spiritum sanctum* colendo, si essent creature, *Serviremus creaturæ, potius quam Creatori. Apostolus increpat Ethnicos, dicens, Servi-
vierrunt*

vierunt creaturæ potius quam creatori: *Isti autem, cum Christum esse creaturam pronuntiant, illi tanquam creaturæ servientes, quid quaeso ab Ethnicis differunt? Qui*

fieri potest, si ita sentiunt; ut non verba jam à Paulo recitata, ejusque incusatio ad ipsos pertineat. Respice ad Apostolum Paulum, C.2. p. 108 inquit, Faustinus, considera que opprobria, quas obscenitates de iis referat, qui, ut ipse ait, Commutarunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori: tu si sic credis, & sic colis, & sic servis unigenito Filio Dei, ut dicas illum esse creaturam, illa te mala, miser, expectant, quibus illi puniantur, qui commutarunt veritatem Dei in mendacio. Similia habent Athanas. Ep. ad Adelph. p. 161. Epiph. Hær. 64. §. 8. p. 532. Hær. 69. §. 36. p. 759. Hær. 79. §. 5. p. 1062. Ambros. de fide ad Gratianum. l. 1. c. 7. de fide contr. Arian. cap. 2. Concil. Ephes. Cyril. Alexand. 87. 88. §. 31.

Gal. 4.8. Quartum iis Argumentum exhibuerunt hæc D. Pauli verba, Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt Dii, serviebatis. Impiorum est, iquit Basiliius, recentes & falsos, & non natura

δοθέντες ὁ θεὸς ἡμεῖς καὶ οὐκ ἔχοντες τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, &c. ἡ ἀποστολὴ ἐπὶ τοῖς Χριστοῦ λαβόντες, ἡ ὁδοὶ καὶ ἀποστολὴ. Contr. Eunom. l. 4. p. 767.

Deos colere; non enim erit tibi, inquit, Deus recens: Et Paulus, Sed tunc quidem ignorantes Deum, servistis iis, qui Dei naturam non sunt; vel igitur impii,

qui Christum sic colunt, vel natura, & verus Deus est Filius. Claudam hæc omnia celebri ista ejusdem Authoris dictione: Quæ Patrem falso appellatum, & Filium voce tenus prædicat, nec interesse putat Patrem, an Creatorem, & Filium, an facturam dixerit; ubi illum reponemus,

ut cui parti annumerabimus, Judæorum, an Gentilium; non enim Christianis seipsam adscribet, qui vim pietatis, & quasi fidei nostræ characterem ejuravit.

§. 15. 3.

Quod tertio probandum suscepimus, nempe mandatum primum de uno Deo adorando, nec alium in cultus ejusdem consortium admittendo,

mittendo, morale juxta judicium *Patrum*, & perpetuum fuisse, paucis absolvemus, utpote qui novimus multa in antecessum dicta esse quæ rem hanc certam & dubio procul remotam reddunt. *Decalogi* quidem verba, inquit *Irenæus*, ipse per semetipsum omnibus similiter Dominus locutus est, & ideo similiter permanent apud nos, extensionem, & augmentum, sed non dissolutionem accipientia per carnalem ejus adventum; quod satis ostendunt *Patres Christiani* Argumenta contra *Idololatriam*, seu creaturæ ullius cultum ducendo, ex primi præcepti genio, & instituto: adeo ut questione *Augustini*, Sectioni huic finem imponam; Quis enim dicat non debere observare Christianos, ut uni Deo Religionis obsequio serviatur, ut Idolum non colatur, &c. Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

Contra
dus Ep.
Pelag. l. 3.
c. 4. Te. 7.
p. 889.

SECT.

S E C T. Ult.

DEnique ad tertium, quod suis libellis accusatoriis *Sociniani* queruntur, nempe *Scripturis S.* vim à nobis fieri, eas coacta interpretatione depravari, atque obtorto collo ad sensum nostrum detorqueri, Respondemus, eorum scripta, eo potissimum vitio laborare, eorumque doctrinam nobis eo præcipue nomine insensam reddi.

Et quidem *Scripturam S.* à *Socino*, ejusque *Antistitibus* misere dilacerari, verborum Glossæmatis plane novis, commentisque antea inauditis eludi, atque ad sensum à mente *Spiritus S.* & Sacrorum *Amanuensium* plane alienum, violenter pertrahi, paucis idcirco demonstrabimus, quod hujus rei exempla copiosa, Argumenta pro Christi Deitate adducta, in Antecessum exhibere mihi visâ sunt.

Instantias autem ex numerosis paucas delibabo, non ex eorum de Christi satisfactione disputationibus, ubi perpetuum *Scripturis* vim faciunt, sed ex controversia, quam cum illis habemus de duabus Christi naturis, & de ejusdem, antequam ex virgine nascere-
tur, existentia. Et

Se&I. Primo, Nihil ineptius dici potuit, quam ea quæ in hæc *Divi Pauli* verba proferunt [*Ideo ingrediens mundum, dicit hostiam & oblationem noluisse, corpus autem aptasti mihi*] hic enim per Christi ingressum in mundum, ejus ingressum in mundum futurum, sive cæleste ejus habitaculum, per corpus eidem aptatum, corpus immortale factum, intelligunt. Verba hæc, inquit, ad Christum accommodata accipi possunt de corpore ipsius immortali, quod ei Deus aptavit, præsertim si per ingressum ipsius in mundum, cujus hic fit mentio, ingressus ejus in mundum futurum, in quo Christi regnantis & Sacerdotis nostri Regia, ac Sacrarium est, intelligatur. Apparet autem, inquit de futuro hic mundo agi. Mundus hic intelligi queat futurus, inquit *Volkelius*, quem Christus, ut cæleste tabernaculum, ingressus, sacrificium suum peregit, cum igitur Christo, ad sui ipsius oblationem, immortali corpore opus esset, ideo ejusdem corpus, quod antea mortale erat, tunc Deum immortalem, & sic ad oblationem istam aptum, atque accommodatum effecisse *D. Auctor* innuit; Hæc autem febricitantium
potius

Heb. 10. 5.

Catech.

Racov.

Se&I. 4. p.

103. 104.

P. 76. De

vera Relig.

l. 5. c. 11.

potius dilisia, quam sanorum Interpretum Glossemata dici merentur: Edant enim, si possint, vel unam Scripturæ *deus*, ubi mundus absolute positus, *mundum futurum*, significet; vel ubi *caeleste tabernaculum*, aut mundi absolute sic dicti, aut *mundi futuri* nomine exprimatur. De ingressu, adventu, introductione Christi in mundum, centies *Scriptura* loquitur, unicum proferant locum, ubi hac phrasi ingressus ejus in *caelum* denotatur; Immo hæc tam à vero abesse constat, ut nihil certius fuerit, quam Christum è *cælis descendisse*, ut in *mundum* veniret; *mundumque* iterum reliquisse, ut hoc *caeleste tabernaculum* ingrederetur; porro Christo *aptatum* esse corpus, eo quod *immortale redditum est*, res est risu potius, quam refutatione digna: Immo hoc integrum commentum ipsi *Schlichtingio* adeo ridiculum visum est, ut sibi temperare non potuerit, quin illud duabus hisce rationibus everteret. Primo quod *hic de tali re agi videatur, in qua Christus singulari quadam, & eximia ratione Deo sese obedientem præbuerit, ejusque voluntatem executus fuerit; quod non ingressu ejus in caelum, sed ejus obedientia, & morte cruenta factum est.* Secundo quod *significatio illa mundi, cum pro futuro mundo accipitur, rara sit, & minus usitata, non est autem ab usitatis vocum significationibus facile discedenda.*

Joh. 6. 29.
Joh. 12. 28.

Sed nec minus absurda sunt, quæ hujus interpretationis loco substituit *Schlichtingius*, nempe *Apostolum* hic verba ad scopum ipsius minime pertinentia, citasse, & quorum sensum neutiquam respexit; dicit enim *non esse necesse, ut credamus Autorem ad hæc verba, corpus autem aptasti mihi, præsertim quod ad proprium eorum sensum attinet, respexisse, sed illa ideo citasse, quod, cum aliis ad ipsius institutum pertinentibus, connexa essent, quo nihil absurdius, aut ab Apostoli prudentia, & scopo alienum magis excogitari potuit, cum enim, inquit, Apostolus, Christus Patri dixisset hostias & oblationes noluisse, tunc dixit, ecce venio, ut faciam, Deus voluntatem tuam, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel;* ubi oblationibus legalibus oblatio corporis Christi manifesto opponitur; eaque oblatione, quæ sine corpore Christo aptato fieri non potuit, voluntas Dei, ad quam peragendam Christus in mundum venit, compleri dicitur; Est adhuc magis lepidum, quod dicit *non esse omnino necesse, ut cum ad hæc verba respexisse dicamus, cum corpus Jesu Christi Hebraica phrasi, pro ipso Jesu Christo, qui seipsum obtulit, poni potuerit; quomodo enim obtulit seipsum Christus, nisi seipsum morti pro nobis tradendo. Quid autem morti tradidit, nisi corpus suum? Quid aliud saltem secundum eorum sententiam, qui anima nihil Christum*

Hebr. 10.
6. 10.

passum esse contendunt: vide Lector ad quot *Angustias*, ad quales nœnias descendunt viri in aliis fatis sagaces, cum à recepta semel sententia dimoveri se minime patiuntur.

Secundo in iis, quæ in *Johannis* caput primum excogitarunt Interpretes *Sociniani*, tot fere Scripturæ in sensum perversum violenter contortæ sunt indicia, quot verba; quod enim

Inst. 2.

1mo 1° τὸ ἐν ἀρχῇ *Evangelii initium* significare contendunt omnes Interpretes *Sociniani*, consistere non potest, nam τὸ ἐν ἀρχῇ positum absolute, & sine limitatione, ut hic fit, quoties de tempore agitur initium temporis seu mundi significat, præsertim cum de mundo condito, & omnibus in eo factis, agit Scriptura. *Gen. 1. 1. Pro. 8. 22, 23.* porro nova hæc *Socinianorum Paraphrasis* sententiam *D. Johannis* ridiculam & insulsam reddit, utpote quæ hoc tantum nobis exhibet, nempe in principio Evangelii per Christum enuntiati Christum extitisse, & rem dignissimam, quæ omnium prima per tantum Apostolum mundo innotesceret, quæque docenda, adstruenda, subindeque à Divinissimo Theologo repetenda, in fronte Evangelii sui in perpetuam rei memoriam conscriberetur, & æternitati veluti consignaretur. Liceat tamen, pace virorum ingenio tam acuto & vivido pollentium interrogare, si nihil aliud dicere voluit Evangelista, cur id non clarius, & apertius locutus esset? 'Cur rem facilem, & obviam & pœne nullius momenti ita primis Historiæ suæ verbis includere voluit, ut ejus mentem nemo fere caperet, plerique omnes procul ab ea in errores adducerentur ac genuino scilicet sensu, tandem post multam disquisitionem invento, nihil haberetur mysterii, aut quod deprehendisse pretium esset operæ, ni forte hoc tanquam grande mysterium nobis promulgatum velint, Christum tunc extitisse, quando *Evangelium nobis* enuntiavit.

Plac. part. 1.
Disp. 19.
Sect. 19.

Sect. XX. 'Postremo suadent omnia, ut principium intelligamus creationis mundi, ait enim Divinus Scriptor in principio sermonem fuisse; atqui constat ex utriusque *Testamenti* Scriptura Sermonem in principio, cum mundus fieret, jam fuisse; ait Sermonem in principio apud Deum fuisse, alibi enim mundo non condito esse haud potuit; ait per eum omnia facta fuisse, i. e. exponente *D. Paulo*, *omnia quæ sunt in cælis, & in terra, visibilia, & invisibilia*; erat igitur, antequam quicquam fieret, ante opera *Dei*, juxta sapientem, *dei visibilia ante omnia*; juxta *D. Paulum*; ait in eo fuisse lucem, & vitam hominum: erat igitur cum primum homines frui luce & vita cæperint; Quid proclivius quam ita colligere? Quid aliud colligendum voluit *D. Apostolus* nisi

Col. 15.
16. Pro. 8.

'lectorem

‘lectorem simplicem Christi amantem ludere voluit potius, quam doceret, eique offensionis lapidem sponte obijcere? Denique verborum, hoc sensu posito, cur non, cum *Marco* potius ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου *principii Evangelii* mentionem fecisset? Cur oculos testes, qui ab initio quæ ipsi viderant, tradiderunt, cum *Luca* in medium non adduxisset?

Marc. 1. 1.
Luc 1. 2.

Pergunt Sociniani ad hunc modum, in *principio erat verbum*, i. e. *homo Christus*, quem sensum si verba *D. Johannis* paterentur, quæ ratio assignari potest, cur non usus fuerit *Evangelista* nomine *Jesu* aut *Christi*? aut cur à λέξ vocabulo post versum 14.um continuo temperarit? Flagitabat enim ab *Historico* ratio, ut personæ quæ describebatur proprium nomen anteponeretur figurato, usitatum

Plac. T. 1.
disp. 20.
p. 222. §. 3.

‘inuitato, notum ignoto, certum ambiguo, innocuum ei, quod *Lectores* fere omnes in errorem esset conjecturum, adeo ut hoc non sine ratione tantum, sed contra rationem factum videatur. Legat hæc aliquis novus *Amelius*, nonne concipiet *Barbarum* hunc nostrum, loquutum esse de verbo semper existente, apud Deum in *principii*, *Gradu*, & *dignitate* constituto? De verbo,

quod Deum simul esse pronuntiat, & per quod facta simpliciter sunt omnia? De verbo denique in corpus delabente, carne induto, & humanam speciem præ se ferente? Si à Socino audierit nomen hoc esse figuratum hoc in loco, an-

ὅτι τοῦ λόγου ἦν ὁ λόγος, καὶ ὃν αἰὶ
ὄντα τὰ μὲν πάντα ἐγένετο καὶ ὃν ὁ θεὸς
ἀξιοῦν τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ ἀρχαῖα τῆς
θεογονίας, καὶ τοῦ κόσμου, καὶ τῶν
πάντων ἀπὸ τοῦ μόνου καὶ αἰῶνος
τοῦ θεοῦ ἐκείνου, καὶ τοῦ ἑαυτοῦ
ἐκείνου, καὶ τοῦ πνεύματος ἁγίου καὶ
τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Apud Euseb. prepar.
Evang. l. 11. c. 19.

‘non admiratione teneretur, quod nomen figuratum ibi inveniat ubi vix locum obtinere potuit, nisi *Evangelistæ* consilium fuërit in ipso *Historiæ* suæ exordio lectorem suum ludere, & fallere incautum? Annon indigne ferret figuræ insolentiam, & quæreret quo consilio sapientissimus Apostolus præter omnium aliorum sacrorum Authorum immo Historicorum consuetudinem, voluerit in ipso exordio Lectoris animum confundere & fatigare sine ulla ratione & necessitate, adhibita, sub specie nominis proprii latente, figura inusitata, in primo & insigniori totius *Historiæ* suæ loco, veluti lapide offendiculi, quem impingerent omnes *Judei*, quibus *verbum Dei* erat *phrasis* notissima, omnesque *Philosophi* quibus ὁ λόγος, dicente *Tertulliano* pro mundi Artifice habebatur?

Apolog.
adv. G. m.
nup. 21.

‘Augebit admirationem ipsa res, quam figuræ illi inclusit, quæ cum per se ipsa obvia esset, & omni Christiano nota, iusta erit

‘mirandi causa, cur sit ab *Evangelista* tam obscure significata, ut postquam se defatigaverit Lector in nomine illo enucleando, nihil reperiat nisi obvium, & notum, & ubique in toto *Evangelio*, patens & manifestum.

Apo. 16.
11.

‘Adhuc accedit alter ille locus in quo Christus appellatur : ἀριστὸς τοῦ θεοῦ, eo enim in loco inducitur *Dominus* noster, ut *Rex* potentissimus, è caelo prædiens, sequenti exercitu cœlesti, pugnaturus cum Bestia describiturque ejus *Regia Majestas* usque adeo, ut in ejus capite dicantur fuisse *Diademata multa*, in vestimento autem, & femore *Scriptum hoc nomen, Rex Regum, & Dominus Dominantium*, & tandem, ut nomen omnium Dignissimum, *Sermo Dei*. Estne igitur probabile *Apostolum* hoc nomen si illud à *Prophetico* munere, quo hic in terris Christus sanctus est, sumpisset, aptaturum Christo *Regi* fuisse, dum ejus Majestatem *Regiam* describit, tanquam omnium convenientissimum, magnificentissimumque.

Porro notum est *Apostolos* scripsisse, immo annuntiasse *Evangelium*, loquutos esse de ipsorum *Evangelio*, indicasse quædam ab ijs facta esse ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου; quæ ergo assignari potest Ratio juxta Hypothesin *Socinianorum*, cur hos ejusdem *Evangelii præcones* S. *Scriptura* nunquam sermonis *Elogio* dignata sit?

‘Denique incepit *Christus* *Evangelium* revelare, postquam *Johannes* prædicationibus aliquandiu habitis inclauisset, postquam ipse à *Johanne* Baptizatus esset quadraginta Dies jejunasset in deserto, i. e. tempore Diurno post inchoatam à *Johanne* prædicationem, in illo igitur principio nondum actu erat *Sermo* eo sensu, si nondum erat *Sermo*, mirum videtur *Apostolum*, sapientissimum Historicum, cum *Jesum* describeret, habita ratione illius temporis, quo nondum erat *Sermo*, unum *Sermonis* nomen, & solum, & tam crebro usurpasse; postquam autem ad id tempus pervenit, quo revera *Sermo* erat, ab ejus descriptione; & *historia* nomen illud abesse voluisse, ac proinde huic nomini eam descriptionem aptasse, quæ ad illud non erat accommodata, & vice versa descriptioni illi accommodatæ, nomen istud subtraxisse.

Tertio, Verbum erat apud Deum hoc est, juxta *Socinianorum* quorundam *Paraphrasin*, ascendebat homo *Christus in calum*, suisque apud Deum. Hos autem supra abunde refutavimus. Juxta aliorum exegesis, soli Deo notus erat, quo quidem commento iterum, pro more *Scripturam* S. à propria verborum significatione ad impropriam & figuratam, absque ulla necessitate aut ratione convertunt; immo sensum inducunt novum, inusitatum, & obscurum, quod

quod in *Historia*, quam sit vitiosum, neminem fugit. Quis enim unquam vel ante, vel post *Apostolum*, phrasi *esse apud aliquem* usus est eo sensu improprio? Quis exempli causa, *Titium* dixit apud *Sempronium* *esse*, ut soli *Sempronio* notum esse significaret *Titium*? Quis non videt hoc æquè dici de *Antichristo* potuisse, qui soli Deo notus erat, antequam revelaretur? Porro Deo notus est *Diabolus*, noti *Hypocritæ*, notum infernum, nota secreta omnium hominum peccata, num igitur commodè dicentur ista *apud Deum esse*? Si hoc revera intellexisset *Apostolus*, cur non dixisset aperte soli Deo notus erat? Cur prætulisset obscuram hanc loquendi formulam *Erat apud Deum*? Cur non dixisset potius, *Erat in cælo*, vel *erat apud Deum in cælo*, sic enim mentem suam clarius expressisset, & nobis errandi ansam minimè præbuisset? Denique falsum est insuper, quod dicentem introducunt *Apostolum*, *Jesum* tunc fuisse soli Deo cognitum, cum antea *Johannes Baptista* muneris sui functiones inchoaverat: Fuit enim cognitus *Angelis*, qui ejus & conceptionem prædixerant Virgini, & Nativitatem nuntiarunt pastoribus, & munus exposuerunt *Josepho*, nec non quibusdam hominibus *Mariæ*, *Josepho*, *Zachariæ*, *Elizabethæ*, *Simeoni*, *Anne*, *Pastoribus*, *Magis*.

Quarto, *Et Deus erat sermo, muneris*, inquit, *ratione, non persona*. Ostendant autem uno exemplo, si possint, unam personam, nominatim, & sine additione, ut fit in hoc loco, Deum ob aliud vocatum, quam ob naturam, aut essentiam Divinam.

His quæ ex doctissimo *Placæo* collegimus, hæc pauca liceat adjicere.

Primo, Nihil fere manifestius esse, quam ab *Apostolo* hic enarrari quid, & ubi erat λόγος Verbum, antequam in mundum veniret, quid, & ubi postea, uti ex hac sententiarum collatione patebit.

Verf. 1. ἐν ἀρχῇ ὡς ὁ λόγος.

ὡς ὁ θεὸς πρὸ πάντων.

ἢ διὸς ὡς ὁ λογισ.

Verf. 10. ἐν τῷ κόσμῳ ὡς, οὐκ ἐν ἰδίᾳ ἡλθι.

ἐκλήρωται ἐν ἡμῖν.

ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Secundo, *Johannis* hæc verba sensu familiari & proprio accepta, ad amissim convenire cum *Platoniorum*, & *Pythagoræorum*, aliorumque *Philosophorum* αἰ τὸ λόγον, de Verbo placitis, libro eruditione eximia referto, manifestum fecit ἰ πᾶσι *Cudworthius*. Eo enim docente

Primo, Agnoscebant *Philosophi* secundam *hypostasin*, quam οὐκ ἄν *Placæo* *mentem, sermonem, & filium Primæ* appellabant. Multi *Philosopho-*

Hom. 14. Iosopborum, inquit Origenes, unum esse Deum, qui cuncta creaverit,
in Gen. F. scribunt, in hoc consentiunt legi Dei: Aliquantum etiam hoc addiderunt,
23. quod Deus cuncta per Verbum suum & fecerit, & regat, & Verbum

Apol. adv. gelis consensu scribunt. Jam ediximus, inquit Tertullianus, Deum
G. n. c. 21. universitatem hanc mundi, verbo, & ratione, & virtute molitum; apud
vestros quoque sapientes λόγος, id est sermonem, atque rationem constat
Artificem videri universitatis, hunc enim Zeno determinat factitator-
rem, qui cuncta in dispositione formaverit: In quibus respicere vi-
detur hæc apud Laertium conservata, Duo nempe esse omnium prin-
cipia, creatorem, & materiam, & materiam quidem esse qualitatis

τὸ δὲ πᾶσι δὲ ἐν αὐτῷ λόγος τὸν δὲ δὲ, τὰν δὲ
ὅτι αἰδίων διὰ πάσης αἰῶνος διμυρρίν ἔχοντα.
Laert. l. 7. p. 5. 9. Creatorem vero verbum
Deum esse, quod in ipsa
sit, hoc enim sempiter-
num existens, per universam materiam singula fabricavit. Melius

L. 4. c. 9 p.
372.

Græci λόγος dicunt, quam nos verbum sive sermonem, inquit Lactan-
tius, λόγος enim, & sermonem significat, & rationem, quia ille est &
vox & sapientia Dei, hunc sermonem Divinum ne Philosophi quidem
ignoraverunt, siquidem Zenon rerum naturæ Dispositorem atque Opi-
ficem universitatis λόγος appellat. Habet Deus, inquit Hermes,

ἔχει δὲ ἄρχοντα ὁπαισθίων διμυρρίν λόγος
τὸ πᾶσι τὸν δὲ αἰῶνος, ὅς μὲ ἐστίον αἰῶνος
ἀρχὴν, ἀπὸ ἀρχῆς, ἔξ ἐστίον αἰῶνος καὶ
ἐπὶ αἰῶνος, καὶ ἀρχὴν ἢ δὲ αὐτὸ διμυρρίν δύναντον.
Apud Cyril. contr. Jul. l. 1. p. 33. C. Trismegistus Rectorem
impositum sermonem opi-
ficem Dei omnium qui
post illum est prima poten-
tia, ingenita, infinita,
ex illo prospectans, que

& incumbit, & imperat omnibus ab eo formati; hæc, & his similia
multa congeffit Cyrillus, ut manifestum faceret etiam Gentium Phi-

ἔπ' τὴν ἔξ αὐτοῦ χτ' εὐν, ἡνδύοντα ἕδ' τὴν
διμυρρίν αὐτῷ λόγος ἰγνώσαν, καὶ αὐτοῖ.
P. 32. D. Iosopbos genitum ex ipso
secundum naturam filium
ipsius opificem, Verbum
agnovisse.

Cudw. p.
289, 330.

Secundo, Eum ab æterno extitisse statuebant, & λόγος αἰδίων, seu
Verbum sempiternum fuisse declarabant; secundum enim Platonis,
& aliorum Theologiam, erat is ἀρχὴν, αἰὶ καὶ μὴ αἰδίων, Mens
temporis expers, & sempiterna:

Ap. 573. ad
p. 578.

Tertio, Hunc λόγος sive sermonem λέγειν δὲ δὲ, i. e. secundum
esse Deum pronuntiant, quem quidem Deum secundum appellant ad
enotandam ejus à primo dependentiam, utpote qui ab eo genitus
fuerit, & essentiam suam acceperit, eundem tamen æternum esse,
necel-

Primo, juxta sententiam hanc, Hæc omnia debent esse verbi, de quo hic mentio facta est, prædicata, *Verbum enim caro factum est*; adeo ut sensus sit, *Verbum quod in principio apud Deum erat, immo Deus erat, per quod omnia sunt facta, in quo erat vita, quod erat lumen illuminans omnem hominem venientem in mundum, quod ad sua venit, quod mundum condidit; quod denique in nobis habitavit, res fuit fragilis, infirma, mortalis, perperfectionibus ac morti obnoxia juxta ipsissimam illam naturam de qua priora omnia prædicantur.* Quis autem sanus huic interpretationi acquiescere, eamque genuinam existimare possit? quis audiens hæc omnia non cogitet aliquid divinum, & carne longe prius & potentius, cum ea conjunctum potius, & unitum fuisse?

Secundo, Nec minus hoc commentum respuunt verba sequentia, hunc enim sensum juxta ineptum hoc Glossema, postulant, *Sermo erat caro fragilis, & infirma, & hujus carnis infirmæ gloriam vidimus, tanquam unigeniti à Patre, plenam gratia, & virtute; De sermone hoc, seu carne infirma testatur Johannes ad hunc modum, Hic erat qui post me veniens, ante me factus est quia prior me erat, & de plenitudine hujus infirmæ carnis nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.*

Verf. 14.
15, 16.

Tertio, Carnem hic non respicere solas qualitates naturæ humanæ, sed ipsam substantiam, & hominem Christum ex eo liquet, quod qui hic caro factus est, in eodem versu appellatur *Unigenitus à Patre, est Jesus Christus, Moyse oppositus, Unigenitus filius qui est in sinu Patris; & præter quem nemo Deum vidit, quod ultimum carni fragili, & mortali, juxta Scripturæ Analogiam, non competit.*

Verf. 17.
Exo. 33. 10.
Joh. 1. 46.

Quarto, Nec convenit hæc expositio cum voce carnis alias Christo applicatæ, puta cum dicitur, Christum ortum traxisse *ex semine Davidis, & ex ovis, ex Patriarchis originem duxisse, & ex ovis, quod ad carnem attinet, carnis & sanguinis participans fuisse; hæc enim manifesto respiciunt humanam Christi naturam absolute sumptam, non fragilem ejus, & infirmum statum.* Atque in hoc sensu conveniunt *Patres Antiqui* de hoc Socini interpretamento, ne per somnium quidem cogitantes. *Verbum caro factum est, inquit Irenæus, ut quemadmodum in cælis principatum habuit Verbum Dei, sic & in terris haberet principatum.* Et expressius: *Verbum Dei habitavit in homine, & filius hominis factus est, ut assuesceret hominem percipere Deum, & assuesceret Deum habitare in homine.* Plana est igitur hujus expositionis falsitas. Nam cum Johannes unum Dominum

Heb. 1. 30.
Rom. 9. 5.
Heb. 21. 4.

L. 4. c. 37.
L. 3. c. 21.

omnipotentem, & unum unigenitum Iesum Christum, per quem

Αὐτὸς τῶν ὧν Θεὸς, τὴν ματρίδα, τὴν πάντων ποιητὴν, τὴν ὅς ἀν-
δρὶν πατρίσιν πατέρα ἀνδρῶν, τὴν
πάντων ποιητὴν, τὴν ὅς τῇ ἰδία ἐκλυ-
δίτι, τὴν αὐτὴν σάρκα γενέτα, ἣ
ἐκλυομένη ἐν ἡμῶν ἀκαταλαύτως,
ὅς ἐν τῇ ἐρημίᾳ αὐτῆς ἐν ὄρει λί-
θῳ ἐπεγενήται, ἣ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο
ὅς ἐκλυώσεν ἐν ἡμῶν. L. I. c. I. p. 39.
vid. l. 5. c. 18.

omnia facta sunt, prædicet, hunc
veram lucem illuminantem om-
nem hominem, hunc mundi con-
diderem, hunc qui ad sua vene-
rat, & caro factus est, Sermonem
de eo verbo de quo supra in prin-
cipio locutus fuerat in summam
redigens, exponens deinde sub-
jungit, Et verbum caro factum
est, & habitavit in nobis. Prin-
ceps virtus secundum parentem

& Dominum universorum Deum, inquit Iustinus Martyr, & Filius

ὁ ὅς ἐστιν δυνάμεις μὴ ὁ πῶς πάντων ὁ δι-
αίτης Θεός, ἣ ὁ ὅς ὁ λόγος Θεός, ὁς τὴν ἑαυτοῦ
σάρκα ποιήσας ἀνδρῶν γένετα, ἐν τοῖς Θεοῖς
ἐγενήθη. Apol. 2, p. 74.

verbum est, quod quo-
modo per incarnationem
homo sit factum, dein-
ceps dicemus. Tertul-
lianus ad hanc quæstio-

Adv. Prax.
c. 37. P.
346. G D.

nem, Quomodo Sermo caro sit factus, utrumne quasi transfiguratus in
carne, an indutus carnem, cum in carnem non esse transfiguratum
probat, quoniam omne quodcumque transfiguratur in aliud, desinit esse,
quod fuerat, & incipit esse quod non erat, Deus autem neq; desinit esse,
neque aliud potest esse, Sermo autem Deus. Eum indutum carne
contendit: Quoniam invenimus illum directi, & Deum & hominem
expositum usquequaque filium hominis, & Filium Dei, cum Deum &
hominem sine dubio secundum utramque substantiam in sua proprietate
distantem, quia neq; Sermo aliud quam Deus, neq; caro aliud quam homo.

Origenes similiter: Dominus, quidem qui vir est propter Ecclesiam
Patrem reliquit quem intueba-
tur, quum in forma Dei esset,
reliquit, & matrem cum super-
na Jerusalem filius esset, & sue
quæ huc ceciderat, uxori adhesit,
& duo in carne una hic effecti
sunt; nam propter eam caro &
ipse factus est, quando scilicet ver-
bum caro factum est. Verbum
hoc erat in principio apud Deum,
& Deus erat verbum, inquit Novatianus, quis igitur dubitet, cum in
extrema parte dicitur, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, Chri-
stum, cuius est nativitas, & quia caro factus est, esse hominem, & quia
ver-

Cap. 13.

verbum Dei Deum incunctanter edicere esse præsertim cum animadvertat scripturam Evangelicam utramque istam substantiam in unam Nativitatis fuisse concordiam. Et rursus: *Primogenitus omnis creatura caro fit, & habitat in nobis, hoc est adsumit hunc hominem qui est post omnem creaturam, & sic cum illo, & in illo habitat in nobis, ut neque homo Christo subtrahatur, neque Divinitas negetur; nam si tantummodo ante omnem creaturam est, homo in illo subtractus est, si autem tantummodo homo est, Divinitas, quæ ante omnem creaturam est, intercepta est, utrumque; ergo in Christo confederatum est, & utrumque conjunctum est, & utrumque connexum est.* Cap. 16.

Sed non est cur in hac verborum Apostolicorum perversione exaggeranda diutius immorarer. En verba Smakii genium horum hominum, heu nimium prodentia, iustumque doctissimi Placeti de iis *divinæ*, sive censuram: *Credimus, inquit, etiam si non semel, atque iterum, sed satis crebro, & apertissime scriptum extaret Deum esse hominem factum, multo satius esse, quia hæc res sit absurda, & sane rationi plane contraria, & in Deum blasphema, modum aliquem dicendi comminisci quo ista de Deo dici possint, quam ista simpliciter ita, ut verba sonant, intelligere.* *Hoc* cine est fidem suam ad Scripturarum normam exigere, ac non potius aperte profiteri se ex eorum numero esse, qui ut loquitur Apostolus Petrus, *οὐκ ἔχοντες τὰς χάριτες*, & ad suas præjudicatas opiniones intorquent! To. 1. di. 3.
6. §. 63.
2 Pet. 3. 16.

Tertium, *οὐκ ἔχοντες* Sociniane indicium hæc D. Johannis verba exhibent, *Amen Amen dico vobis, antequam Abraham fieret ego sum.* *Ubi Schlichtingius hæc habet: Valde est elegans, nec ullo modo spernenda hæc verborum Christi interpretatio, ut dixerit Christus, Amen amen antequam Abraham fieret pater multarum Gentium, ego sum Messias ille à Deo promissus & à vobis expectatus.* Quo certe nihil coactius unquam excogitari potuerit. Quis enim nescit Christum his verbis huic Judeorum objectioni respondere se *Abrahamum videre minime potuisse, quod nondum quinquaginta Annos egerat, cui quidem objectioni perspicue responderet Christus, dicendo se revera Abrahamæ præextitisse, eiq; se visum fuisse, quippe qui fuerat ipsissimus ille à quo quem toties sibi apparentem conspexerat, Admissio autem Socini commento, Sophistam plane agit Christus, nihil prorsus ad rem respondens, nec magis probans se Abrahamæ præextitisse, quam ipsos quos alloquebatur Judeos, immo ipsissima verba, quæ tunc protulerat, fuisse ante Abrahamum, parum certe Christi honori consulant, qui Christum asserunt rem tam ridiculam, tam sancta asseveratione & pænè juramento, confirmasse; eum occasione tanta oblata, nihil respondere potuisse pro seipso, quod non æque de iis omnibus quos*

Instit. 3.

S. 3.

John. 8. 58.

Vers. 57.

quos allocutus erat, dici potuisset, tantamque *Judeis* suspicandi an-
sam reliquisset, se suorum verborum retibus constrictum, haud aliter
evadere, quam puro sophismate, potuisset; immo egregium *Thra-*
sonem & Falsarium magis quam *Veritatis Doctorem* semet osten-
disse. Apposita enim hic sunt *Nevatiani* hæc verba, *Aut mentitur*
De Trinit. igitur & fallit si ante Abraham non fuit, qui ex Abraham fuit, aut
e. 23. non fallit, si etiam Deus est, dum ante Abraham fuit. Porro cur
lapides tulissent *Judei*, ut eum tanquam blasphemix, ob hæc ver-
ba, Reum lapidarent, cum nulla blasphemix species in hoc Glosse-
mate appareat, & risu potius, quam lapidibus, ob tam ineptum re-
sponsum, dignus videretur.

Tertio, Tota series orationis clamat oppositionem hic statui inter
n. *Judei* Patriarchæ, & n. *Christi*, non inter *Patriarcham*, qua
Pater Gentium, & *Christum*, qua *Messias*, cumque Sernio de *Abrahe*
persona tandem ultro citroque continuatus fuerit sensu proprio, est
sane ridiculum fingere *Christum*, ad sensum *Mysticum*, & Spiritua-
lem, nec ex usu Scripturæ, neque ex ulla Sermonis totius circum-
stantia colligendum, extemplo transiisse; quis enim nescit *Abraha-*
num in Scripturis semper *Patriarcham* ipsum, nusquam alias rem
nomine isto significatam indicare?

Quæro denique num voluerit intelligi *Christus*, nec ne? Si non,
cur tanta asseveratione utitur? cur hac præfatione *Dico vobis*?
Sin ita, tunc proculdubio seipsum hic *Christum* sive *Messiam* mini-
me pronuntiavit, hoc enim iis innotescere non voluit ante ipsius
Resurrectionem, nec passus est Discipulos suos ante prædictum tem-
pus id cuiquam vel uno verbo insinuare. Naturam autem supe-
riorem illam cujus Gratia in cœlis erat, & in sinu Patris fui etiam
cum inter illos versaretur, ob quam & vitam habuit, & ipsum Pa-
trem in seipso, crebris in hoc Evangelio, sermonibus inculcat,
eiusque continuo, in his adversus *Judeos* contestationibus, men-
tionem facit. Non est igitur dubitandi locus quin eam his in ver-
bis respiciat, quod cum a *Judeis* satis intellectum fuerit, eum hic
ut aliâ simili de causa, urpote Blasphemix reum, lapidibus ob-
ruere conantur, hic ergo cum *Erasmo* *Johanne* exclamare liceat,

John. 1. 18.

3. 13.

Joh. 5. 26.

14. 10.

Vid. Socin.

Tom. 2.

p. 505.

Fateor me per omnem vitam meam non magis consortiam Scripturæ
interpretationem andivisse, ideoque eam penitus improbo. Est porro
commentum hoc, quod in interpretationibus Socinianis ferè per-
petuum est, ab omni *Antiquitate* alienum. Neque enim *Abrahe*
amicitiam, inquit *Irenæus*, propter indigentiam assumpsit Dei ver-
bum, existens ab initio perfectus, antequam enim Abraham esset ego
sum, inquit, sed ut ipsi Abraham donaret æternam vitam. Cum sub-
jungit,

jungit, inquit Tertullianus, Abraham diem meum videt, & latatus est, nempe demonstrat Filium Abrahæ visum, non Patrem. Unum Adv. Præf. 22. p. 513.

igitur Deum, sicut rationem reddidimus, Patrem & Filium colimus, inquit Origenes, constanterque stamus contra alios, qui non recens exortum, quasi prius non fuerit, nimis

honoribus extollimus, credimus enim ejus verbis dicentis antequam Abraham natus esset, Ego sum.

Esaias agnoscit se oculis suis vidisse Regem Dominum exercituum sedentem super solium suum; videbat autem juxta Chaldaicam Para- Inst. 4. § 4. Esa. 6. 1.

phrasin, וְיָרָא יְהוָה י. e. Gloriam Jehovah, וְיָרָא יְהוָה יְהוָה Gloriam Majestatis Dei; Et audivit vocem Domini, id est וְיָרָא יְהוָה יְהוָה Vocem

verbi Jehovah, dicentis quem mittam ad Prophetandum, sic autem locutos esse Targumistas, verisimile est quia Deum nemo videre potest, Verf. 1.

& vivere; sic enim alibi Targumistæ non raro, ubi viderunt Deum Erod. 14. 10. 9.

Israelis, aut viderunt Deum in textu originali occurrit, hac Paraphrasin rem explicant, viderunt Gloriam Dei Israelis, aut viderunt Leighf. in Joh. 12. 41.

Gloriam Dei, laudati ideo à suis quod sic reddiderint, quia nemo potest videre Deum. Atque hanc nobis Regulam tradit Philo Judæus, quoties Deum, qui conspici ab hominibus nequit, Patriarchis apparu- De Somn. p. 600.

isse legimus, oportere nos τὸν θεὸν οὐκ ὁρᾶν ἄλλαν αὐτὸν λέγειν ὅτι αὐτὸν ὁρᾶν, Imaginem Dei, Sermonem ipsius Nuntium tanquam

ipsum intelligere. Atque hæc omnia confirmat D. Johannes dicen- Joh. 12. 41.

do hæc locutum esse Esaiam quando vidit Gloriam ejus, & locutus est de eo. Targumistæ enim verba proferendo hoc in loco, & ex Joh. 1. 18.

Gentis suæ sensu alibi docendo quod Deum nemo unquam vidit; satis perspicue ostendit se de Deo Patre non loqui, sed de Verbo in sinu Patris eum enarrantem.

Mirum sane est, quas hic nebulas offundant clare & sua luce corroboranti veritati, Socini Affectæ: Tantum adest, aiunt, ut his Esaiæ

verbis Christum jam tunc extitisse probari possit, ut ne Gloriam quidem Volk. de vera Reli. 1. 5. c. 13. p. 490. & Wolzog. in loc. Soc. Resp. id 6. cap. Wicki Claf. 1. p. 549.

ejus tunc vati eidem apparuisse necessario evincatur, commodissimum enim verba ista ad Deum referri facile confitebitur, is qui animado-

terit versiculum 38, una cum tribus sequentibus, parentesi includi debere, vel saltem jure posse. Jam vero in ista parentesi non de

Christo, sed de ipso Deo, & potissimum, & proxime sermo fuerat.

Sed,

Primo, Constat Pronomina illa ejus & eo in verbis Prophetæ non reperiri,

reperiri, sed tantum in verbis *Evangelistæ*, ad eum igitur referri debent, de quo loquebatur *Evangelistæ*, loquebatur autem de uno Christo, de eo nimirum *in quem non credebant* v. 37. & *in quem credere non poterant*, quoniam in iis impletum erat id quod de ipso *Esaias prædixerat*, cum vidit Gloriam ejus, & locutus est de eo: scilicet, in quem *Judei* non credebant.

Secundo, Verba *Evangelistæ*, viz. *hæc dixit Esaias cum vidit Gloriam ejus* &c. de Deo, non de Christo intellecta, quid faciunt ad rem, aut quem usum habent? Non modo inutilia esse videntur, sed quod deterius est, lectorem vel incautum fallunt, vel attentum implicat Pronominum ambiguitate fallaci.

Socin. Ref. Tertio, Ad utrumque *Esaiæ testimonium*, monente Socino, verba
ad 6. cap. *istæ Johannis sine dubio referri debent*, præsertim cum dicat, *Hæc dixit*,
Wickl. claf. *non autem hoc dixit*, negari autem non potest, quin *Esaias* in pri-
1-p. 590. ore testimonio (*quis credidit auditui nostro* &c.) de Christo loque-
Et. 51. 13. retur, in verbis enim antecedentibus, inquit, *Schlichtingius*, agitur
14. de ingenti *Messie* Gloria, & post eadem illa verba, ac descriptas *Messie*

Es. 51. 10, perpeffiones, iterum eadem ejus Gloria celebratur: omnia inquam a-
11. 13. gunt de Christi perpeffionibus, & eas consecuturis Gloriis, idem di-
cendum esse de posteriori testimonio nemo, opinor, inficiabitur, præsertim cum in confesso sit verba illa *Evangelistæ* ad utrumque testimonium referri, hæc cum adeo perspicua sint, ut ea vel cæcus videat, *Schlichtingium* coegerunt manus dare, & nobiscum contendere, Gloriam ejus esse *Gloriam Christi*, locutum esse *Prophe- tam* de eo, hoc est de Christo in sua persona, & hoc addidisse *Johannem*, ne quis putet *Esaiæ* verba ad Christum non pertinere.

in locum. Respondet igitur non dicere *Johannem* quod viderit *Esaias* Chri-
in Joh. 11. *stum*, sed vidisse eum *Gloriam Christi*, quam vidit, & de qua vaticinatus est, cum audiret in illa visione cani à *Seraphim*, plena est omnis terra gloriæ ejus— nempe cum omnis terra gloria Dei per Christum impleta est, converfis ad Deum, & Christum ejus omnibus Gentibus.

In hac visione, inquit *Wolxogenius*, in qua *Esaias* vidit *Gloriam Dei*, vidit quoque *Gloriam Christi*, quæ aliquando orbem terrarum perfectissima ratione impletura erat, tunc enim impleta est terra Gloria ejus, cum Deus admiranda per eum opera edidit, cum eum à mortuis excitavit, à Dextris suis locavit, omnia pedibus ejus subjecit, hanc tam immensam Dei Gloriam cum viderit *Esaias* in spiritu, recte inquit *Johannes*, cum Christi Gloriam vidisse, eumque de Christo locutum esse, Gloria enim Christi cum Gloria Dei ita conjuncta, ac connexa est, sicut causa media cum finali, siquidem Gloria Christi unice ad Dei gloriam directæ est, eoq; tendit ut Deus laudetur, celebretur, ac Glorificetur.

Hoc

Hoc autem effugium subsistere non posse, ex multis visionis *Propheticae* circumstantiis abunde liquet. Loquitur enim *Propheta* de *Gloria* ejus qui tunc insidebat *solio cesso, & elato*, & cujus *simbricæ* v. 1. 3.
complebant Templum ipsum, & cui *Seraphini* suum tunc acclamabant
קדוש קדוש, loquebatur igitur de *Gloria* quam tunc præsentem oculis
suis conspexit, non de futuro Dei, *Christive* ipsius *Gloria* immo
ex textu *Hebræo* patet, *prophetam* hanc *Gloriam* videndo, ipsum
eundem dominum cujus hæc erat *Gloria* vidisse, quid ergo ad
rem, quod *Gloria Dei cum Gloria Christi conjuncta sit*, nisi in hac
visione etiam conjunctæ fuerint; per quam præsentem vidit *Pro-*
pheta ejus *Gloriam*, tunc cum de eo locutus est, secundo quanta
absurditate dicitur *Prophetam* vidisse *Christi* *Gloriam*, cum *audiret*
plenam omnem terram Gloria Dei futuram esse, quid enim aliud
hoc est quam visum cum auditu confundere, & *Prophetam* indu-
cere, inepte clamantem, *Vae mihi quod oculis meis conspexi Dominum* v. 5.
exercituum ob ea quæ tantum audiverat de *persona* nondum existen-
te prædicta. Denique is cujus *Propheta* *Gloriam* vidit five præ-
sentem, five futuram, erat *Jehovah*, is de quo *Seraphini* clamabant, v. 3. 5.
Sanctus, Sanctus, Sanctus est Jehovah exercituum, & quem Regem, & Do-
minum exercituum appellat *Propheta*, hæc dixit idem *Propheta* cum
Christi *Gloriam* vidit, & de *Christo* locutus est, judicent ergo om-
nes præjudiciis vacui, nam *Christum Dominum Regem, & Domi-*
num exercituum *Propheta*, *Christo* ipso interprete, non vocaverit,
restat igitur ut cum *Patribus* agnoscamus hac *Christi* visione de-
claratum esse *τὸ ἅγιον μυστήριον de Christo mysterium*.

Quintum Exemplum perversorum *Socinianæ* Scholæ Glossema-
tum dabunt eorum commentarii in hæc verba, & nunc *Pater cla-*
rifica me tu apud te ipsum, claritate quam habui prius apud Te quam
mundus esset: i. e. juxta *Schlichtingii*, & aliorum *Glossam*, *habuit*
eam apud Patrem, id est ex Patris destinatione, petit ut jam habeat
apud se, i. e. reipsa, & de facto habeat. Sed

Primo, Abhorret à ratione dici aliquem absolute aliquid habu-
isse eo tempore, cum nondum esset, habere enim ipsum habentem
tanquam subjectum præsupponit, abhorret etiam à consuetudine
S. Scripturæ, ut dicatur aliquis habere aliquid absolute eo tempore,
quo nondum est ullo modo, contrarium ne uno quidem exemplo
apposito adhuc ostendere potuerunt *Sociniani*.

Secundo, Nemo dicitur habere aliquid eo tempore, quo nondum
id habet, quamvis prædestinatus sit ut illud habeat, cui enim ali-
quid prædestinatione divina tantum decretum est, id ipsum certo
est habiturus quidem, jam illud habuisse ipsum dici nequit; est e-
quidem

Pseudo-
Just. Resp.
ad J. 44.
Inst. 5.
Sect. 5.
Joh. 17. 5.

pluc.

quidem decretum de dando aliquid alicui, certum indicium, quod id nondum habeat, destinatio ut habeat post certum temporis curriculum, possessioni, ante id tempus elapsum, est prorsus opposita; doceant igitur *Adversarii*, aliquo exemplo habendi verbo absolute posito, solam destinationem oppositam possessioni nonnunquam significari, aut rationem edant, cur Christus hic *nam Christus* tam mira interetur, cum magno Discipulorum suorum, immo totius Ecclesiae periculo, cum potuerit, omnem errandi speciem remove, dicendo cum illis, *quam tuo decreto habui* &c.

Tertio, Petit Christus Glorificari apud Patrem ea Gloria quam habuit *nam* *antequam mundus esset*, habere autem *nam* *antequam*, ex usu perpetuo Scripturae est in ejusdem presentia habere, si *antequam* *antequam* sunt viri cum Baalamo praesentes, sunt Pater, & mater meus *nam* *antequam* i. e. sub ditione, & tutela Regis Moab.

Quarto, Loquitur de Gloria, quam Pater ei dederat, quoniam ipsum amaverat ante facta mundi fundamenta, amare autem non existentem haud potuit.

Denique Patres Ante Niceni hinc actualem Christi prae mundo existentiam, ejusque divinitatem probant, non enim solum ante Adam, inquit Irenaeus, sed & ante omnem conditionem Glorificabat verbum Patrem suum, manens in eo, & ipse à Patre Glorificabatur, Quemadmodum ipse ait, pater Clarifica me claritate quam habui apud te priusquam mundus fieret. Quis, inquit, Novatianus, non secundam filii post Patrem agnoscat esse personam, cum legat -- Pater clarifica me eo honore quo fui apud te antequam mundus fieret. & rursus

si homo tantummodo Christus quomodo dicit, & nunc clarifica me Gloria quam habebam apud te priusquam mundus esset, si antequam mundus esset Gloriam habuit apud Deum, & claritatem tenuit apud Patrem, ante mundum fuit, nec enim habuisset Gloriam, nisi ipse prius fuisset, qui Gloriam posset tenere, nemo enim habere aliquid poterit nisi ante ipse fuerit, qui aliquid tenet sed enim Christus habet Gloriam ante mundi institutionem, ergo ante institutionem mundi fuit, immo contra Glossam Socinianam quam ab Antiquis Hereticis mutuati sunt, sic insurgit, nec praedestinatio ista dicatur, quoniam nec posita est, aut addant hoc qui putant, sed ut est adjicientibus, quomodo & detrahentibus positum, non potest ergo dici, quod non potest adjici sublata ergo praedestinatione quae non est posita, in substantia fuit Christus ante mundi institutionem &c. Gloria quam sibi petit Christus restitendam *nam* *antequam* postquam caro factum esset verbum, hæc erat juxta Origenem nempe munere suo in terris completo

Com. in
Math. Ed.
Huet To. 1.
p. 392. D. E.
vid. etiam
Gypr. test.
adv. Jud.
l. 2. c. 1.

pleto tra *ἡνίκά ἐστιν* ὡς ἐν ἀρχῇ ὅτε τὸν Οὐδὲ Οὐδὲ ὁ ἄλφῃ & ἰν
τῇ ἰδία δέξῃ, ut tale efficeretur, quale erat in principio apud Deum,
quum Deus erat, ac Verbum in propria Gloria.

Denique vetba Apostoli *Deus in carne manifestatus est*; & sic Instit. 6.
§. 6.
1 Tim. 3.
16.
interpretantur Sociniani. *Mysterium pietatis manifestatum est per
carnem, justificatum est in Spiritu*, i. e. verum declaratum est per Spi-
ritum, visum est Angelis, i. e. notum erat Angelis per revelationem
ejus factam Ecclesie, *ἀνὰ ὅσον ἐν δέξῃ* i. e. cum maxima Dei, & Christi
Gloria receptum est.

Sed contra hanc Interpretationem id unum monere sufficit, ho-
rum aliqua nusquam alias de *Evangelio*, i. e. *Mysterio pietatis* dici,
sive eidem accommodari, alia eidem neutiquam adaptari posse.

Nam primo, Ubinam alias dictum invenimus, *Evangelium in
carne manifestari*, aut *Spiritu justificari*, aut *Angelis visum esse*; de-
nique assumptum esse in gloriam, *Evangelium* quo congruo sensu
dici potest?

Secundo, quodnam in eo magnum *Mysterium*, quod *Evangelium*
per homines carne præditos prædicaretur, sive quod *Angelis* vi-
sum, aut miraculis stabilitum, aut post tot & tanta miracula credi-
tum ei esset in mundo, aut quod demum ab iis receptum esset?

Tertio, Quod Deo Patri hæc omnia, ab eorum quibusdam appli-
cantur, majorem admirationem excitat. Hoccine est *Mysterium
Evangelii*, quod *Deus Pater* per homines *Evangelium* annuntiavit?
Nonne per eisdem, omnes de eo *Prophetias*, totamque *Mosaicam* Le-
gem divulgavit? Aut quod is, sub *Evangelio* visus est ab iis *Ange-
lis*, qui stabant coram facie ejus continuo? is ne tunc primum ince-
pit per miracula semet ostendere? Eratne is denique tunc in Glo-
riam assumptus, qui throno Gloriæ insedit ab æterno, aut glori-
osè admodum tunc demum exaltatus est? cujus Gloriâ terra con-
tinuò impleta est? hæc sane commenta homines ad miras angu-
stias redactos indicant.

Eadem autem omnia, quæ hujus *Mysterii* complexu recitantur,
Christo accommodata, cum perpetua *Scripturæ* analogia, & rei ver-
itate mirificè consentiunt. Nam

Primo, Is in carne adeo manifestatus erat, ut *Caro factus* fuisset, Joh. 1. 14.
21. 11.
& in ea nobiscum habitans, manifestasset Gloriam suam. In ea
ἡνίκά ἐστιν *Filius Dei apparuit*, ut peccata nostra tolleret, & dissolveret
opera Diaboli, immo is qui, in forma Dei existens rapinam non duxit
esse se æqualem Deo, *ἐν ὁμοιωσὶ σώματος*, in similitudine carnis appa-
ruit, is qui erat *Deus super omnia benedictus, factus est ex semine* 1 Joh. 3. 5.
8.
Phil. 2. 6. 7.
Rom. 9. 5.
David secundum carnem.

Secundo, *Christus justificatus est Spiritu*, dum in terris agens tot
 Matth. 12. miracula præstitit *Spiritu Dei*, dum declaratur *Filius Dei* in
 Rom. 1. 3. virtute secundum *Spiritum sanctificationis*, dum in altum ascen-
 Act. 1. dens dimisit plenam *Spiritus sancti effusionem*, in testimonium exal-
 tationis suæ ad Gloriam; denique dum *Spiritus sanctus arguit mun-*
 Joh. 16. 10. *dum dei* *δικαιοσύνης de Justitia Christi*, utpote qui in cælum jam re-
 dierit, & Regnum & Gloriam à Patre acceperit.

Tertio, *Is ab Angelis visus est*, ii enim eum ingredientem in mun-
 dum adorarunt, ii ejus *Natalitia* annunciarunt, & cantu festivo
 Hebr. 1. 6. celebrarunt, ii Christo in deserto fideliter ministrarunt, eum in
 Luc. 2. 9, 13. Agone consolati sunt, primi fuerunt testes & præcones Resurre-
 ctionis suæ, eumque ascendentem in cælos concomitati sunt.

Quarto, Quod *Gentibus Christus* annuntiatus sit, & quod in eum
 Luc. 4. 3. mundus crediderit, tota *Evangelica* historia testatur.

Quod denique in *Gloriam assumptus sit*, *ἀνέβητε, ἰν ᾧ, ἀναβήσθαι*
 Act. 1. 10. *ἀνέβητε*, sive in cælum sursum latus fuerit, iidem *Evangelistæ* re-
 Mar. 16. 19. ferunt, quæ quidem eximia *Scripturæ sanctæ* harmonia, perspicuum
 Luc. 24. 51. reddit, *Apostolum* hic de Mysterio Christi in carne apparentis, verba
 Act. 1. 2, 91. 11. facere.

Secl. VII. instituti nostri ratio postulare videri posset, ut jam
 examini subjiceremus, ea quæ in chartis nuper editis id nobis vitio
 vertunt, quod vim Scripturis faciamus, easque ad sensum alienum
 Christoque indignum detorqueamus, parcius equidem hoc ab iis fa-
 ctum est, & in duabus præcipue instantiis, ex Matth. 24. 36. & Joh.
 16. 35, 36. desumptis, quibus responsum dare ex *Antiquorum Pa-*
 trum principiis mihi non difficile videtur. Sed quoniam hæc eorum
 scripta, adversus virum suo merito clarissimum, ingenio nemini
 secundum ex professo edita fuerint, nolo falcem meam in messem
 alienam immittere, aut Soli candelam accendere. Liceat tamen
 cum bona eximii viri venia, in priori instantia, quæ *Patres Post-*
Nicænos, & recentiores *Interpretes* haud parum vexavit paulisper
 In locum. immorari. Chartarum harum objectionem *Wolzogenius* his verbis
 proponit.

‘Si Christus de Die isto scivisset, nec voluisset eum Discipulis
 ‘suis revelare, cur non expresse respondet illis, *Non vestrum est id*
 ‘*scire*, quemadmodum fecit *Act. 1. 7.* vel *Mihi non est fas id vo-*
 ‘*bis revelare*, cur potius id dixisset iis, quod verum non fuisset, sci-
 ‘licet quod ipse nesciret diem illum, sed solus Pater, cum tamen
 ‘eum revera (secundum quamcunque naturam perinde est) sciret
 ‘Christus, cum suis Discipulis simplicibus, & fraudis dolique ex-
 ‘pertibus, non satis candide egisset, quod tamen alioqui semper
 ‘fecit.

Dr. Sher-
lock.

In locum.

fecit. Profecto talis Responſio nullum bonum virum deceret; quanto minus decuiſſet Filium Dei, qui fuit Speculum omnis candoris, atque reſtitudinis, nam qui alios circumvenire volunt, ita reſpondere aſſolent, ut eorum verba aliter intelligantur, quam ipſi ea in corde ſuo intelligunt. Porro *Vox ſolus*, inquit, *habet vim excludendi omnes alias perſonas quæ non ſunt Pater*; adeoque ipſum Filium, quomodo ergo fieri poteſt ut ſit ſummus Deus, Deo enim ſummo nihil poteſt eſſe ignotum.

Reſp. 1mo. Præcipuam hujus Argumenti vim in eo conſiſtere, quod ea eſt vocis ſolius vis, ut omnes excludat à communione prædicati præter eum cui apponitur. Hanc autem regulam ipſi Sociniani, quoties eorum cauſa id poſtulat, falſam pronuntiant. Cum enim ſolum Deum adorandum, eique ſoli ſerviendum eſſe, ex Chriſti verbis colligimus. Reſpondet Volkelius, Ut Sacræ literæ ſolum Deum immortalem, aut ſapientem nominando, Chriſtum, alioſque immortalitate, atque ſapientia minime ſpoliant, ſed tantum Deum ſolum à ſemetipſo talem eſſe ſignificant, ſic de ſolo quoque Deo, utpote primario omnium rerum Autore judicandum eſt. Particulis iſtis excluſivis, inquit Schliclingius, qualis eſt ſolus, & ſimiles, cum de Deo uſurpantur, nunquam ii ſimpliciter excluduntur qui à Deo, ea in re de qua agitur, dependent. Quicquid de ſolo Deo Patre invocando ſcriptum ſit, monente Socino, id petitionem cum fiducia à quovis, qui aliquid dandi poteſtatem habeat, nunquam excluſit, niſi nominatim tantum fuerit ab eo petendum non eſſe. Et rurfus, Præceptum illud, ſi extaret, de ſolo Deo Patre invocando, etiamſi nulla præterea prohibitio addita foret, ipſi ſoli Deo ita reſervaret, ut ne Chriſto quidem tribui ullo modo poſſet, non petitio cum fiducia, aut etiam cum cultu (eſſet) ſed petitio tanquam ab eo qui prima origo, & fons omnium bonorum ſit, aut ab alio, quam ab ipſo Deo Patre, pendeat: Et iterum, Poteſtas porro dandi quam Chriſtus habet, nihil minuit de Patris omnipotentia, nec tollit, quin Pater ſolus det, cum ea poteſtas univerſa ab ipſo Patre proſecta ſit, & ab ejus nutu perpetuo pendeat. Iiſdem diſtinctionibus eludunt illud Solomonis, Tu ſolus noſti corda omnium hominum, nempe tu ſolus à ſemetipſo, Chriſtus ſcientia à Patre derivata.

Hæc autem Reſponſa nobis ſuggerunt, non huic objectioni tantum, ſed aliis merito applicanda, cum enim obijciant Sociniani Chriſtum excludi à vera Deitate per hæc verba, [*hec eſt autem vita æterna ut cognoscant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*] cur non ſimiliter reſpondeamus particulam ſolum hic non excludere quamlibet aliam perſonam, ſed aliam talis ordinis, & ſtatus; non eum qui cum Deo Patre eſſentia unus ſit, ſed fal-

CreH. de uno Deo Patre l. 1. c. 55. I.

Apud Plac. To. 2. diſp. 20. p. 131.

Vid. Plac. To. 2. diſp. 20. p. 131. Reſp. ad Def. Franc. Davidis T. 2. p. 154.

Ibid. p. 742. vid. p. 741.

Joh. 17. 3.

sos Gentium Deos, sive particulam istam valere quidem ad excludendum eas personas, quæ sunt extra Patrem, & extra quas est Pater, non vero eum qui in Patre est, & in quo Pater manet, ad excludendum eos qui sunt Dæmonia, & non Dei, non vero ad excludendum eum qui est *ὁ αὐτὸς Θεὸς*; verus Deus, & vita æterna. Notante enim Pseud-Ignatio, Evangelistæ, dicentes unum Patrem solum verum Deum *ὁ πᾶς καὶ ὁ θεὸς ὁ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ὁ ἕως πάντων*, etiam quæ Domini nostri sunt non prætermiserant, sed scripserant, in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est; adeo ut gentilitus verborum Christi sensus ad hunc modum se habeat; hæc est vera æternæ vitæ acquirendæ ratio, ut Gentes, vanis & commentitiis suis Diis relictis, Te solum Deum verum agnoscant, utque Gentes, cum incredulis Judæis, præjudicia sua deponentes, eum quem tu misisti pro vero Messia agnoscant.

Tom. 2. Cur non dicamus cum Socino, Scientia quam Christus habuit de
p. 742. die isto, nihil minuit de Patris Scientia, nec tollit, quin Pater solus sciat, cum Christi scientia universa ab ipso Patre profecta sit, quod enim Socinus de Christi potentia dixit, cur nos de ejusdem Scientia non diceremus? præsertim cum Patres, Scripturis præeuntibus, Christum uno ore *Θεὸς σοφίας* Dei sapientiam, Scientiam, & rationem pronuntiant, & cum natura divina, illam Christum accepisse Scientiam sæpius agnoscant, sed ne ad hominem tantum respondere videamur.

Tertio, Cum Ireneo, Tertulliano, aliisque Patribus Ante-Nicænis ingenue fatemur Christum tunc temporis diem illum ignorasse. Vota nostra suspirant, inquit Tertullianus, in sæculi hujus occasum in transitum mundi quoque ad Diem Domini magnum, Diem iræ, & retributionis Diem ultimum, & occultum nec ulli præter Patri notum. Et rursus, Ignorans & ipse Diem, & horam ultimam soli Patri notam. Ireneus Gnosticorum impudentem temeritatem in scrutanda Verbi Dei generatione, his verbis reprimat, Irrationabiliter autem inflati, audaciter inenarrabilia Dei Mysteria scire vos dicitis, quandoquidem & Dominus ipse Filius Dei, ipsum judicii diem, & horam concessit, scire solum Patrem, manifeste dicens, de die autem illa & hora nemo scit, neque Filius, nisi Pater solus. Si igitur scientiam diei illius Filius non erubuit referre ad Patrem, sed dixit quod verum est, neque nos erubescimus quæ sunt in questionibus majora, secundum nos, reservare Deo. Et rursus, Si quis exquirat causam propter quam in omnibus Pater communis

micans Filio, solus scire horam, & diem à Domino manifestatus est, neque aptabilem magis, neque decentiorem, nec sine periculo alteram, quam hanc inveniet in presenti, quoniam cum solus verax Magister est Dominus, ut discamus, per ipsum super omnia esse Patrem, etenim Pater, ait, major me est, & secundum agnitionem itaque praepositus esse Pater annuntiatus est à Domino nostro.

Cum autem hinc inferant Christum Deum minime fuisse, utpote cui nihil ignotum esse potuit, respondeo id minime, juxta Irenaei sententiam sequi utpote qui factum id dicit non propter absentem à Christo λόγος, sive ejusdem ignorantiam, non ob Patrem in eo non inexistentem, sed διὰ τὸ ἀνυπόστατον τὸν λόγος, quoniam *Christo Patris Legato, arcanorum ejus interpreti, Consiliorum suorum administro, in terris agenti; & τὸν αὐτὸν οἰκονομῶν ἐκκλησίᾳ, administrationem juxta humanam naturam peragenda implenti, Diei hujus notitiam ad Propheticum ejus munus in terris obeundum, scitu minime necessariam, Pater minime communicaverat.* Eademque, inquit, de causa ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου προσέειπεν, ταπεινῶς, & ὑποτάσσας ἑαυτὸν, nempe *Verbo quiescente, tentari, cruci affigi, & mori sustinuit, his similia continent hæc Grotii verba. Videtur mihi, ni meliora docear, hic locus non impie posse exponi hunc in modum, ut dicamus divinam Sapientiam menti humane Christi effectus suos impressisse pro temporum ratione.*

Ut ergo minime sequeretur eum, qui in Prophetis, & per Urim loqui solebat omnia non posse, quia Sauli responsum dare non voluit, sed tantum eundem, quæ certo novit, neque ordinariè, neque extra ordinem Sauli indicare voluisse; ita neque ex verbi in hac re quiescentis silentio concludere fas est, diem & horam divinæ naturæ in Christo habitanti ignotum fuisse, sed tantum ei consultum visum esse, notitiam hac de re suam, Christo homini legatum hic agenti minime revelare.

Denique cum Christus in terris agens, professus fuerit, se ea tantum facere potuisse, quæ pater ipsi monstraverat; quod à seipso non loqueretur, quod ipse à seipso locutus non fuerit; sed qui misit ipsum pater, ipse illi mandatum dedit, quid diceret, & quid loqueretur. Hæc inquam cum ita se habeant, mirandum esse non debet, hunc Dei Legatum id sibi minime tribuisse, quod à verbo patris in se manentis, dicente Irenæo, Communicatum non esset. Conjecturam hanc nostram, in re valde difficili, ea qua par est modestia, propono, eique renuntiare paratus sum, meliora edoctus cum fuerim.

THE [illegible] OF [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

*Books Printed for JOHN HOWELL, Bookseller
in OXON.*

THE Common Prayer Book, the Best Companion in the House and Clofet, as well as in the Temple. Or, A Collection of Prayers out of the Liturgy of the Church of England, most needful both for the whole Family together, and for every single Person apart by himself; with a particular Office for the Sacrament, the 4th Edition.

Prayers in the Clofet for the use of all Devout Christians, to be said both Morning and Night; collected out of *The Best Companion*, by the Author of the same.

The Word of God the best Guide, to all Persons at all times, and in all places; Or, A Collection of Scripture Texts, plainly shewing such things as are necessary for every Christians Knowledge and Practice, by the Author of *The Best Companion*.

Of Education, especially of Young Gentlemen; in Two parts, the Fifth Impression.

Globe Notes by R. Holland.

Tozer's Directions to a Godly Life.

Grammatica Rationis, sive Institutiones Logicae, Authore Johanne Fell Episc. Oxon.

Pliny's Panegyrick in English.

Account of Mineral Waters, with Directions for Drinking *Ilminton Waters*, by *Sam. Derham*.

Bishop *Ridley's* Disputation at *Oxford*, with a Treatise of the Blessed Sacrament, by the same Author.

Epistle of *Lyfimachus Nichanor* to the Covenanters in *Scotland*.

Danger of the Church of *England*, from a General Assembly of Covenanters in *Scotland*.

A Sermon about Oaths by *H. Hellier*, Fellow of *C. C. C.* in *Oxon*: the Second Edition.

Ecclesiae Anglicanae Politeia in Tabulas digesta, Authore Richardo Colin, Legum Doctore, olim Dec. Cur. de Arcubus, & Cancellario, seu Vic. Generali Reverend. Patris Johannis Archiepisc. Cantuariensis.

Tabelle Dialectorum in Graecis Declinationibus, cum Carmine Memoriali in usum Scholae privatae, Authore Joh. Meddens A. M. & Coll. Exon. Oxon.

Traſſatus de vera Christi Deitate, adversus Arian & Socini Haereseſ, Authore Daniele Whitby, SS. T. D. Eccles. Cath. Sarum Praeſensore.